

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1913.

Andra kammaren.

Nr 34.

Onsdagen den 16 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes därvid förhandlingarna till en början av herr vice talmannen.

§ 1.

Till avgörande förelåg nu jordbruksutskottets utlåtande, nr 43, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag till åtgärder i syfte att för arrendatorer av vissa fastigheter i Norrland och Dalarna underlätta fastigheternas förvärvande såsom självständiga jordbruk.

Ang. åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarna att förvärva fastigheterna såsom självständiga jordbruk.

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 206, hade herrar *Widén* och *Wedin* hemställt, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning, i vilken omfattning, och på vilket sätt åtgärder från statens sida kunde vidtagas — i form av anslag till beredande av lån på billiga villkor eller annorledes — för att förhjälpa arrendatorer å sådana fastigheter, som avsåges i lagen om uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarna den 25 juni 1909, att förvärva dessa fastigheter såsom självständiga jordbruk, samt för Riksdagen framlägga de förslag, som av denna utredning föranleddes.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade emellertid avgivits

av herr *Kronlund*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, i vilken omfattning och på vilket sätt åtgärder kunde vidtagas för att förhjälpa arrendatorer å sådana fastigheter, som avsåges i lagen om uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarna den 25 juni 1909, att förvärfa dessa fastigheter såsom självständiga jordbruk, samt för Riksdagen framlägga de förslag, vartill en dylik utredning kunde föranleda; samt av herr vice talmannen *D. Persson*.

*Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.
(Forts.)*

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr vice tal-
mannen på begäran ordet till

Herr Kronlund, som yttrade: Herr talman, mina herrar!
Inför denna väl besatta kammare skall jag be att få yttra några
ord i frågan.

Det torde för att rätt bedöma denna frågas vikt och omfatt-
ning vara nödvändigt, att man ser den i belysning av den utred-
ning, som norrlandskommittén givit åt densamma. Norrlandskom-
mittén har påvisat, i vilken kolossal utsträckning trävarubolagens i
Norrland och Dalarna landvinningar pågått från den självägande
befolkningen. Det framgår av norrlandskommitténs utredningar, att
trävarubolagen äga ett område, större än sju län i södra Sverige,
större än Malmöhus, Kristianstads-, Hallands-, Blekinge-, Kalmar-,
Kronobergs-, och Jönköpings län, att inom 71 socknar de äga
30—50 % av all enskild jord, att inom 42 socknar de äga 50—70 %
av all enskild jord. I 9 socknar äga de över 70 %. Inom Gäfle-
borgs län äga trävarubolagen över 43 % av all enskild jord, i
Västernorrlands län äga de 42 %, i Jämtland 43, i Kopparbergs
län 31 och i Norrbotten 26 %. Icke mindre än 12,000 bönder
hava genom detta trävarubolagens jordförvärf upphört att vara själv-
ägande.

Norrlandskommittén har vidare undersökt bolagsarrendatorernas
ekonomiska ställning och övriga förhållanden. Det har sålunda ge-
nom dessa undersökningar visat sig, att arrendatorernas ekonomi
var god inom 33 socknar. Den var mindre god i 44 socknar och
dålig eller mycket dålig i 71 socknar. Vidare visade det sig, vid
jämförelse mellan arrendatorernas och de självägandes jordbruk, att
i 31 socknar arrendatorernas jordbruk var jämgott med de själv-
ägandes. I 68 var jordbruket sämre än de självägandes, och det
blir sämre, ju längre norrut man kommer. Vidare visade det sig
genom undersökningarna, att det norrländska jordbruket för sin
existens behöver stöd i skogen, stöd i det avseende, att det kräves
såväl husbehovsskog som även skog till avsalu. Nu föreslog norr-
landskommittén och antog Riksdagen sedermera en hel rad av lag-
stiftningsåtgärder och andra åtgärder, som avsågo först och främst
att förebygga den fara, som låg i dessa trävarubolags fortsatta jord-
förvärf, fara både i socialt och ekonomiskt avseende för hela den
norrländska självägande befolkningen. Dessa lagstiftningsåtgärder
ha för närvarande gått ut på att söka behålla och stärka den själv-
ägande befolkningen, att söka i någon mån bereda en tryggad till-
varo för bolagsarrendatorerna och slutligen att söka förmå trävaru-
bolagen att på frivillighetens väg bereda självständighet åt sina ar-
rendatorer och överlåta på frivillighetens väg jordbruk till deras
innehavare. I detta syfte hava vi nu vanhädslagen och även den
norrländska arrendelagen. Nu anse emellertid motionärerna, och
detta med rätta, att staten måste icke allenast genom dessa direkta

åtgärder hjälpa arrendatorerna att nå en mera självständig ställning, utan även lämna stöd genom en för ändamålet lämpad låneverksamhet. Emot detta har utskottet reagerat och därvid hänvisat till egnahemslånefonden. Och därvid har det i första hand tänkt på hushållningssällskapens egnahemsverksamhet och ansett, att densamma vore till fyllest för att nå det åsyftade målet. Enligt mitt förmenande är det långt därifrån. Enligt mitt förmenande kräver bolagsarrendatorernas frigörelsesträvan åtgärder, som icke enbart kunna fyllas av hushållningssällskapens egnahemsverksamhet i synnerhet med de normer, som äro för dem utfärdade. Här gäller det ju att hjälpa en i ekonomiskt avseende så ytterst illa situerad klass som de norrländska bolagsarrendatorerna. Vid en låneverksamhet för ändamålet torde man ganska ofta bliva nödsakad att gå långt utöver, vad hushållningssällskapen vanligen göra beträffande låneverksamheten. Hushållningssällskapen få ju visserligen utsträcka låneverksamheten till $\frac{5}{6}$ av fastighetens värde, men hushållningssällskapens ställning som låneförmidlare och deras ansvarighet för lånemedlen gentemot staten gör, att denna gräns sällan eller aldrig nås, utan att lånen i själva verket bliva bra mycket mindre, och vidare att för övrigt en viss och helt naturlig varsamhet iakttages av hushållningssällskapen vid deras utlåningsverksamhet, detta naturligtvis i syfte att minska riskerna. Genom att staten ställde sig själv som lånegivare, vunnnes ett friare tillvägagångssätt och en med förhållandena mera anpasslig gräns för lånens storlek.

Men det är icke nog, att staten mera direkt och på ett friare sätt ger understöd åt arrendatorernas frigörelsesträvan. Man skall komma ihåg, att här hava vi två parter i denna uppgörelse, varav den ena parten, bolaget, på grund av sin ekonomiska ställning och förhållandena i övrigt intager en vida starkare och vida mera dominerande ställning gentemot den andra parten, den fattiga bolagsarrendatorn. Och därför bliva dessa uppgörelser, som uppnås vid förhandlingarna mellan bolagen och arrendatorerna, i de allra flesta fall icke av den fördelaktiga art och beskaffenhet, som vore nödvändig för arrendatorerna. Man får lov att fastslå såsom ett livsvillkor för dessa bolagsarrendatorer, att det egna hemmet blir sådant, att det fyller alla nödiga förutsättningar för ett självständigt jordbruk, att det utom åkerjord även har tillräckliga odlingsmöjligheter, betesmark och skog för jordbruket. Och för att nu ernå en för bolagsarrendatorerna tillfredsställande uppgörelse med bolagen, så synes det mig alldeles nödvändigt, att staten genom något sitt organ biträder vid denna uppgörelse och tillser, att den fyller de anspråk, vilka man måste fasthålla som nödvändiga för bolagsarrendatorernas framtida existens, lika såväl som att priset hålles inom rimliga gränser. Och detta är en ytterst viktig sak jämväl för bolagsarrendatorernas framtid.

Nu är det ju så, att man kan, som sagt, icke påräkna, att hushållningssällskapen skola fylla alla dessa uppgifter, som enligt mitt

Ang. åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarna att förvärva fastigheterna såsom självständiga jordbruk.
(Forts.)

*Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.*

(Forts.)

förmenande äro nödvändiga för att erhålla ett lyckligt resultat. Man kan icke påräkna, att hushållningssällskapen i vanliga fall ha tid och intresse att ägna åt en sådan ingående prövning av dessa förhållanden, som vore önskvärd. Och man kan icke heller påräkna, att åtminstone i de flesta fall hushållningssällskapen skola kunna ägna så mycket arbete och ägna sin huvudsakliga verksamhet åt denna stora fråga, som ensam i och för sig nog antagligen skulle taga den huvudsakliga delen av hushållningssällskapenas tid och arbete i anspråk ävensom huvudsakliga delen av deras lånemedel och därigenom förrycka hela deras egnahemsverksamhet i allmänhet.

Nu framhölls inom utskottet vid diskussionen i denna fråga exempel från Norrbotten, där hushållningssällskapen på ett särskilt lyckligt sätt hade löst bolagsarrendatorernas egnahemsfråga gentemot ett visst bolag eller några bolag. Ja, därtill kan ju med skäl svaras, att detta lyckliga förhållande torde till stor del, om icke till allra största delen, bero därpå, att inom Norrbotten finnes det en för saken synnerligen intresserad man, som har satt in hela sin kraft just för lösningen härutav, för att bringa denna fråga till en lycklig utgång. Och jag kan icke förutsätta, att man inom alla övriga hushållningssällskap skall kunna påräkna alldeles samma lyckliga förhållande. Det är ju sant, att inom de övriga länen hushållningssällskapen på många håll förhållit arrendatorerna att frigöra de av dem brukade hemmanen. Men jag är icke alldeles säker på detta, att hushållningssällskapen eller deras egnahemskommitterade ägna denna fråga den ingående och noggranna prövning, som jag anser nödvändig. Och jag har en särskild anledning att påpeka faran av att släppa dessa egnahemsfrågor för mycket. Bolagen ha i Norrland på flera håll på lager ägostyckningar, gjorda före år 1906, och som sålunda icke varit underkastade den norrländska ägostyckningslagens stränga bestämmelser; och därför ha dessa ägostyckningar, dessa blivande egnahem, icke blivit av den beskaffenhet, att man i allmänhet kan säga, att de erbjuda en grundval för ett självständigt jordbruk. Nu kan det allt för väl hända, att hushållningssällskap, som ha intresse för att få egnahem till stånd, genom lånemedel förhållit bolagsarrendatorer att förskaffa sig dessa ägostyckningar eller befordrat dessa ägostyckningars försäljning. Och då får jag verkligen säga, att man därigenom icke hjälper bolagsarrendatorerna. Man har tvärtom gjort motsatsen. Och jag anser det vara i högsta grad olyckligt, om hela denna fråga skulle på detta sätt bringas på sned. Jag vet för övrigt, att bolagen, även med begagnande av den nuvarande norrländska ägostyckningslagen, i många fall ha gjort det på det sättet, att det mål, som ägostyckningslagen uppsatt, blivit illusoriskt. Under sådana förhållanden kan man väl säga, att man mer än väl har rätt att begära, att staten såväl med hänsyn till de enskildas som med hänsyn till allmänna intressen bör tillgripa mera direkta och planmässiga åtgärder för att lösa jordfrågan för de norrländska bolagsarrendatorerna. Det är icke nog med att staten genom dessa av mig

förut nämnda åtgärder av administrativ och ekonomisk art bidragit till uppnåendet av detta mål, utan staten måste även, enligt mitt förmenande, ha andra lagstiftningsåtgärder till hands. Därvidlag tänker jag särskilt på nödvändigheten av ett expropriationsförfarande vid sidan av de frivilliga uppgörelserna, ett expropriationsförfarande, som man vid behov i nödfall kunde tillgripa. Norrlandskommittén har ju föreslagit expropriation i vissa fall, och herrarna kunna nog vara övertygade om, att denna åtgärd inte är så radikal, som den möjligen skulle kunna synas, då ju norrlandskommitténs övervägande flertal icke besatt några vidare radikala tendenser. Man hade ju såsom ordförande greve Douglas, och i kommittén satt överdirektör von Feilitzen m. fl., som inte kunna beskyllas för några radikala tendenser på något sätt.

Norrlandslagen är även i annat avseende i så måtto ofullständig, att den icke skyddar de självägande mot de s. k. skogsspekulanterna, dessa, som enligt mitt förmenande utgöra en synnerligen hänsynslös avart vid sidan av den lojala trävaruindustrien. Om man kunde även i detta avseende få en lagstiftning till stånd, så skulle det ju också skydda bolagsarrendatorernas nybildade egna hem, som man får hoppas.

Norrlandskommittén utskickade i och för sin utredning av dessa spörsmål frågeformulär, innehållande en massa frågor och bland annat även den, huruvida arrendesystemet kunde anses lämpligt för orten. Om herrarna studera kommitténs betänkande i denna del, så skola herrarna finna av de svar, som man fick från sockenombuden och åtskilliga andra personer, som ansågos ha någon kännedom om förhållandena, samt från hushållningssällskapens delegerade och underlydande m. fl., att det på varje sida höjes ett verkligt klagoskri från alla landsändar i Norrland, ett klagoskri, att bolagsarrendatorerna äro en osjälvständig klass, att arrendesystemet är i hög grad ägnat att motverka jordbrukets förbättrande och ett höjande och ökande av den jordbrukande klassen i Norrland.

Det kan ju vara av intresse att höra några av dessa uttalanden, som ha gjorts så gott som enstämmigt av sockenombuden samt av jordägare, bosatta inom orterna, vilka väl känna till förhållandena. Ifrån Kopparbergs län svarar man: »Arrendatorerna nedsjunka till ett slags löst arbetsfolk, utan samfundsintressen.» Från Voxna i Gävleborgs län skrives: »Helt naturligt kan ej undgås en social omyndighetsförklaring, som måste influera på folkkaraktären, och att man blir rätt mycket beroende på bolagstjänstemännens humanitet, billighet och rättskänsla»; från Borgsjö i Västernorrlands län: »Arrendesystemet undertrycker den frie medborgaren och skapar slavar»; från Holm i samma län: »Arrendatorerna försumma jordbruket och måste i de flesta fall helt och hållet eller delvis understödjas av kommunerna. Arrendesystemet skapar endast bolagsslavar och är till fördärv för orten»; från Mo i samma län: »Det är skadligt för hela Norrland och vållar jordbruksnäringens

Anq. åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarna att förvärva fastigheterna såsom självständiga jordbruk.
(Forts.)

*Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.*
(Forts.)

försämrande»; från Grundsunda likaledes i Västernorrlands län: »Det vore önskvärt, om systemet avskaffades och i stället för arrendatorer skapades självständiga jordägare.» Från Jämtland gjordes bland annat följande uttalanden, nämligen från Stugun: »Skall ej Norrland bli ett andra Irland, där den självägande klassen ej finns, är tiden inne för lagstiftningsåtgärder»; från Laxsjö: »Det är jordbrukets fördärv»; och från Åsarne: »Arrendesystemet är förkastligt. De norrländska arrendatorerna sakna det moraliska stödet av att ha en personlig ägare att hålla sig till. Här är det bolag, företrädna av uppkomlingar eller faktorer, av vilka de riskera oriktig behandling.» Från Dorotea i Västerbottens län uttalades: »Det undertrycker deras självkänsla och oberoende»; och slutligen från Korpilombolo i Norrbotten: »Det kränker friheten, försvagar karaktären, fördärvar själv tilliten.»

Dessa exempel skulle jag kunna mångfaldiga, om jag icke visste, att jag skulle trötta herrarna därmed.

Såsom sammanfattning vill jag säga, att en lösning av jordfrågan för bolagsarrendatorerna i Norrland och Dalarna är en utomordentligt stor och viktig fråga för hela Norrlands framtid. Det är därför jag anser, att statsmakterna måste ägna en alldeles särskild och speciell uppmärksamhet åt dessa spörsmål. Det kräves en mångfald av åtgärder av både ekonomisk, social och lagstiftningsart. Frågan kan enligt mitt förmenande icke lösas på det sätt, som utskottet har anvisat. Det är därför jag i min reservation i huvudsak anslutit mig till motionärernas framställning, och det är därför, herr talman, jag ber att få yrka bifall till min reservation.

Vidare anförde:

Herr Wedin: Vål decennier ha förflutit, sedan uppmärksamheten först fästes i denna kammare på det förstörelseverk, som skogsindustrien utöfvar bland den norrländska bondebefolkningen. Men förödelsen fick fortgå, och först år 1906 fann sig Riksdagen föranlåten att ingripa, varvid gjordes början med att sätta en damm för vidare plundring genom att nämnda år antaga lagen om förbud för bolag och ekonomisk förening att vidare förvärva jordbruksfastighet i Norrland. Följde så arrendelagen, vanhäftslagen och lagen om ägostyckning. Detta system av lagar var och är ju avsett att åt den jordbrukande befolkningen i Norrland och Dalarna söka i största möjliga utsträckning återbörda den under trävaruindustrien monopoliserade jorden.

Utan att på något sätt vilja förringa värdet av det goda, nämnda lagar åstadkommit, så vill jag dock säga, att om icke ytterligare statsåtgärder vidtagas, avseende att komplettera, där det brister, ett framstegsmässigt ordnande av jordbesittningsförhållandena för befolkningen i Norrland icke kan komma till stånd. Vi ha i förelig-

gande motion just påpekat ett missförhållande, vars avhjälpande icke kan, enligt vårt förmenande, ske annat än genom särskilda åtgärder.

En vad man kallar välvillig motivering, som jordbruksutskottet fogat vid sitt avslagsyrkande, ger oss motionärer rätt däri, att här föreligga förhållanden, där statsåtgärder krävas och det så skyndsamt som möjligt. Men utskottet har, som synes i utlåtandets senare del, funnit starkare skäl, som tala för avslag. Och dessa skäl äro dels egnahemsfrågans pågående utredning av sakkunniga och dels att utskottet anser, att det till egnahemslån utgående beloppet är åtminstone för den närmaste framtiden så pass tilltaget, att det tillfredsställer förefintliga behov. Ja, hur det än kan vara med utredningen, så kan jag dock aldrig föreställa mig, att den kan komma till det resultatet, att det är bra som det är. Ej heller kan jag finna, att ett beslut i motionens syfte skulle på något sätt föregripa pågående utredning. Jag förstår för övrigt icke, vad utredningen har med den här saken att göra, ty den synes mig vara så klar, att man här bör kunna inskrida omedelbart. Ty ett faktum är det, att de arrendatorer, varom här är fråga, befinna sig i en sådan ställning, att, om det på verkligt allvar skall göras något för förverkligandet av, att åt den jordbrukande befolkningen i denna landsända återbördas den dem fränhända jorden, de fortast möjligt därtill böra förhjälpas.

Ja, nu säger utskottet, att de vid behov ha egnahemslån att tillgå. I likhet med reservanten vill jag här säga, att det ingalunda är tillräckligt att hänvisa till befintligheten av egnahemslånefonden och den av hushållningssällskapen såsom låneförmedlare därvid bedrivna egnahemsverksamheten. Ty utom dessa egnahemslåns otillräcklighet är det så, trots att, som utskottet säger, hinder icke möta för användning av egnahemslåneformen för sådant ändamål, som här är föreslaget, att omständigheter föreligga, som göra, att dessa arrendatorer ställas utom den erbjudna hjälpens gränser. Detta beror mest därpå, att vederbörande med hänsynstagande till andra icke-arrendatorers lånebehov möjligen anse, att, som dessa arrendatorer nu ha brukningsrätt, de böra ifrågakomma först i andra rummet. Ja, här föreligger, synes det mig, en påvisbar nödvändighet till statsingripande, på sätt vi i motionen ansett, och för övrigt anser jag, att frågans lätt insedda sociala och nationalekonomiskt stora betydelse bör mana till att giva den begärda hjälpen.

Vidare skulle jag vilja tillägga, att det spåras tendenser till ett stigande intresse för jordbruksnäringen, ett intresse, vågar jag påstå, som icke minst är till finnandes bland dessa bolagsarrendatorer. Men för att detta intresse skall kunna bestå och till fullo utnyttjas, så fordras uppmuntran, och det anser jag bäst tillgodoses, genom att man förhjälpas dessa arrendatorer ur deras otrygga och beroende ställning.

Nu invänder någon kanske, att vad tryggheten beträffar, så är den säkerställd genom arrendelagen. Därpå vill jag svara, att vis-

Ang. åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarna att förvärva fastigheterna såsom självständiga jordbruk.

(Forts.)

*Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.*

(Forts.)

serligen är genom den nya arrendelagen arrendatorn tillförsäkrad rättigheten att sitta på egendomen i 20 år, men hur förhåller det sig med den saken? Jo, dess praktiska betydelse förlorar i värde, ty bolagen äro ju oförhindrade att träffa vilka bestämmelser som helst med sina arrendatorer, och det är vanligt, att på sådana bestämmelser eller villkor arrendatorn stupar, då det ju är möjligt för bolagen att när som helst focka dem. Jag erinrar mig i detta sammanhang, hurusom en arrendator i min hemtrakt för icke länge sedan av bolagets förvaltare uppmärksamgjordes på att han, arrendatorn, icke vore oskiljaktlig från sin innehavande fastighet. Det var nämligen så, att arrendatorn hade uppträtt på en kommunalstämma och gjort anspråk på att få rösta för den arrenderade fastigheten och att detta väckte misshag hos bolaget. Då var det bara att påpeka, att han icke var oskiljaktlig från egendomen, för att han skulle bliva tystad.

Med livligt instämmande uti reservantens yttrande ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den af herr Kronlund vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr Hellström: Herr talman, mina herrar! Den fråga, som nu föreligger till avgörande, är en för Norrland synnerligen viktig fråga, och intresset för densamma har också varit ganska stort inom jordbruksutskottet. Då jordbruksutskottet nu har hemställt, att kammaren skulle avslå den föreliggande motionen, så är det endast därför, att jordbruksutskottet trott sig finna, att de riktlinjer, som motionärerna där ha angivit för frågans lösning, icke äro de lämpligaste, och att man redan förut har utvägar att vinna det väsentliga av vad motionärerna ha avsett att vinna.

Den här frågan förelåg också förra året och avstyrktes den då av jordbruksutskottet, huvudsakligen på grund av två skäl. Det första av dessa var det, att man redan hade en egnahemslånefond. Motionärerna ha nämligen påpekat, att egnahemslånefonden vore otillfredsställande för det ändamål, som det här gällde att tillgodose, och att det skulle vara det lämpligaste att upplägga en särskild fond.

Det andra skälet, som av utskottet anfördes, var det, att det nu påginge en utredning utav de av jordbruksdepartementet tillkallade sakkunnige för utredning av egnahemsfrågan, och att det kommit till utskottets kännedom, att dessa egnahemssakkunnige uppgjort vidlyftiga frågeformulär, som skulle utskickas till alla bolag och enskilda personer, som avses i lagen om uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarna den 25 juni 1909.

Det är i stort sett samma skäl, som nu anföras av jordbruksutskottet. Emellertid har reservanten här framhållit, att den anvisning, som utskottet här lämnat, icke är tillfyllestgörande. Det har av honom, och det med fullt skäl, framhållits, att arrendatorerna, som skulle köpa fastigheterna av bolagen, komme i en synnerligen

svår ställning, om dessa bolagsarrendatorer själva skulle inleda underhandlingar med bolagen. Det har vidare av honom också påpekats, att ur egnahemslånefonden man kan icke få lån till större belopp än $\frac{5}{6}$ av fastighetens värde. I många fall förhåller det sig nämligen så, att dessa arrendatorer icke ha några kontanta tillgångar, och om de skulle begagna sig av egnahemslånefonden, måste de därför låna på annat håll. Det har vidare framhållits av herr Kronlund, att en hel del bolag ha redan före 1906 ägostyckat eller avsöndrat lägenheter, vilka de ha så att säga på lager, och att dessa ägostyckningar och avsöndringar dessutom äro synnerligen otillfredsställande. På grund härav anför han, att det icke kan vara möjligt för hushållningssällskapen att genom förmedling av lån ur egnahemslånefonden förmedla friköpandet av bolagsarrendatorernas hemman, utan att det skulle vara lämpligast, att staten trädde själv emellan och bildade en ny fond med alldeles särskilda bestämmelser. Jag inser mycket väl, att det är förenat med stora svårigheter för hushållningssällskapen att med nu tillgängliga medel klara upp den här saken. Ja, man kan verkligen säga, att det stöter på mycket stora svårigheter, men jag anser dock, att dessa svårigheter ingalunda äro oöfvervinneliga. Förhåller det sig dock icke så här i världen, att det kommer ganska mycket an på, att det finnes ett verkligt intresse hos de personer, som ha att syssla med en viss uppgift, om man skall komma till gott resultat? Det är icke nog med, att man begär lagstiftning och ny lagstiftning, utan man bör väl i främsta rummet se till, huruvida man icke med den, man redan har, kan komma till målet. Jag anförde i jordbruksutskottet, och jag ber nu också att få göra det här, de erfarenheter angående dessa saker, som vi ha ifrån Norrbottens län, vilket som bekant är ett av de nordligaste länen. Förhållandena där äro icke gynnsammare än förhållandena i övriga delar av Norrland, utan snarare tvärtom. Dessutom tillkommer vad Norrbotten beträffar en olägenhet, som är synnerligen stor, och det är, att ett mycket stort antal av bolagen passat på att gå norrlandslagstiftningen i förväg och verkställa ägostyckning och avsöndring före år 1906, när vi fingo inskränkningarna i ägostyckningsförfarandet. Det har nu visat sig där uppe, att man åtminstone kunnat göra en mycket god början till att friköpa dessa lägenheter. Det finnes ett bolag, som har en massa arrendegårdar där uppe både i Piteå, Elfsby och Jokkmokks socknar. Hushållningssällskapet har tills vidare förmedlat friköpandet av de arrendegårdar, som finnas i Piteå och Elfsby socknar, som äro belägna i en enda ådal, Alterådalen, där bolagen ha hundratals arrendegårdar. Där hade emellertid avsöndringar gjorts före 1906 på ett mycket otillfredsställande sätt. Avsöndringarna hade icke tillagts husbehovsskog, och de voro också i andra avseenden otillfredsställande. Man hade dessutom icke fått tillräckligt med odlingsmark, åkerarealen var för liten o. s. v. Egnahemsnämnden fick nu in framställningar från dessa arrendatorer, att

Ang. åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarna att förvärva fastigheterna såsom självständiga jordbruk.

(Forts.)

*Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.*

(Forts.)

de skulle få lån för friköpandet av dessa hemman. Vi avslogo till en början dessa framställningar på den grund, att vi funno, att de villkor, som dessa enstaka arrendatorer hade lyckats vinna gentemot bolaget, voro alldeles otillfredsställande. I stället gjorde vi en hemställan till bolaget och arrendatorerna, om de icke skulle kunna ordna saken på ett mera affärsmässigt sätt, så att hushållningssällskapet kunde förmedla friköpandet av alla de ifrågavarande arrendegårdarne efter Alterådalen. Intresset visade sig också vara mycket stort för den saken både hos bolaget och arrendatorerna. Landshövding Bergström, som på den tiden var ordförande i egna-hemsnämnden, reste till ort och ställe samt höll ett sammanträde, vid vilket representanter för bolaget och arrendatorerna närvaro, och man överenskom att tillsätta en särskild värderingsnämnd, bestående av ett ombud för hushållningssällskapet, ett för det säljande bolaget och ett för arrendatorerna. Denna nämnd gjorde nu en värdering av alla dessa fastigheter, och i den värderingen hade hushållningssällskapets representant i uppdrag att noga se till, att de lägenheter, vilkas belåning det var fråga om, verkligen vore av den beskaffenhet, att innehavaren sedan kunde reda sig på dem. Vi uppsatte som önskemål, att det skulle finnas 10—15 hektar odlad jord eller odlingsmark, och där det icke funnes så mycket jord, skulle förrättningsmännen se till, om icke i närheten på stamhemmanet funnes jord av lämplig beskaffenhet, som genom tilläggs-avsöndring kunde tilläggas hemmanslotten. Dessutom hade hushållningssällskapets ombud i uppdrag att söka införskaffa uppgifter om arrendatorernas ekonomiska ställning, för att man skulle kunna bilda sig ett omdöme, om de kunde leva på den jordlott, som det vore meningen, att de skulle övertaga med äganderätt, och vidare om de hade förutsättning på grund av arbetsförtjänst och dylikt att betala de annuiteter, som voro förenade med erhållandet av egnahemslånet. På det sättet lyckades vi i vissa mycket väsentliga avseenden upphjälpa beskaffenheten av själva jordbruket å dessa avsöndringar.

Det fanns emellertid en stor hållhake, som vi hade att räkna med, och det var, att bolagen icke hade tillagt någon skogsmark åt de här lägenheterna. Då gjordes emellertid på det sättet, att det uppgjordes arrendekontrakt över slätterlägenheter och ängsmark i närheten, och i allmänhet beräknades arrendet på dessa marker synnerligen lågt. För skogen återigen medgav bolaget, att varje dylik avsöndring erhöles servitut i stamhemmanet, och när det var fråga om en affär, som beräknades gå på ett par hundratusentals kronor, förklarade sig bolaget villigt, om hushållningssällskapet ville förmedla friköpandet av dessa lägenheter, att se till, att det bankkonsortium, som hade dess inteckningar, skulle medgiva, att penninginteckningarna finge postponeras efter dessa servitutsinteckningar, som erhöles i stamhemmanet. Vidare har det vidtagits den åtgärden, att servitutsinteckningarna jämte de andra inteckningarna, som

tagits för lånen, överlämnats till hushållningssällskapet. Dessa in-teckningar komma hela tiden att ligga i hushållningssällskapets för-var, så att sålunda arrendatorerna icke skola frestas till att genom försäljning av dessa rättigheter fränhända sig de fördelar, som hus-hållningssällskapet på det sättet vetat att skaffa dem. Det var på det viset, vi försökte att övervinna de svårigheter, som bestå däri, att dessa jordbruk voro av otillfredsställande beskaffenhet. Det har av herr Kronlund påpekats, att de avsöndringar och ägo-styckningar, som det här är fråga om, ofta äro mycket otillfreds-ställande. Det vill jag också understryka, och det torde även ha framgått av det jag här anfört.

Det var emellertid icke nog därmed. Herr Kronlund framhöll även, att egnahemslånetagarna icke kunna få större lån än till $\frac{5}{6}$ av fastighetens värde, och nu hade de flesta av dessa arrendatorer icke några större kontanta tillgångar. Ja, en del hade ju så mycket, att de med begagnande av egnahemslånefonden kunde klara saken, men flertalet saknade kontanta tillgångar och hade således icke nå- gon möjlighet att använda sig av egnahemslånefonden. I det fallet lyckades vi — vilket naturligtvis den enskilde arrendatorn icke skulle kunnat lyckas med — att förmå bolaget medgiva, att den odlade jorden skulle äsättas samma värde som den oodlade, samt vidare medgiva, att byggnaderna skulle få beräknas till det värde, som det i dem ingående timret hade i skogen på rot. Och då det var besvärligt att göra en sådan värdering, så träffades den över-enskommelsen, att det skulle få avskrivas 90 % av byggnadernas värde och således i köpesumman endast ingå 10 % därav. Köpe-summan skulle således bli lika med egendomens värde med avdrag för odlingskostnaderna och 90 % av byggnadernas värde. Detta belopp betraktades då som egnahemslånetagarens tillgångar, och man kom då betydligt under det högst medgivna beloppet eller $\frac{5}{6}$ av fastighetens värde. Det mötte sålunda från den synpunkten icke några svårigheter att lämna egnahemslån till dessa arrendatorer.

Vidare visade det sig, att en hel del av dessa arrendatorer hade råkat i skuld till bolaget. Vi ansågo då, att vi naturligtvis måste ha uppgift på dessas skuld, innan vi lämnade egnahemslån. Och vi uppställde då helt naturligt den fordran, att dessa låntagare icke skulle vara konkursmässiga, redan då de fingo lånen. Och konkursmässiga voro de naturligtvis, om den skuld, de hade till bolaget, jämte det lån, som de fingo av hushållningssällskapet, över-steg värdet av deras tillgångar, d. v. s. fastighetens värde. Bolaget visade sig emellertid mycket tillmötesgående. För alla, som skött sig mera ordentligt, gjordes betydliga avskrivningar. Så lyckades vi sköta även den saken.

Nu skulle jag vilja säga: visar icke gången av denna frågas behandling däruppe i Norrbotten, att man verkligen med hushållnings-sällskapen som låneförmedlare kan nå, vad motionärerna och herr Kronlund tänkt, att man endast skulle kunna nå genom användande

*Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.
(Forts.)*

*Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.*

(Forts.)

av staten som mellanhand? Jag har den uppfattningen, att sedan statens egnahemslånerörelse nu pågått så länge och det erhållits så goda erfarenheter i de olika orterna, så skulle det vara en olycka, om denna fråga skulle brytas ut och överlämnas till någon annan myndighet. Det har av motionärerna och även på annat sätt framhållits, att det skulle vara det lämpligaste, om de jordbrukskommissioner, som finnas i alla norrländska län och i Dalarna för att övervaka uppsiktslagens efterlevnad, finge hand om denna sak, och att för samma ändamål det bildades en ny fond. Det tror jag för min del icke skulle vara någon god lösning av frågan.

Nu sade herr Kronlund, att han visste, att saken hade kunnat ordnas i Norrbotten, men att han icke trodde, att det skulle gå att ordna den i de andra länen. Jag tror, att på detta område verkar i allmänhet exemplet mycket gott, och att det icke skulle möta oöverstigliga svårigheter att få detta ordnat även i de övriga länen på analogt sätt. Naturligtvis bli svårigheterna större i de översta lappmarkssocknarna. Där torde nog risken för hushållningssällskapen bli väl avskräckande, och vi ha i Norrbotten också med hänsyn till den stora risken med avseende på lappmarkssocknarne vidtagit åtgärder att för förmedling av lån få till stånd ett bolag, där hushållningssällskapet och för denna fråga intresserade bolag skulle ingå som intressenter, så att de säljande bolagen skulle dela risken med hushållningssällskapet.

Det andra av de skäl, som här av jordbruksutskottet blivit anför, är, att denna fråga om bolagsarrendatorernas återförvärvande av sina lägenheter är föremål för utredning. Jag vill icke mycket yttra mig om den saken, då jag har äran tillhöra den kommitté, som har den utredningen om hand. Men så mycket vill jag säga, att vi ha skickat ut vidlyftiga frågeformulär till alla bolag och enskilda i Norrland och Dalarna, som beröras av lagen om uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarna den 25 juni 1909, att ett stort antal av bolagen ha svarat, men dock en hel del bolag och andra, som falla under den lagen, icke oaktat upprepade påminnelser ännu svarat. Jag tror icke, att man skulle få in några bättre upplysningar, om man återigen så omedelbart efter sedan frågor blivit utskickade skulle besvara med nya vidlyftiga frågeformulär. Dessutom är det ju meningen, att dessa egnahemssakkunniga skulle avsluta sitt arbete i sommar. Jag må nu säga, att jag tycker man kunde vänta, tills man får se resultatet av den undersökningen. Jag kan naturligtvis icke lova, att det skall bli någonting, som kan vara av så stort värde på detta område, men att redan nu begära en ny undersökning förefaller mig vara litet omotiverat.

Till sist skulle jag vilja säga, att det naturligtvis är mycket lättare att motionera om ny lagstiftning på ett område än att lägga manken till och försöka verkligen åstadkomma något med den lagstiftning man redan har. Jag får för min del säga, att jag hellre skulle skriva tio motioner i Riksdagen och ha mindre besvär med

det än med det arbete, som jag haft bara på detta lilla område i Norrbotten såsom ledamot i egnahemsnämnden med att söka på bästa sätt ordna den fråga jag i det föregående berört. Jag tror, att de personer i Norrland, som äro särskilt intresserade för denna sak — jag tänker då främst på landshövding Widén, som ju med rätta har ett ofantligt stort anseende överallt — skulle kunna gagna denna sak bättre genom att sammankalla representanter för de olika hushållningssällskapen och söka förmå dessa att träffa överenskom- melse om, hur man bäst bör gå till väga vid behandlingen av dessa frågor och så sätta sig i förbindelse med de intresserade bolagen.

Nu kan naturligtvis regeringen också göra åtskilligt för att be- främja denna sak. Vi ha ju uppsiktslagen, och jag tror, att om jordbrukskommissionerna komma att tillsättas på sådant sätt, att man är säker på att verkligen få för den saken intresserat folk, så skall ganska mycket vara vunnet i det syfte man här önskar, lik- som också att det skulle vara synnerligen önskligt just med hänsyn till, att så många bolag gått norrlandslagstiftningen i förväg genom ägostyckningar och avsöndringar, att den expropriationslag, som Norrlandskommittén framlade förslag om, återigen kunde föreläggas Riksdagen. Om arbetet inriktas på det området, så tror jag, att man skulle kunna vinna synnerligen goda resultat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hem- ställan.

Herr Lundgren i Björna: Herr talman, mina herrar! Efter de anföranden, som redan hållits, kanske icke så mycket är att tillägga, men då jag, innan jag reste hit till Riksdagen, av mina val- män blev särskilt anmodad att på mitt sätt och efter min förmåga verka för den norrländska egnahemsfrågans lösning, så anser jag det vara min plikt att, då jag nu icke motionerat i denna fråga, vid detta tillfälle med några ord angiva min syn på denna sak.

Det är ju så, att vi ha en utredning, som, efter vad den siste talaren upplyst, kommer att taga även den norrländska eгна- hemsfrågan under sin behandling. Emellertid tror jag nu, att Riks- dagen genom ett bifall till denna motion skulle komma att giva såväl egnahemskommittén som även Kungl. Maj:t en avis om att framkomma om möjligt med sådana förslag, att den för Norrland viktiga frågan om upprättande av självständiga och bärkraftiga jord- bruk däruppe kunde utlösas ur sitt sammanhang med egnahemsfrå- gan i övrigt och behandlas fristående. Ty det är ju dit, som motio- närerna syftat, och det är just för den frågans lösning, som de önska, att denna sak skall tagas under speciell behandling av särskilda kommitterade. Vad som är bakgrunden till detta har ju redan den förste talaren i debatten här anfört, nämligen den oerhörda nöd, som har framkallats i Norrland, tack vare industrialismen, förhållan- den, som man väl med fullständig rätt kan beteckna som abnorma, i det att icke mindre än 34,3 % av all Norrlands enskilda jord

*Anq. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.*

(Forts.)

*Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.*

(Forts.)

har kommit i bolagens händer. Det råder också däruppe i dessa trakter en allmän önskan, att denna fråga skall lösas så fort som möjligt. Jag ber i det avseendet få påpeka en omständighet, som jag icke kunnat undgå att lägga märke till. Jag har nämligen i min ägo en liten broschyr, som är författad av min ämbetsbroder däruppe, vilken är kapellpredikant i en av Lapplands mest avlägsna socknar. Boken har till titel »Den norrländska jordfrågan och varför jag icke är socialist». Författaren söker nästan på varje sida i boken polemisera mot de socialdemokratiska idéerna, men likväl har han i fråga om den norrländska jordens återförvärvande åt jordbruket ett förslag, som är så radikalt, att det går — om jag icke tar alltför mycket fel — betydligt till vänster om, vad den socialdemokratiska medlemmen i norrlandskommittén, herr Lindhagen, i detta avseende har framkommit med. Han föreslår nämligen rent ut en tvångsexpropriation av bolagens jord i Norrland, en reduktion i Karl XI:s stil. Och i detta sammanhang föreslår han också, att jorden skulle köpas icke efter i orten gängse pris, utan efter det pris, bolagen betalade, då de köpte jorden. Jag vill nu med detta icke uttala mig för dylika tvångsåtgärder, sådana radikala ingrepp i äganderätten. Långt därifrån. Men detta uttalande har för mig ett stort psykologiskt intresse såsom ett uttryck för de känslor av nöd och tröstlöshet, som måste gripa en person i dessa avlägsna skogsbygder, när han får bevittna, hur de forna bondehemmanen övergå i industriens ägo. Samma tröstlöshet måste gripa envar, då man ser, att däruppe i de stora vidderna, i de vidsträckta markernas land det icke finnes plats för landets egna barn, utan tusen och åter tusen av dess söner och döttrar måste resa över Atlanten för att i en främmande världsdel finna den jord, på vilken det borde finnas så god tillgång här hemma. Det är verkligen ett sorgligt faktum, att svenskarne från detta vidsträckta och glest befolkade land skola behöva resa till Amerika för att finna jord. Men det är likväl ett faktum. Jag har läst igenom ett par hundra brev ifrån svenskar, som utvandrat till Amerika, och i många av dessa har, bland annat, uttalats en tydlig och djupt känd klagan över att den svenska jorden varit så svåråtkomlig. »Förbättra egnahemsfrågan», har man sagt. »Stycka statens jord till egnahem», säga andra. Bland annat skriver en emigrant, att han här hemma sökt ett egnahemslån, men fick vänta så länge, att han till sist förlorade tålamodet och reste över till Amerika. Hade icke dessa egnahemslån varit omgärdade av så mycken byråkratisk formalism, så mycket skrivelser, så oändligt många om och men, hade kanske denne person och många andra med honom, vilka nu blivit nyttiga medlemmar i ett annat land, där det icke är så trångt om utrymmet, räddats åt fosterlandet.

Den siste ärade talaren hänvisade till hushållningssällskapen. Och i ett län, där man har en sådan dugande kraft som han, måste ju också arbetet med jordförmedlingen bedrivas med kraft och med-

föra goda resultat. Men man kan icke undgå att ställa sig något fundersam, när man ser på huru olika sätt egnahemslåneförmedlingen handlägges inom olika hushållningssällskap. Man kan ej heller undgå att framhålla behovet av mera enhetlighet och planmässighet i denna frågas handläggning. Varpå beror det t. ex., att Kristianstads läns hushållningssällskap under åren 1905—1908 har kunnat förmedla 409 egnahemslån med en lånesumma av 1,310,950 kronor, då under samma tid hushållningssällskapen i Norrland och Dalarne — jag räknar till Norrland nu även Gävleborgs län — förmedlat 567 dylika lån med en lånesumma av endast 1,075,809 kronor? Sålunda ha i detta enda län med en ytvidd av knappast 6,000 kvm. och med omkring 230,000 invånare förmedlats lån med sammanlagt större lånesumma än i hela Norrland och Dalarne med en ytvidd av 243,000 kvm. och ett invånarantal av omkring 1,200,000. Jag kan i detta sammanhang icke undgå att citera, vad en framstående kännare av vår svenska jordpolitik yttrat. Han säger: »Man har inte fått klart för sig, att det gäller en verklig lifsfråga, som kräver den omsorgsfullaste handläggning, utan man har behandlat den som en angelägenhet, som kan så att säga skötas »på lediga stunder», under en paus mellan rösträtts- och unionsfrågorna och andra storpolitiska spörsmål. Ett utslag af denna uppfattning är också, att man naturligtvis icke ansett statens verksamhet i dessa stycken behöva några egna organ, den har fått skötas så gott det nu kunnat ske af för väsentligen andra syften utbildade och anställda tjänstemän — likaledes på 'lediga stunder'. Skötseln har blivit därefter. Och därför kan man icke klandra dem, som haft sig saken ålagd, endast statsmakterna, som ansett sig kunna få på köpet ledningen af en statsangelägenhet, för hvilken i andra länder, där man stått inför samma uppgift, arbetar en omfattande förvaltning.» Detta tyder på en okunighet i saken, som inte vittnar fördelaktigt om det sätt, på vilket egnahemslånerörelsens lokala organ sköta saken. Och vad särskilt Norrland beträffar, så är det höjt över allt tvivel, att förhållandena där kräva särskilda åtgärder af såväl administrativ som ekonomisk art. Det är nämligen uppenbart, att de anslag, som hittills beviljats, icke räcka till på långt när för den *norrländska* egnahemsfrågans lösning.

Ja, nog skulle oändligt mycket mera ha kunnat gjorts för de norrländska arrendatorernas räkning, än som skett! Man skulle för att taga ett exempel i vidsträcktare mån kunnat taga tidningspressen i anspråk för att sprida kännedom om egnahemsförmedlingen och låta folk få veta, vilka det är, som förmedla egnahemslånen inom de respektive socknarne. Det skulle vidare icke behövt kosta ett öre att skriva en kungörelse därom och låta läsa upp den i vederbörande sockens kyrka. Jag har ännu icke haft en sådan kungörelse att läsa upp; under tiden ingå årligen till nationalföreningen mot emigrationen mera än 1,000 skrivelser med förfrågan om egnahemslån.

Ang. åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarne att förvärva fastigheterna såsom självständiga jordbruk.

(Forts.)

*Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.*

(Forts.)

Innan jag slutar — jag skall icke taga herrarnas uppmärksamhet i anspråk längre — skall jag också be att få peka på, att nu för vidtagande av särskilda energiska åtgärder i fråga om jordförmedlingen i Norrland råda utomordentligt gynnsamma förhållanden. Jag har hört många exempel på, huru bolag sålt hemman till förvånansvärt billiga pris. Jag har hört exempel på bolag, vilka sålt hemmansdelar till pris, som endast i mycket ringa mån överstigit värdet av åbyggnaderna därpå. Och i fjol vintras, när jag var hemma, hörde jag talas om ett fall, då ett bolag hade skänkt bort ett hemman bara för att slippa ifrån följderna av vanhävds-lagen.

Syftet med denna motion är — vill jag säga — för Norrland av allra betydelsefullaste slag. Det gäller att upprätta, vad som tack vare en förvånd lagstiftning fått förfalla. Det icke minst viktiga i denna fråga är, att det är vår lamslagna modernäring, jordbruket, det gäller. Det gäller att läka de sår, som slagits, och återföra utvecklingen i sunda banor. Genom att vidtaga effektiva åtgärder för norrlandsfrågans lösning skulle vi ännu kunna skapa åt oss ett Amerika i det land, som trots allt kan bli ett framtidsland. Vi skulle kunna återvinna, vad som förlorats. Vi skulle kunna skapa en sund och livskraftig bondekultur däruppe i vårt framtidsland. Och då jag för min del anser, att den motion, som här framkommit, innebär ett gott steg framåt i denna riktning, skall jag be, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Torgén: Herr talman, mina herrar! Denna motion är nog en av de allra viktigaste, när det gäller att erövra jord åt Sveriges folk. Förliden riksdag framhölls särskilt, att det var nödvändigt att i tid taga sig an de möjligheter, som föreligga. Jag pekade då i mitt anförande på sådant, som utgjorde just orsaken till denna brådska just nu. Nu föreligger det bevis härför, vilka bevis jag i dag skall delgiva kammaren. Jag tror på samma gång, att den av mig uppmärksamgjorda brådskan till fullo skall lära kammaren, att det förhåller sig så, på samma gång det verkligen är möjligt att göra någonting. Jag tror icke, att det kommer att givas ett sådant tillfälle att till billigt pris och i sådan omfattning återbörda jorden åt det svenska folket, som nu är möjligt. Jag förvånar mig synnerligen över, att utskottet presterat ett sådant försvar för sitt avslagsyrkande. Utskottet säger i sitt utlåtande, att det är ense med motionärerna om, att det här föreligger ett behov, och att det är statens skyldighet att, när detta behov föreligger, träda hjälpande emellan. Men sedan det fortsatt en stund på detta sätt, förklarar utskottet, att det för sin del icke kunnat komma till övertygelse om, att detta behov verkligen föreligger. Jag förvånar mig icke över, att utskottet kunnat göra ett sådant uttalande, när jag här hört en utskottsledamot förklara, att i Norrland är det nästan möjligt att göra allt utan statens mellankom-

mande hjälp. Ja, vet ni, jag tror, att om vi jämföra det stora jordbrukslandet Jämtland med skogslandet Norrbotten, är kanske här att finna en av orsakerna till, att det skulle vara möjligt att utan statens mellankommande uträtta något i Norrbotten, vilket icke var möjligt i Jämtland. I Jämtland har en stor del av hemmanen slagits under bolagen sedan en tid av 20 år eller mer tillbaka. Dessa stora hemman tynga nu i fortsättningen de stora skogsbolagen, och bolagen göra allt för att försöka bli av med dem.

Nu kommer jag just till, vad som utgör beviset för vad som sades i fjol, att den tidpunkten kanske icke kommer tillbaka. Jag förvånar mig formligen över, att herr Hellström här åberopar kommissionen och nämner dess arbete såsom något slags hjälp för att få möjlighet att få jorden åt arrendatorerna. Ja, med den hjälpen skall jag nu förklara, hur det kommer att gå. Inom Jämtland hava nu syneprotokollen från syner, hållna å över 200 stycken sådana bolagshemman, kommit in. Jag skall be att få citera ett uttalande i denna sak. Det är tämligen kort, men jag tror dock, att det är tillräckligt bevisande: »Syneprotokollen för de under fjolåret verkställda vanhävdsundersökningarna, som bekant uppgående till över 200 stycken, ha nu utskickats till ägarna av de vanhävdade hemmanen. Enligt vad vi inhämtat av en av kommissionens medlemmar, synes det komma att gå bra med uppgörelsen. Överenskommelse om att åter iståndsätta de förfallna husen träffas nu efter hand och någon benägenhet att tredskas synes i allmänhet icke förefinnas. En hel del tillskriva kommissionen och begära anstånd, åtminstone med en del av de arbeten, som de blivit ålagda att utföra. Så långt det är möjligt tillmötesgår också kommissionen dessa framställningar.

Av de ålägganden, som kommissionen under sitt första verksamhetsår utfärdade, ha en del måst avgöras genom process. Det har emellertid visat sig, att jordägarne icke ha några skäl att tredskas. De mål, som hittills förekommit, ha nämligen lett till det resultatet, att innehavarna av hemmanen dömts att utföra de av kommissionen påbjudna arbetena, men dessutom även att ersätta synekostnaderna.»

Ni torde väl förstå, att samtidigt som hemmansinnehavarna inse, att de omöjligen kunna fortsätta att tredskas, samtidigt som möjligheten att få sälja, innan byggnadsarbeten utförts, går bort, samtidigt försvinner också möjligheten för hemmanen att få ägo-styckning. Ty sedan bolagen blivit dömda att bygga för 5 å 10 tusen kronor, kanske till och med mer på sitt hemman, är det rent av omöjligt att stycka dessa hemman, och samtidigt har hemmanet blivit ett hemman, som icke kommer att eller kan säljas. Det är dock de flesta av över 200 hemman, som stå till buds såsom möjliga att göra till egna hem åt dem, som önska det. Bland arrendatorerna å dessa hemman, tror jag, att det icke finnes någon, som icke nu skulle vilja skaffa sig ett eget hem, om de kunde.

Ang. åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarna att förvärva fastigheterna såsom självständiga jordbruk.
(Forts.)

Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.

(Forts.)

Jag tror icke, att förhållandena i Norrbottens län äro sådana som i Jämtlands län, varpå jag här nu anfört bevis, hämtade ifrån kommissionen. Under sådana förhållanden synes det mig verkligen brådskande. Man är icke och kan aldrig vara belåten med att få en hänvisning till att man skall försöka göra något med de lagar, man har, när dessa lagar tyckas giva vid handen, att de motverka vad man önskar; och det göra de lagar, vi hava. De tvinga bo-lagen att bygga på de egendomar, som de skulle kunna försälja, och hindra dem sålunda att sälja jord, som man annars skulle kunna utnyttja till skapande av egna hem.

Men man skapar icke heller egna hem genom att hänvisa dem, som vilja bygga, till egnahemsfonder. Det är icke rätt, det är att ge stenar i stället för bröd. Inom mitt distrikt, där jag skall lämna råd åt egnahemslånesökande, har jag nödgats säga åt dem: »det är aldrig värt att försöka få lån.» Det tillämpas nämligen som princip, att de, som önska bilda nya egna hem, ha företrädesrätt såsom låntagare, och det samlade beloppet av de lån, dessa med företrädesrätt utrustade söka, överstiger den summa, som finnes tillgänglig och av vilken lån eljest skulle kunna beviljas åt *alla*. De arrendatorer, som önska köpa förut bebodda lägenheter, få alltså som regel icke någonting alls. De kunna få vänta ett, två, tre år, och då är det helt naturligt, att de tröttna, och sedan ha de, såsom herr Lundgren i Björna sade, ingenting annat att göra än att flytta ut ur landet, till Amerika eller något annat land, men de bli icke jordbrukare här. De ha ingen möjlighet att kunna få hjälp till det vare sig av den lagstiftning vi nu ha eller av egnahemslånefonderna. Det är alldeles nödvändigt att i det här fallet försöka göra någonting, och det enda, som jag tror för närvarande går att göra, vore att åstadkomma någonting i enlighet med vad motionärerna ha yrkat, och jag tror icke, att förhållandena i Norrbotten kunna vara tillräckliga skäl för oss att avslå motionen, om än det synes, som om de varit tillräckliga skäl för utskottet att gå med på avslagsyrkandet.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till reservationen.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Jag är ju motionär i denna fråga och skall därför be att få yttra några ord.

Efter mitt sätt att se, är den fråga, som här är upptagen — och det erkänner också utskottet — en av de allra viktigaste frågor, som för närvarande stå på dagordningen för oss uppe i Norrland.

Meningen i allmänhet taget med norrlandslagstiftningen var för det första att i allmogens hand söka bibehålla de jordbruk, som ännu innehades av självägande bönder; därtill skulle den så kallade förbudslagen tjäna. Vidare var det meningen att göra arrendatorerna självständigare och mera intresserade av sitt jordbruk så länge de sutto vid arrendena, därtill tjänade den norrländska arrendelagen. Och yttermera var det även meningen att få bolagshemmanen, som

i stor omfattning voro mycket dåligt skötta, i skick igen samt såvitt möjligt jämväl återföra dessa i jordbrukarnes händer; härtill tjänade den norrländska vanhävdslagen.

Det problem, som genom den sistnämnda lagen alldeles särskilt framträtt såsom angeläget att lösa eller hur man bäst skall utav de förut osjälvständiga arrendatorerna skapa självständiga jordbrukare, är utom allt tvivel ett av de allra viktigaste, som föreligga för oss i Norrland. Jag behöver för att klargöra omfattningen härav endast hänvisa till den utredning, som den förste talaren lämnade efter norrlandskommitténs betänkande, utav vilken det framgick, att det är betydligt över 50 % av jorden, som i allmänhet är i bolagens händer, ja, ända till 70, 80, 90 %.

Emellertid möta härvidlag vid jordens övergång från bolagen till arrendatorerna två faror. Den ena är — och det är den, som motionen kanske i främsta rummet avser att undanröja — att de nya jordbruket i allmänhet bli alldeles för små. Det ligger för öppen dag, att om det skall bli någon verklig utveckling, går det inte att i Norrland ha en befolkning av enbart småbrukare med små egna hem; utan det riktiga är en blandning av sådana småbruk och större, bärkraftiga och utvecklingskraftiga allmogehemman. Men just här föreligger en stor fara, om man överlämnar åt vederbörande att hjälpa sig själva. Som den talare nämnde, som nyss förde utskottets talan, har egnabemskommittén satt i gång en utredning — och jag för min del kan icke annat än känna mig tacksam mot denna kommitté, som tagit upp frågan, ehuru jag icke tror, att kommittén på grund av sitt uppdrag kan åstadkomma en lösning av den. Detta inom parentes. — Ur denna kommittés handlingar är jag emellertid i tillfälle att lämna några exempel på, hur det i verkligheten ställer sig vid bolagens hemmansöverlåtelse, då man lämnar saken åt sig själv. Av uppgifterna framgår t. ex., att ett bolag — det är ett bolag i Västernorrlands län — försålt 121 fastigheter med en medelareal av 20,5 hektar för en köpeskilling för alla hemmanen av 179,330 kronor. Det blir för varje hemman omkring 1,500 kronor. Men det är väl uppenbart, att ett hemman med ett värde av 1,500 kronor, det är icke ett hemman, som man kan reda sig på där uppe. Följden blir, att ägarne av dessa hemman fortfarande måste ligga i bolagens händer och ta sin största förtjänst ifrån dem, och det kan ju gå, men icke blir det några självständiga jordbrukare.

Ett annat bolag har meddelat, att det har sålt 237 stycken sådana där egna hem eller hemman, som det kallas, med en areal av 3,719 hektar, sålunda något över 15 hektar per hemman. Av dem ligga i Västernorrlands län icke mindre än 158 stycken. Det är uppenbart, att dessa äro för små för att det skulle gå att reda sig på dem. Ett annat bolag återigen meddelar, att det har sålt 264 fastigheter — det är också huvudsakligen i Västernorrland — med en medelareal av 17,29 hektar.

Ang. åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarna att förvärva fastigheterna såsom självständiga jordbruk.
(Forts.)

*Anu. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.*

(Forts.)

Jag vill upplysa om, att den minsta areal man i vårt län anser, att ett hemman bör ha för att vara ett självständigt jordbruk, är 8 å 10 hektar odlad mark samt efter olika förhållanden från 20 till 30 å 40 hektar skogsmark; och ändock är detta ganska knappt i många fall. Av de ovan anförda exemplen finna vi, att medelarealen av de sålda hemmanen varit 15, 17, högst 20 hektar. För att avhjälpa den bristande tillgången på skog och mulbete har nu ett av de bolag, som jag nämnde, gjort upp kontrakt med köparne, som icke få sådant — på de flesta av dessa hemman, som jag nu nämnt, finnes ingen skog — om rätt till mulbete på 20 år för kreatur, som vinterfödas vid gården, och likaså på 20 år rätt att efter utsyning taga nödig husbehovsved av skogsavfall och lövskog. Men hur skall det gå, när dessa 20 år äro slut? Ja, då är det slut på rättigheten, och då stå ägarne där och få se sig om bäst de kunna, huru de skola få dessa behov fyllda. Det är givet, att trävarubolagen av helt naturliga skäl vilja avstå så litet skogsmark som möjligt; och arrendatorerna, som inte ha pengar, vilja också ofta nog ha lägenheterna små för att kunna köpa dem. På det sättet blir det bara små dåliga lägenheter i stället för de mången gång goda bolagsarrendena. Jag vill nämna som ett exempel, att i Stuguns socken i Jämtlands län, där ett bolag sökte ägostyckning på några hemman, riktigt duktiga och väl skötta bolagshemman, tog bolaget undan så mycket mark, att å hemmanet, vara hittills fötts, såvitt jag minnes, 8 kor, 3 hästar och ett antal smådjur, icke kunde efter styckningen födas mer än 3 å 4 kor, en häst och ett proportionellt antal smådjur. Det är alldeles tydligt, att detta är en förändring till det sämre. Konungens befallningshavande ha i några fall vägrat ägostyckning under dylika förhållanden, men det kan vara osäkert, om detta står sig.

Man har också uttalanden från bolagen, som gå i samma riktning och visa, hur de vilja ha det, om man låter dem hållas. Så säges t. ex. av ett bolag uti de uppgifter, som inkommit till egnahems-kommittén, att bolaget medger köparen, där tillräckligt bete saknas, under visst antal år rätt till bete och vedtäkt å skogslotten. Och så tillägger bolaget för att försvara ett sådant tillvägagående: »Genom att fordra för stor areal skogsmark måste priset höjas betydligt och försvåras därmed möjligheten för arrendatorn att köpa egendomen.» Ett annat bolag säger: »Om bolagen skulle utrusta inägojorden med så stor skogsmark, att lagens fordringar bleve tillfredsställda, skall en sålunda utrustad jordpossession komma att betinga ett så högt pris, att jordspekulanterna därav bortskrämmas.» Detta bolag klagar också över att myndigheterna icke bebjärta angelägenheten av egnahemsanläggningar där uppe. Det är just detta, att både bolagen och köparne ha intresse att göra hemmanen så små som möjligt, som motionen utgår ifrån.

Jag kan icke underlåta att uppläsa även några rader, som innehålla ett uttalande i frågan från egnahemsnämnden i Jämtlands

län. Det sammanhang, i vilket detta inkom, var, att nämndens yttrande infordrades rörande några till länsstyrelsen inkomna ägostyckningsansökningar. Där säger nämnden: »Nämnden söker att efter förmåga och inom gränserna för sin verksamhet i samband med egnahemsbildningar inom länet även främja småbrukarrörelsen. Men det skulle enligt nämndens bestämda uppfattning icke låta förena sig med en klok och förtänksam jordpolitik att jämsides med de nya småbruk, som varje år i ej ringa antal bildas, även tillåta, att flertalet av bolagshemmanen, vilka nu i ständigt ökad utsträckning undergå ägostyckning, finge offras och från att hava varit fastigheter, tjänliga för drivande av självständiga jordbruk, nedflyttas i småbrukarnes klass, med innehavare, vilka givetvis vore nödsakade att under vintermånaderna söka sin utkomst i arbete å bolagsskogarne. Blott den omständigheten, att hemmanen för närvarande ägas av sågverksbolag och styckningen befrämjar en del av bolagsjordens övergång i bondehand, kan ej ändra denna nämndens uppfattning. Ty det är ej i ett ensidigt främjande av småbrukarrörelsen på hemmansbrukens bekostnad, utan i den lämpliga blandningen av större och mindre fastigheter, som man måste söka den rätta lösningen av jordfördelningsspörsmålet för Norrland». Det är detta, som är den ena stora faran, nämligen att man i stället för ett bärkraftigt och utvecklingskraftigt hemman får ett hemman, där brukaren eller ägaren icke kan reda sig, utan att han dessutom får arbete hos bolagen. Han får icke den erforderliga självständigheten för att ägna sin tid och sitt intresse åt jordbruket och han får aldrig den verkliga glädjen av sitt arbete; han får för sig, att han icke kan komma någonstans; det kan ej bli någon utveckling på ett sådant jordbruk, där inägorna äro för små samt skog och odlingsmark saknas eller nästan saknas. Det går så långt, att bolagen, drivna därtill av vanhävdslagen — jag vet åtminstone ett bolag, som det är fallet med — sälja bort endast inägojorden, ehuru det är olagligt; en sådan hemmanslott kan varken genom avsöndring eller ägostyckning skiljas från stamhemmanet. Jag känner nio sådana fall, där arrendatorn köpt av bolaget, som det heter med förbehåll, att söka lagfart på egen risk, en lagfart, som under angivna förhållanden, då varken ägostyckning eller avsöndring kan lagligen äga rum, aldrig kan beviljas. Där står han nu med sitt hemman; han kan icke få lagfart, icke inteckna det, icke sälja det, han skall ovillkorligen gå under.

Om icke statsmakterna här ingripa, löper man alltså den risken att, i stället för dessa bolagshemman, vilka mången gång i sitt närvarande skick verkligen äro goda utvecklingsmöjliga jordbruk, få endast smålägenheter. Det är nog bra, att det finns småbrukare, men det duger ej, att det finnes blott sådana, det måste även finnas en allmog, som sitter på självständiga, duktiga hemman, som de ha intresse av att upparbeta och lämna åt sina barn. Det är den ena faran, som det är angeläget att förebygga.

Ang. åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarna att förvärva fastigheterna såsom självständiga jordbruk.
(Forts.)

*Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.*

(Forts.)

Den andra faran är skuldsättningen hos bolagen. I allmänhet har efter de nya arrendelagarne, norrländska arrendelagen och den allmänna arrendelagen, på grund av arrendekontrakten arrendatorn rätt att sitta kvar vid arrendet i femton år; han är sålunda numera jämförelsevis oberoende. Men om han köper hemmanet, blir han ofta en gäldenär till bolaget och kommer mera i bolagets händer än förut. Förhållandena bliva alltså för honom sämre i stället för bättre. Det är därför nödvändigt, att staten här träder emellan.

Nu säger jordbruksutskottet, att hjälpen här bör komma genom anlåtande av egnahemslänefonden. I många fall äro dock egnahemslånen för små, åtminstone vad de sydligare delarna av Norrland beträffar. Om hemmanen skola vara så pass stora som de bolagshemman, om vilka jag talat, står det ofta icke till att köpa dem för ett pris, som ligger inom bestämmelserna för egnahemslånen. De uppgifter, som i detta avseende äro lämnade till egnahemskommittén, härstamma allesamman från bolagen, och det är ju tydligt, att dessa upptaga lägenheterna och köpeskillingarna så lågt som möjligt, för att de må vara lättare att sälja och inkräkta så litet på skogsmarken som möjligt. Det förekommer dock i allt fall ett betydande antal hemmanslotter färdiga till försäljning, för vilka köpeskillingen uppgår till mellan 8 å 12,000 kronor, ja, ända upp till 14,000. Ett annat exempel. Egnahemsbolaget i Jämtlands län vände sig till ett trävarubolag, som var intresserat av egnahemsrörelsen och begärde att få köpa några för egnahemsanläggningar lämpliga hemman. Man bjöds på ett, som saknade tillräcklig stödskog, men som dock kostade 10- å 12,000 kronor. Bland bolagshemmanen där uppe i Norrland finnas, som sagt, flera sådana hemman, som vore till salu, om blott arrendatorn kunde skaffa medel. Ett bolag har lämnat uppgift om icke mindre än 38 saluhållna fastigheter, som betinga en köpeskillning av mellan 8- och 14,000 kronor.

Det är icke möjligt att enbart på egnahemslagstiftningens väg ordna denna sak; det är detta, som är den stora skillnaden mellan min uppfattning i frågan och den, som gjorts gällande av jordbruksutskottet. Enligt min uppfattning måste man söka gå en annan väg än egnahemslänevägen, ty om man fortsätter på den, kommer det att med förhållandenas makt bli så, att man får *endast* en massa småbrukare och inom kort kanske ett småbrukarproletariat, som gör tillståndet sämre, än vad det var förut. Det är därför, som staten måste träda emellan till en början med en grundlig och snar undersökning av förhållandena. En sådan undersökning kan enligt mitt förmenande icke utföras av egnahemskommittén, åtminstone såvitt den skall vara bunden av sitt nuvarande uppdrag. Jag förstår över huvud taget icke, varför, när det gäller en socialt och ekonomiskt så viktig och betydande fråga som denna, man icke ens vill vara med om, att saken undersökes och utredes. Jag bedömer naturligtvis förhållandena efter det län, som jag tillhör, vilka jag närmast

studerat, men jag har anledning att tro, att ställningen är densamma även inom de angränsande länen, särskilt i Västernorrlands län — jag vill fästa uppmärksamheten på, att en hel del av de exempel, som jag här framdragit, just äro hämtade från sistnämnda län. Jag kan, som sagt, icke förstå, varför man skall motsätta sig en utredning i saken. Att en sådan utredning är av nöden har åtminstone erfarenheten från det län, jag tillhör, givit vid handen. Visserligen har nu Första kammaren redan avslagit motionen, men jag kan ändock ej släppa denna fråga, förrän den på en eller annan väg blir löst. Att man kan få bolagshemmanen förvandlade till självständiga och bärkraftiga jordbruk och icke endast till smålängheter, vilka icke i Norrland äro nog stora för att vara självständiga jordbruk, är i hög grad viktigt för den rätta utvecklingen där uppe. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Ang. åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarna att förvärva fastigheterna såsom självständiga jordbruk.
(Forts.)

I detta yttrande, under vilket herr talmannen inträtt och övertagit ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Karlsson* i Fjäl och *Hedström*.

Härpå anförde:

Herr Lundell: Herr talman, mina herrar! Det är otvivelaktigt, att jordbruksutskottet för sin del är av den uppfattningen, att man bör i möjligaste mån laga så, att så många hemman som möjligt i Norrland må kunna friköpas. Utskottet har emellertid icke funnit, att man kan komma fram här på den väg, som motionärerna föreslagit, och att man därmed skulle nå målet bättre än på det sätt, som nu tillämpas. Vi ha ju hört representanter för Norrbotten säga, att med de resurser, som nu förefinnas, skall ganska mycket kunna uträttas med de möjligheter, som redan nu föreligga uti ifrågavarande avseende, varpå de även anført exempel. Dessa exempel från Norrbotten mana till efterföljd även inom andra län i Norrland.

Vi voro också inom jordbruksutskottet överens om, att man icke skulle kunna få till stånd några nya företag i detta fall, även om den utredning komme till stånd, som motionärerna påyrkat. Jag tror för övrigt icke, att det egentligen är någon idé att nu besvara Kungl. Maj:t med en ny skrivelse i frågan och vidtaga nya åtgärder, när saken ändå är under behandling.

På grund av vad som redan förut blivit anført av representanter från Norrbotten och vad som i utskottets utlåtande framhållits ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Förliedet är biträdde jag en motion, vari framställdes ett enahanda förslag som det nu föreliggande, till vilket jag nu i år kommer att avgiva min röst. Vi kunna här finna vad det är som brister i norrlandslagstiftningen, nämligen just den expropriationslagstiftning, som förslås av motionärerna samt reser-

*Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.
(Forts.)*

vanten inom jordbruksutskottet. En dylik expropriationslagstiftning är ett nödvändigt komplement till den övriga norrländska lagstiftningen. Nu komma följderna av, att vi icke någonsin haft en regering, som haft intresse av att föra fram denna lagstiftning lika kraftigt och lika fort som den övriga lagstiftningen på detta område. Nu får man reda sig så gott man kan, men man kan icke reda sig gott här, ty det går alltid, hur man än ställer sig, på tok.

Denna expropriationslagstiftning är, som sagt, alldeles nödvändig. Om en sådan vore införd, skulle verkligen de arrendatorer, som ville bli fria, ha en möjlighet därtill, och genom den expropriationslagstiftning, som nu förordas i den motion, som i denna fråga väckts nu i år, och varom här talades vid det sammanträde, då expropriationsfrågan förekom till behandling här i kammaren, skulle även den ekonomiska sidan av saken kunna bli på lämpligt sätt ordnad. Det skulle nämligen i lagen angivas grunderna för det pris, som hemmanet skulle betinga, och vidare skulle där även bestämmas, att den arrendator, som innehade hemmanet, skulle hava företrädesrätt, så att han icke, såsom nu kan ske, kunde bli bortdriven.

Det var ju mycket intressant att höra vad herr Lundgren här nämnde om den norrländska fjällpredikanten — han heter för övrigt Wallberg — och hurusom han uttalat, att det aldrig kan bli någon rätsida på dessa norrländska förhållanden förrän efter en reduktion av norrländska bolagshemman till det pris, som ägarna själva betalat för desamma. Det är, såsom han sade, uttrycket för en mycket konservativ mans känsla inför den nuvarande ställningen och hurusom det är ingenting, som härvidlag kan hjälpa, än att gå radikalt till väga. I det avseendet står han mycket riktigt till vänster om det förslag, som jag vågat framlägga inom norrlandskommittén. Jag sympatiserar för min del i allo med honom, men jag vill endast säga, att vad själva ersättningsfrågan beträffar, gjorde jag inom norrlandskommittén gällande, att man vid expropriationen skulle taga hänsyn till det värde, som ägaren själv betalat, när han inköpte hemmanet, samt att för odlad jord icke skulle betalas efter högre pris än för skogsmark. Herr Wallberg skrev också i den ifrågavarande eller en annan broschyr, att herr Lindhagen icke har förstått, hur viktigt det är, att de icke skulle betala så högt pris, som vid expropriation kommer i fråga. Han hade icke läst min reservation, men sedan jag skickat denna till honom, har jag fått svar, vari herr Wallberg förklarar sig nöjd med min ståndpunkt, så att nu är jag i alla fall i någon mån rättfärdigad inför honom.

Vi ha, som sagt, ingen expropriationslagstiftning, som här hjälper, och icke någon regering, som vill driva fram denna sak, och vi få det väl icke heller under denna generation. Vi få då söka se till vad som är att göra. Och då finnes ingenting annat att tillgripa än sådana palliativ, som här föreslagits, men vilka ändock skulle bli till ganska avsevärd nytta.

Jag förstår så väl, varför motionärerna inför förhållandenas makt där uppe nu ha framkommit med denna sin motion. Det resonemang, som utskottet här för, är ganska bestickande för den, som ser saken i allmänhet och icke har någon speciell kännedom om förhållandena där uppe. Utskottet säger: låt oss organisera egnahemslånen bättre, så att de kunna tjäna även det ändamål, varom här är fråga, men låt oss icke splittra låneverksamheten, utan må vi ha koncentration i den delen. Ja, det ligger någonting i detta i alla fall.

Jag ber dock att få betona för kammarens ledamöter, att det här är särskild fara i dröjsmål, därför att dessa norrlandslagar, arrendelagen och vanhävdslagen, trots sitt bristfälliga skick, ålägga så pass stora förpliktelser, att bolagens benägenhet att göra sig av med inägojorden i hög grad ökas, och de göra sig nog av med den i stor utsträckning. Men det är därför särdeles brådskande, att man söker hjälpa den stackars arrendatorn, som sitter där och icke kan skaffa penningar, ty eljest säljer ägaren hemmanslotten till en annan person och arrendatorn blir kastad på bar backe. Inom norrlandskommittén framhöll jag även detta med det allra största bekymmer, och jag hävdade där, att just en expropriationslag i detta fall var lika nödvändig och viktig som alla de övriga lagarna. Nu kunna herrarna se, hurusom detta mitt bekymmer besannat sig, därför att vi icke ha någon expropriationslag. På detta sätt kommer äventyret, damoklessvärdet, över dessa arrendatorer, och det är därför, som vi här icke kunna vänta på egnahemskommittén eller sätta vår tillit till hushållningssällskapen på samma sätt, som till äventyrs småbrukarna på många andra håll kunna göra. Det är därför även särskilt viktigt, att man fäster uppmärksamheten på detta förhållande. Kungl. Maj:t kan ju möjligen utfinna ett sätt att organisera egnahemslånerörelsen så, att den även kan tjäna det ändamål, varom här är fråga. Det går icke an att tåga med denna sak, utan det gäller att oupphörligt föra fram det ena kravet efter det andra, så att vederbörande inom riksdagen och regeringen verkligen börja tänka på denna sak.

Jag är synnerligen tacksam mot herr Lundgren för att han här i kammaren fällde det uttrycket, att det är alldeles nödvändigt, att man får någon planmässighet i fråga om jordfrågans behandling. Vi äro alltså åtminstone två numera, som äro ense i den saken; i fjol var jag ensam, och herrarna torde nog komma ihåg, huru det gick, när jag då tillät mig framföra en sådan tanke som den ifråga-varande. Det går således framåt, om det än också går långsamt.

Jag vill för övrigt säga, att det är rent av en obarmhärtighet att här peka på hushållningssällskapens egnahemslånerörelse, sådan som den nu är beskaffad. Jag hade verkligen tänkt att framställa en interpellation om den saken; nu slipper jag det och ber att få begagna detta tillfälle till att något ingå på den saken. Jag har själv icke så stor erfarenhet på detta område, då jag för min del

Ang. åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarna att förvärva fastigheterna såsom självständiga jordbruk.

(Forts.)

*Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.
(Forts.)*

icke sysslat med egnahemslånerörelse, men jag kom verkligen ny-
ligen att åtaga mig att hjälpa en småbrukare att få ett egnahemslån
av hushållningssällskapet i Värmland. Men huru gick det? Han
behövde 4,500 kronor för att reda sig, och han begärde nu ett
så högt belopp, att han trodde, att han skulle kunna få något
och nationalföreningen mot emigrationen sökte även hjälpa till.
Det såg alltså ut, som om det skulle gå bra. Men vad in-
träffar? Jo, mannen i fråga fick först vänta ett helt år. Jag
undrar, huru det skulle gå för en arrendator av ett bolagshemman,
om han skulle behöva vänta ett helt år, när det gällde för honom
att söka rädda gården och han fördenskull sökte ett lån. Det
skulle naturligtvis sluta så, att han måste gå. I det fall, som jag
här nyss nämnde, dröjde det som sagt i ett år, innan lånefrågan
var avgjord, och vad fick han då för besked? Jo, han skulle få
låna 3,000 kronor på de villkoren, att 500 kronor skulle han utfä-
genast och återstoden när han kunde bevisa, att han hade byggt
för 3,000 kronor. Är det icke alldeles fänigt! Han hade icke
själv några pengar och skulle bygga för 3,000, innan han fick ut
lånet. Han ville inrätta sig så enkelt som möjligt i byggnadsväg;
han tänkte närmast på att bruka jorden, men huvudsaken från den
långivandes synpunkt var, att han skulle bygga, och då han byggt,
skulle han få låna hela beloppet. Men var skulle han under tiden,
medan han byggde, skaffa sig pengar ifrån? Han sade nej till
alltsammans, då han icke ansåg sig kunna begagna denna hjälp.
Så tycks i verkligheten denna lånerörelse vara, och då kan man
förstå, hur utmärkt den är. Jag ber således att få vädja till kam-
marens ledamöter att icke vara så obarmhärtiga mot dessa arren-
datorer att endast hänvisa dem till vad hushållningssällskapen i
detta avseende möjligen kunna göra.

Vidare har man här antytt, att vi borde kunna ha förhopp-
ningar på den egnahemskommitté, som för närvarande sitter. Ja,
jag vet själv av erfarenhet, huru länge det dröjer och huru omöj-
ligt det är att kunna få fram ett resultat inom en kommitté. Man
kan omöjligen här vänta, till dess att denna kommitté en gång blir
färdig, då den ju skall se saken generellt för hela landet. Det är
en alldeles för långsam fågordning, och det är verkligen icke utsikt
till, att denna egnahemskommitté skall kunna ingripa så kraftigt
på detta område, att det verkligen kan bli något utav. De leda-
möter, som sitta i kommittén, äro kanske allesammans lugna per-
soner, och jag tror icke det vara visst, att de betrakta frågan så,
som motionärerna göra. För övrigt behöva väl de, liksom alla kom-
mittéledamöter, påminnelser och påstötningar på allehanda sätt, och
ett bifall till reservationen är ju icke något annat än en av förhål-
landena påkallad dylik påstötning.

För min del tror jag till sist, att ifall staten här skall träda
hjälpande emellan genom att bevilja lån, bör den se till, att dessa
brukare få en fullt självständig ställning och tryggas i sin rätt,

men också att ändamålet med en sådan anordning upprätthålles, så att icke en vacker dag köp äger rum av främmande personer och det går samma väg igen här som en gång förr. Med andra ord, det är icke nödvändigt, att upplåtelsen sker med full äganderätt, åtminstone bör den saken också tagas i övervägande; och kammaren var även med därom förra året. Jag föreslog i sådant syfte förlidet år en viss formulering, vilken även av kammaren godkändes. Denna formulering återfinnes emellertid icke i herr Kronlunds reservation, men den är dock så försiktigt skriven och vad jag reagerade emot förra gången är nu uteslutet, varför det icke heller torde ur min synpunkt vara farligt att bifalla denna reservation. Jag skall därför, herr talman, yrka bifall till reservationen i dess nuvarande skick.

*Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.
(Forts.)*

Herr Hellström: Jag ber endast att få yttra några ord med anledning av vad den näst föregående talaren, herr Widén, här anförde. De exempel, som han åberopade, utgöra väl egentligen bevis för, att det är den norrländska ägostyckningslagens fel, om man vid ägostyckningarna icke får tillräckligt bärkraftiga jordbruk. Han sade, att hemman, som förut fött tio kor, nu kunde på bolagens begäran få ägostyckas på sådant sätt, att de icke kunde föda mer än tre kor, och han förklarade, att han såsom Konungens befallningshavande hade nekat fastställelse å dylika ägostyckningar, men han visste dock icke, huruvida detta skulle komma att stå sig i högre rätt. Vad som här brister är väl emellertid något, som icke kan avhjälpas genom ett bifall till reservationen, ty därigenom åstadkommes ju icke någon ändring i den norrländska ägostyckningslagen, utan i reservationen liksom i motionen begäres ju endast, att en utredning skall verkställas därom, i vilken omfattning och på vilket sätt åtgärder må kunna vidtagas för att förhjälpa arrendatorer att förvärva dessa fastigheter såsom självständiga jordbruk. Det är alldeles givet, att ifall man skall göra något på detta område, måste man räkna med förhållandena, sådana som de äro. Har ett bolag köpt in ett hemman för skogens skull, så ligger det i sakens natur, att bolaget, då det för att befria sig från skyldigheten att hålla jordbruket i stånd begär ägostyckning, ser saken från sin synpunkt och då icke vill sälja vad som för det är det värdefullaste, nämligen skogen, utan endast vill sälja inägojorden med så litet skog, som lagen medgiver. Jag tvivlar nu för min del på, huruvida en ny kommitté, därest en sådan skulle tillsättas för denna sak, gärna skulle kunna upptaga de frågor, som herr Widén här berörde.

Dessutom skulle man ordna så, att det icke uppstår ett jordbruksproletariat av dessa arrendatorer, som köpa bolagshemman, och för att förekomma något sådant skulle man enligt herr Widéns och hans medmotionärs åsikt tilltaga dessa hemman så stora, att de hade ungefär samma värde, som då de kommo i bolagens händer.

*Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.
(Forts.)*

Men vad blir då priset på dessa hemman? Det går mycket väl för sig att säga, att vi skola se till, att vi lämna egnahemslån till så stort helopp, att man kan friköpa stora värdefulla hemman och icke blott småbruk, men jag skulle vilja be de herrar, som föra ett sådant tal, att även söka förebbringa något bevis för, att jordbrukarne där uppe tåla vid sådana skuldsättningar. Jag tror, att en skuldsättning, som motsvarar maximum för egnahemslån, eller 7,000 kronor, är just vad en sådan jordbruksfastighet, varom här är fråga, nått och jämt kan tåla. Skall jordbrukaren betala 10- eller 12,000 kronor för ett hemman och skuldsätta sig för detta belopp, då tror jag, att svårigheterna för honom att kunna klara sig, vare sig staten är förläggare eller hushållningssällskapen lånat honom medel, äro bra små. Det måste vara förenat med stora svårigheter för en hemmansägare till och med i Jämtland att kunna klara sig, ifall han för 20,000 kronor köper ett bolagshemman.

Herr Torgén säger, att nu är det fara å färde, ty nu sälja bolagen sina gamla vanhävdade jordbruk, men att ifall bolagen använde sina rika tillgångar och ställde hemmanen i stånd och sedan sålde dem, komme de att bli så oerhört dyra. Ja, det kan hända, att de komme att bli oerhört dyra, men jag skulle dock å andra sidan vilja fråga herr Torgén, om han skulle vilja köpa ett hemman i Norrland, som varit hemfallet under vanhävdslagen, därför att han får det billigare. Herr Torgén torde dock känna till, att försäljningen av ett sådant hemman icke hindrar fullföljandet av jordbrukskommissionens åtgärder att verkligen sätta hemmanet i stånd. Bland praktiska jordbrukare göres den uppfattningen gällande, att ifall en person t. ex. gift sig till en större förmögenhet, är det det allra säkraste och bästa sättet att göra av med hustruns förmögenhet just att köpa ett gammalt förfallet jordagods och sätta det i stånd. Jag tror, att detta gäller icke blott i stort, utan även i smått. Att nu säga, att man skall vidtaga alldeles särskilda nya lagstiftningsåtgärder för att man skall få köpa dessa förfallna jordbruk, innan bolagen med sina större resurser satt dem i god hävd, visar antingen obekantskap med förhållandena på jordbrukets område i allmänhet eller ock bristande eftertanke i just detta särskilda fall. För övrigt, om saken är brådskande, skulle jag vilja fråga: vinner jag det avsedda syftemålet bättre genom att i det län, där jag bor, försöka att arbeta därpå med den lagstiftning, vi nu ha, och på det sättet söka komma till ett acceptabelt resultat, eller kommer jag fortare fram till målet genom att skriva till Kungl. Maj:t och låta Kungl. Maj:t tillsätta en ny kommitté? Jag tror, att vi känna väl till, huru det går till i kommittéer. Även den, som icke så mycket varit med i sådana, vet nog, att det i allmänhet icke går så fort med dylikt arbete. Jag tror, att det är nog det rätta sättet att fördröja denna fråga för arrendatorerna, om man nu skriver till Kungl. Maj:t och begär tillsättandet av en ny kommitté, som skall utreda den saken. Dessutom tror jag icke, att

det resultat, vartill denna kommitté kan komma, skall bliva så synnerligen lysande, såvida den icke skall ingå på en ändring av den norrländska ägostycknings- och avsöndringslagen samt expropriationslagstiftningen. Det skulle i så fall först och främst dröja ganska länge, innan kommittén blir färdig med sitt förslag, och sedan dröjde det väl minst tre gånger så lång tid, innan Första kammaren bifallit förslaget. Jag tror därför, att vi icke ha någon anledning att av hänsyn till motionärerna här bifalla ett opraktiskt förslag, utan jag ber för min del att fortfarande få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarna att förvärva fastigheterna såsom självständiga jordbruk.
(Forts.)

Herr Kronlund: Herr talman! Jag ber att med några ord få bemöta herr Hellström. Jag vill nämligen anmärka, att det endast är i ett enda fall, som man kan göra ett sådant påpekande som det, den ärade talaren här gjorde, och det är beträffande norrlandskommittén, vars utlåtande avgavs år 1904, således efter det att kommittén arbetat i 9 år.

Jag vill även framhålla ytterligare en sak. Herr Hellström bor i ett län, där bolagsintresset är mindre representerat än vad fallet är längre söderut. Ju längre söderut man kommer, desto mera växer nämligen bolagsintresset. Jag tror icke, att det var många av herrarna, som hade tillfälle att åhöra mitt första anförande — herrarna voro då icke här — och jag skall fördenskuil upprepa vad jag då nämnde, nämligen att i Gävleborgs län äga bolag 43 procent av all enskild jord, i Västernorrlands län 42 procent, i Jämtlands län 43 procent, men i Norrbottens län däremot endast 26 procent. Enligt norrlandskommitténs utredning tillhör största delen av den jord, som kan köpas i Norrbotten, icke den enskilda självägande befolkningen, utan den är förvärvad av de gamla Gellivareverken. Vad herr Hellström alltså ville med sitt exempel visa, tror jag därför är fullkomligt felaktigt, och det går ej för sig att generalisera detta exempel och tillämpa det på alla andra delar av Norrland. Ju mera bolagsintresset blir representerat, mina herrar, ju mer det gör sig gällande i hushållningssällskap och andra institutioner, dess mindre blir intresset inom dessa att tillgodose bolagsarrendatorerna och ju mindre när hushållningssällskapens egnahemsverksamhet det mål, som herr Hellström sade, att man vunnit i Norrbotten. När man hör t. ex., att i 18 socknar av Västernorrlands län och i 10 socknar av Jämtlands län bolagen äga 50 à 70 procent av all enskild jord, huru tro herrarna, att dessa egnahemskommitterade, som finnas i dessa socknar, skola tillvarataga de fattiga bolagsarrendatorernas intressen? Tro herrarna icke, att dessa institutioner bliva genomsyrade av bolagssynpunkter och tappa bort just den synpunkt, som är viktigast för Norrland, nämligen jordbrukarnes självägandeskap?

Herr Hellström sökte skrämja oss med de stora hemmanen och de stora skuldsättningarna. Nu vill jag säga, att det nog torde

*Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.
(Forts.)*

vara i undantagsfall, som det blir så stora hemman, att de ens äro värda 7,000 kronor, när de skola köpas. Jag är med den känne- dom jag har om Norrland — och jag har varit i alla dess delar — fullkomligt övertygad om, att man skall kunna köpa från bolagen hemman för mindre än 7,000 kronor både med stödskog och någon avsaluskog, om man nämligen har denna låneverksamhet ordnad på annat sätt än genom hushållningssällskapen, så att staten kan genom sin omedelbara påtryckning inverka på bolagen och genom förhandlingar å samtliga arrendatorers vägnar åstadkomma en fördelaktig uppgörelse.

Herr Hellström sökte nyss skrämma oss med tillsättandet av en ny kommitté. Nej, herr Hellström, det behövs icke alls någon ny kommitté. Det behövs blott, att man utvidgar området för den kommitté, som nu sitter, så att den skall tillse, att dessa bolags- arrendatorers egnahemsintressen tillgodoses på ett enklare, mera direkt och mera planmässigt sätt, än som kan åstadkommas genom hushållningssällskapens egnahemsverksamhet. Tillsättandet av en ny kommitté är således ingenting att skrämma kammaren med. Det behövs sannerligen icke, ty de män, och i synnerhet herr Hellström, som sitta i denna kommitté, borga för att man mycket väl kan anförtro denna sak åt deras ledning. Det är blott ett sätt att utvidga denna kommittés verksamhet i en riktning, som är lämplig och nödvändig för denna frågas utredning.

Herr Lindhagen sade, att vi icke kunna lita på att regeringen gör något i denna fråga. Jag vill för min del säga, att varför jag är med om en begäran om utredning i denna sak, är därför, att jag verkligen litar på att vår nuvarande regering skall göra något effektivt i denna fråga. För övrigt, mina herrar, om man ser på denna norrlandslagstiftning, finner man, att den dock tagit en förhållande- vis skyndsam utveckling både under den förra regeringen och under den nuvarande. Vi hava dock kunnat oaktat Första kammarens motstånd få till stånd både en förbudslagstiftning och en vanhävds- lag, vilket man aldrig kunnat hoppas för 10, 15 år tillbaka. Jag tror således, att om vi få denna utredning i goda händer, hava vi ganska säkert hopp om att få en ordentlig utredning och att få de vägar anvisade, som vi verkligen böra gå fram på.

Herr Lindhagen: Blott ett par ord med anledning av herr Hellströms försök att övertyga kammaren om, att ifall den bifaller denna reservation, skulle det gå långsammare. Vi skulle få en ny kommitté, och jag tror till och med, att hon förutspådde, att vi skulle få vänta på expropriationslagstiftningens genomförande. Han har alldeles missuppfattat förhållandena. Expropriationslagstiftningen är en sak för sig; den sysselsätta vi oss icke med för närvarande. Jag vill däremot säga, att det är uppmuntrande att höra, att hushållningssällskapet i Norrbottens län verkligen lagt sig vinn om denna sak, men det är icke tillräcklig anledning att vägra en fram-

ställning, som egentligen innebär, att Kungl. Maj:t skall se till, att *alla* hushållningssällskap i Norrland göra detsamma.

Att sätta till en särskild kommitté kan jag aldrig tänka mig kommer i fråga, utan det blir väl så, att regeringen lämnar i uppdrag åt egnahemskommittén att taga saken om hand. Då herr jordbruksministern är närvarande och synes hava med intresse följt debatten, skulle jag vilja hemställa till herr jordbruksministern, om det icke i denna fråga — liksom för öfrigt i andra frågor — är lämpligt, att kommittén få komma fram med partiella förslag och att de få påstötning från vederbörande minister, att det och det är brådskande. Sedan få de komma med det övriga. Om de finge en sådan särskild påstötning att komma med ett partiellt förslag här på grund av att det är bråttom, gjorde de det nog. I detta avseende litar jag på, att den nuvarande regeringen gör sitt bästa, även om den icke är så intresserad för expropriationslagen.

Ang. åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarna att förvärva fastigheterna såsom självständiga jordbruk.
(Forts.)

Herr Linders: Herr talman! Jag har ansett mig böra säga ett par ord i denna fråga. Jag vill då först fästa uppmärksamheten vid, att mellan reservantens åsikt och utskottsmajoritetens är i princip ingen egentlig skillnad. I motionärernas förslag har framförts tanken på bildande av en särskild fond för det ändamål, som man här avsett, men i reservationen har reservanten, herr Kronlund, icke upptagit detta krav på en särskild fond. Vad i övrigt beträffar själva ändamålet, som här avses, och motiven därför, är utskottet fullkomligt överens med motionärerna såväl som också med reservanten. Vad som utgör skillnaden är, att reservanten begär en skrivelse, som icke utskottet ansett vara av behovet påkallad. Jag hänvisar till vad som förut sagts i denna fråga av herr Hellström, och vad som anförts i utskottets betänkande. Förutom polemiserandet emot denna särskilda fondbildning påvisar man där, att frågan, sådan som den här avses, mycket väl kan hjälpas genom användande av den nuvarande egnahemslånefonden. Dessutom framföres det till synes mycket kraftiga skälet, att ärendet redan är föremål för behandling och undersökning av den nu sittande egnahemskommittén.

Under sådana förhållanden och då trots allt, vad som här försäkrats om ärendets brådskande natur, det icke kunnat påvisas, att ärendet på något sätt påskyndas av en ny skrivelse, och då icke i reservationen framhållits något krav på en särskild utredning, utan denna till synes — såsom ock av den senaste talaren underströks — skulle utföras av den nu sittande egnahemskommittén, så ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Widén: Endast några ord i anledning av det anförande, som nyss hölls av talaren på norrbottensbänken. Han sade, att det är bättre att arbeta för att med användande av den lagstiftning och de utvägar, som redan finnas, söka ordna, var på sin ort,

*Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.
(Forts.)*

de förhållanden, som här beröras, än att motionera om en skrivelse till Kungl. Maj:t. Jag giver honom fullkomligt rätt däri. Det är väl också vad man sökt göra var och en på sitt håll och efter sitt sätt att se denna sak. Men under det att jag hållit på att arbeta härmed, har jag kommit till den uppfattningen, att utan särskilda åtgärder, avpassade efter de säregna förhållandena i Norrland, blir det icke bra. Jag ber att få betona, att det i alla fall väl är en rätt stor skillnad på förhållandena i Norrbotten och i det sydligare Norrland, och jag kan icke förstå, att de exempel, som här anförts från Norrbotten, böra vara utslagsgivande för förhållandena i dessa sydligare delar av Norrland. Förhållandena äro nog där väsentligen annorlunda, det kan icke hjälpas. Redan omfattningen av bolagens egendomar är mycket olika. Jag vill erinra om, att under det att t. ex. sammanlagda taxeringsvärdet för fastigheter, som år 1900 innehades av bolag i Västernorrlands län, utgjorde 19 miljoner kronor, var motsvarande summa i Norrbottens län 7 miljoner kronor. Det är oförnekligt, att bolagsintressena äro större och bolags-egendomarna talrikare i de sydligare Norrlandslänen. Under det man arbetar med att söka bringa reda i dessa förhållanden, finner man ovillkorligen, att det är nödvändigt att se saken ur några andra synpunkter också än egnahemsbildandets, åtminstone vad dessa sistnämnda län angår; och det är detta, som motionärerna begära. Om sedan Kungl. Maj:t vill uppdraga åt egnahemskommittéer att undersöka även denna sak, är det nog ingen, som har någonting däremot. Kommittéer hava ju på sätt och vis begynt därmed, men jag tror icke, att de därvid sett saken ur en tillräckligt vid synpunkt. Det är för resten icke nog med att fråga bolagen, vad de vilja göra härvidlag, utan man bör även på annat sätt söka taga reda på vad som bör göras. Säkert är, att vad som hittills skett, då man låtit bolagen och deras arrendatorer handla på egen hand, icke blivit bra. De egna hem, som bildas af bolagshemmanen, äro för små, jag nödgas än en gång upprepa det, så att det finnes ingen möjlighet att bärga sig på dem. Man måste därför efter mitt förmenande se saken icke blott ur, om jag så får säga, egnahemssynpunkt, vilket man, såvitt jag kan se, hittills gjort. Och skulle denna diskussion giva kommittéer anledning att taga saken i vidsträcktare överbäggande, vore därmed i alla fall mycket vunnet. Jag tror dock, att det verksammaste i sådant syfte vore, ifall kammaren ville bifalla det yrkande, som framställts av reservanten och som skiljer sig från motionen allenast däri, att reservanten icke talar om bildande för ifrågavarande ändamål av någon särskild fond, utan lämnar den frågan öppen. Jag tror, att ett bifall till reservationen skulle hjälpa därtill, att man verkligen finge till stånd en tillfyllestgörande utredning om denna så viktiga angelägenhet, huru man skall på lämpligaste sätt kunna göra arrendatorerna på bolagshemmanen till självständiga jordbrukare på dessa hem.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Nilsson i Kabbarp: Herr talman! Då jag deltagit i denna frågas behandling i utskottet, skall jag be att med några ord få angiva min ställning och de skäl, som förmått mig biträda utskottets yrkande.

Jag instämmer naturligtvis till alla delar uti de tankar, som uttalats av herr Lindhagen, åtminstone i vad han sade i början av sitt anförande, där han tryckte på nödvändigheten av lagstiftnings-åtgärder, genom vilka man skulle råda bot på de svåra missförhållanden, som i nu förevarande hänseende råda i Norrland. På denna punkt råder alls icke någon oenighet mellan honom och mig.

Men när denna fråga behandlades å utskottsavdelningen, fäste man sig så gott som uteslutande vid den tanke, som motionärerna framkastat, om att åstadkomma en lånefond, ur vilken man kunde få medel att lösa dessa arrendatorer ur deras beroende ställning.

Det var den tanken, som jag fann ganska tvivelaktig och som jag icke vågade biträda. Det framhölls då såväl uti avdelningen som senare i utskottet, att man hade ju egnahemslånefonden, och att den kunde lämpligen användas för detta ändamål. Detta har visserligen blivit kraftigt emotsagt här i kammaren, men jag ansåg mig i motionärernas egen framställning finna ett kraftigt stöd för den tanken, att egnahemslånefonden vore lämplig för detta ändamål. De anföra nämligen en skrivelse från en arrendator, »som tänkt något djupare över dessa förhållanden», säga de. Och han talar om att i hans omedelbara grannskap i Jämtland finnes en sådan fastighet på omkring 10 tunnland odlad jord med tämligen bra hus och med lagenlig skötsel. Han fortsätter vidare: »Om jag vore jordspekulant, och ville jobba i egna hem, skulle jag dela fastigheten i fyra mindre fastigheter och få egnahemslån och placera människor där och förtjäna pengar». Härav kan jag icke förstå annat, än att denna fastighet, som är så stor och så lämplig i alla hänseenden, skulle ostyckad kunna friköpas av arrendatorn medels användande av medel just ur egnahemslånefonden.

Nu har tvärtom den ene motionären, herr Widén, starkt betonat, att egnahemslånen, även när de utgå till sitt största belopp, äro alltför små för att tjäna detta syfte. Skulle det behövas en så stor köpesumma som 10, 12 å 15,000 kronor, då är det visserligen sant, att egnahemslånefonden icke i detta fall är tillräcklig eller eljes användbar. Men att så icke är fallet, synes mig, som sagt, framgå av motionärernas egen framställning och de påpekanden, som gjordes i utskottet vid behandlingen av denna fråga.

Det framhölls vidare uti utskottet icke blott av herr Hellström utan även av en annan ledamot, som synes ha ganska rik erfarenhet på detta område, att man i ett par norrländska län lyckats ganska väl lösa denna fråga genom anlitande av egnahemslånefonden.

Ang. åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarna att förvärva fastigheterna såsom självständiga jordbruk.
(Forts.)

*Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.*
(Forts.)

Att därför lägga upp en särskild fond för detta syfte, det fann jag vara ganska olämpligt. Det torde väl ändå ligga i öppen dag, att om staten lägger upp en ny fond, så kommer detta givetvis att stimulera jordpriserna. Bolagen komma att begära mera för fastigheterna, och det blir i så fall bolagen, som skörda vinsten av alla dessa föranstaltanden, och arrendatorerna, som man önskade hjälpa, bli icke hulpna på detta vis.

En annan ledamot av utskottet nämnde också, när frågan behandlades inom avdelningen, några ord, som jag för min del fann träffa huvudet på spiken. Han sade: »Tack vare den här egnahemslåneverksamheten har jag kunnat förtjäna några tusen kronor extra vid försäljning av jordlotter. Om en sådan ny fond kommer till, öppnas utsikter till ytterligare och större förtjänster».

Jag vill endast göra detta påpekande, att det var dessa omständigheter, som föranlett mig att taga den ståndpunkt i frågan, som jag gjort. Däremot hade jag ingalunda haft något att invända, därest de lagstiftande myndigheterna genom lämpliga lagstiftningsåtgärder sökt få denna fråga löst på ett lyckligt sätt.

Herr Palmstierna: Herr talman, mina herrar! Det är vanskligt för den, som icke är fackman på detta område, att yttra sig i denna fråga. Men om man något vistats uppe i Norrland och där hört, vilka uppfattningar, som göra sig gällande bland befolkningen, och fått något tillfälle att se in i livet där, kan man icke undgå att, när en så betydelsfull fråga behandlas, som så nära berör arbetaren på jorden däruppe, säga några få ord till stöd för den föreliggande reservationen.

Det synes mig, att om man betraktar frågan, som den historiskt utvecklats, så ligger den dock närmast så, att norrlandsproblemet har lösgrjorts som ett alldeles speciellt problem inom vår ekonomiska politik på grund av de förhållanden, som råda däruppe. Vi ha avsett, att genom alldeles särskilda lagstiftningsåtgärder betrygga den jordbrukande befolkningens läge däruppe, och vissa lagar ha också kommit till speciellt för dessa förhållanden. Verkingarna av dessa lagar göra sig också särskilt gällande. Således råder i detta ögonblick däruppe alldeles särskilda förhållanden, som icke råda på andra håll.

Då står väl frågan ändå så: Skall man då behandla denna fråga, som uppkommit på grund av alldeles särskilda förhållanden och särskilda lagstiftningsåtgärder, såsom i ett enda sammanhang med alla andra spörsmål rörande egnahemsvärksamheten i landet? Jag tror icke att detta, såsom hela denna fråga utvecklats, vore lämpligt. Varför icke fortsätta och taga denna norrlandslagstiftning, även den nu föreliggande, såsom en speciell fråga och ägna den samma alldeles speciell uppmärksamhet? Nu visas också i dag här — och man kan icke neka till, att den sista ärade talarens anförande rörde på en punkt en viss tveksamhet efter de upplysningar,

som kommit fram i debatten — att det icke duger med den egnahemslagstiftning, som nu råder, eller de reformer, som man låter framskymta och som skulle avse landet i dess helhet. Här i Norrland behöves det några åtgärder, som däremot icke för landet i övrigt äro särskilt erforderliga.

Här har talats om storleken av hemmanen och även talats om det speciella förhållande, som råder mellan bolagen och dem, som skola köpa dessa hemman. Då menar jag: Varför skulle man icke göra en framställning av detta slag? Vad kan det över huvud taget skada? Det synes mig, som om motstånd mot denna fråga icke borde förefinnas. Genom att bifalla reservationen fortsätta vi ändå endast i den riktning, i vilken den ekonomiska politiken här förut bedrivits, och stryka starkt under kravet på denna frågas lösbrytning och giva det direktivet till den sittande egnahemskommittén, att den snarast möjligt lösbryter denna fråga. Därmed vinna vi vad som varit syftet länge nog, nämligen Norrlands kolonisering och återvinnandet åt enskilda jordbrukare av den jord, som kommit i bolagens ägo.

Herr talman, det är med hänsyn till detta, som jag för min del icke kan bifalla utskottets hemställan utan kommer att rösta för reservationen.

Herr Bäckström: Herr talman! Endast några få ord, eftersom denna fråga berör de trakter jag representerar i kammaren.

Ehuru man kan vara tveksam, efter att ha hört så mycket av olika meningsriktningar från olika norrlandsrepresentanter, så tror jag dock, att om man har ett verkligt intresse för att arrendatorerna i Norrland skola bli egnahemsbrukare och småbönder, man gör rätt i att följa utskottet. De riktlinjer, som herr Hellström framställt, äro nog de mest sunda och praktiska härvidlag. När arrendatorerna för att köpa bolagshemman för 6, 7 å 8,000 kronor anlita egnahemslånefonden, som kan giva lån till något över 6,000 kronor, kunna de, som så önska, åtkomma rätt duktiga hemman, i synnerhet när man tänker, att en väsentlig del av skogen är borttagen. Om en arrendator skulle lägga sig till med ett bolagshemman, varifrån skogen är förut till stor del avverkad, och sätta sig i skuld för 10—12,000 kronor, så är det för honom däruppe alldeles omöjligt att sitta kvar och förränta en sådan skuld och betala utlagor därtill. Det är för dem, som känna till ställningen däruppe, något otänkbart, att ens den allra driftigaste och bäste jordbrukare så skulle kunna klara sig.

Det är min fulla övertygelse, att om man skall ha utredning och ändring, så bör den gå i syfte att möjligen få ägostyckningslagen ändrad och egnahemslånefonden förstörd.

Men i denna fråga, när det gäller att skaffa medel åt arrendatorerna, för att de skola inköpa bolagshemman, anser jag den nu-

Ang. åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarna att förvärva fastigheterna såsom självständiga jordbruk.
(Forts.)

*Ang. åtgärder
för under-
lättande för
arrendatorer
i Norrland
och Dalarna
att förvärva
fastigheterna
såsom själv-
ständiga jord-
bruk.*

(Forts.)

varande egnahemslånemetoden och de lån, som nu kunna erhållas, vara fullt tillräckliga.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Linders: Då herr Widén i sitt sista anförande återupprepede ett bevis, som han även i sitt första anförande framförde, skedde det tydligen i avsikt att särskilt framhålla en omständighet, som borde bestämma kammaren för att gå med på reservationen. Herr Widén påpekar, att däruppe i Norrland kunde man icke reda sig med egnahemslånefonden, därför att maximibeloppen för egnahemslånen voro så låga, att man icke skulle kunna få ett självständigt jordbruk för den summan. Jag vill ha sagt det med avseende på vad herr Widén yttrade, att det omdömet nog är riktigt. Men detsamma gäller även för övriga delar av vårt land. Man hyser överallt fruktan för, att en stor del av de egnahem, som skapas med tillhjälp av den nuvarande egnahemslånefonden, bli för små. Det finns exempel från de län, som jag representerar, att man nödgats gå ned till så små arealer som 2 tunnland, för att få ett jordbrukshemman till värdet ned under den maximigräns, som lagen bestämmer. Således får icke den omständigheten verka avgörande för ett beslut här.

Herr Palmstierna påpekade i sitt anförande, att det »icke skulle skada», ifall vi gjorde ett uttalande här. Nej, det gör det visst icke, och kan det befrämja saken och pådriva den, så har jag ingenting emot ett sådant uttalande. Jag fäster icke stort avseende vid om kammaren går med utskottet eller med reservationen. Men jag har ansett, att något särskilt gagn av att vi skriva till Kungl. Maj: icke kan förutses.

Emellertid vill jag till sist stryka under, att den stora kungsvägen till hjälp för detta nog är den av herr Lindhagen i början av hans första anförande antydda.

Härmed var överläggningen slutad. I överensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den av herr Kronlund avgivna, vid utlåandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Lindhagen, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Kronlund avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 119 ja mot 60 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 2.

Härpå föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 44, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande bestämmelser angående socken- eller distriktsmagasinsfonder; och begärdes därvid ordet av motionären

*Ang. socken-
eller distrikts
magasins-
fonder.*

Herr Torgén, som anförde: Herr talman, mina herrar! I den historik, utskottet bifogat sitt utlåtande, säger utskottet:

»De sålunda bildade magasinerna, vilka enligt samtida vittnesbörd vid sin uppkomst voro ägnade att fylla ett verkligt behov, kommo emellertid så småningom, i den mån kommunikationerna förbättrades och jämväl i övrigt förändrade förhållanden inträdde, att åtminstone i vissa trakter av landet bliva skäligen obehövlige.» Det är genom Kungl. Maj:ts kungörelse och sanktion dessa fonder kommit till, men redan 1862 hade genom ett riksdagsbeslut och en Riksdagens skrivelse alla fonder fått rättighet att försälja den i magasinerna befintliga spannmålen. Sedan kom ju fondfrågan i ett helt annat läge. De förhållanden, som gjorde det nödvändigt för Riksdagen att fatta sitt beslut, ha i ännu tydligare grad sedermera visat, att fonderna äro alldeles fullständigt obehövlige. De skäl för fondbildningen, som förut förelägo, föreligga icke, sedan fondernas spannmål förvandlats till penningar och penningarna utlånats.

Utskottet säger, att det visserligen icke lär kunna bestridas, att ifrågavarande fonder — med hänsyn till de hjälpmöjligheter av andra slag, som vid inträffande missväxt i någon landsända numera erbjuda sig — förlorat en stor del av sin ursprungliga betydelse. Men hur kan utskottet säga, att fonderna »trots den utveckling, förhållandena på hithörande områden under tidernas lopp undergått, likväl allt fortfarande, särskilt i mera avlägset belägna och av missväxt ofta hemsökta trakter, rätt använda, kunna hava en uppgift att fylla?»

Det är alldeles orimligt, och, som sagt, sedan fondernas spannmål förvandlats till penningar och dessa penningar utlånats, kunna de icke någonsin fylla den uppgift, som ursprungligen med dem avsågs.

Det har uppstått också ett annat förhållande, som är olyckligt, sedan nu fonden förvandlats till penningar. Den årliga avkastningen skall tillfalla fondens ägare; det kan gälla ett hemman, till

*Ang. socken-
eller distrikts-
magasins-
fonder.
(Forts.)*

vilket fonden hör — fonden har fast egendoms natur — men icke en hel sockens i mantal satta jord. Det förekom mångenstädes, att det var ett ytterligt fåtal hemmansägare i en kommun, som slog in spannmål och sålunda blevo delägare i fonden. De ursprungliga hemmanen ha sedan styckats i en mångfald delar med mycket stora bråktal ifråga om skatteberäkningen. Den årliga avkastning, som skall utdelas till innehavarna av denna skattelagda jord, skall sålunda fördelas i enlighet med skattetalet. En fondandel, som uppgår exempelvis till 100—125 kronor, skall få ungefär 5 kronors utdelning årligen till en massa andelsinnehavare med ett bråktal skatte som grund för fördelningen.

Ja, säger utskottet, det är väl lika svårt att nu bifalla motionen, upplösa fonderna och fördela kapitalet. Ja, men det skulle behövas bara en gång, och det måste väl, när det varit möjligt att på sätt, som sker, fördela avkastningen, vara möjligt att fördela kapitalbehållningen och därigenom slippa detta årliga trakasserier. Jag kan icke förstå, att detta kan anföras som ett skäl för avslag, att detta skulle innebära så stor svårighet. Det är nära nog juristeri, att man icke kan bevilja motionen på grund av att det skulle bli svårighet att dela kapitalbehållningen. Utskottet, som sedan har endast ett skäl för avslagsyrkandet, förklarar, att det finnes andra sätt att gå tillväga här än att dela fondens kapitalbehållning. Ett sådant sätt skulle vara att låta den årliga avkastningen disponeras av delägarna för ett deras gemensamma behov, eller också att anslå räntan till fondbildning. Intetdera av dessa sätt är möjligt på grund av innehållet af den fastställelse, som för fonden är given. Först och främst skulle den årliga avkastningen utdelas. Det medges rätt att utdela avkastningen enbart till fondens egna delägars behov, det medges rätt att på det sättet gagna deras rätt. Men nu skall jag be att få tala om för jordbruksutskottet, att det finnes för dessa fondägare *intet* gemensamt behov, fastän utskottet säger det i sitt utlåtande. Man kunde först tala om ett gemensamt behov, när detta omfattade hela kommunen. Men en hel del äro icke ens där delägare. Det är endast de, som där äga mantalsatt jord. En byväg i en kommun, där alla jordägarne äro delägare i fonden, är icke något gemensamt behov. I byn kunna bo människor, som icke äro jordägare, och för dem utgör vägen ett med jordägarne gemensamt behov. Att däremot använda den årliga avkastningen som avdrag på utskylderna för personer, som äro delägare, går an; jag vet icke något annat sätt. Vi ha prejudikat, Kungl. Maj:ts utslag på detta, sedan 1872, där det säges, att viss avkastning skall framgent tillhöra dessa hemman, och denna försäljning, bifallet till försäljning av spannmålen och fondering av pengarne, skulle icke rubba magasinens delägars rätt till magasinens — fondens — avkastning. Denna rätt, som icke får rubbas enligt den av mig åberopade kungl. resolution av den 21 juni 1872, kan sålunda icke utskottet med sina förslag annat än rubba.

Några av utskottets ledamöter hava sagt mig, att då jag icke yrkat på en skrivelse om utredning och detta ärende är av så oerhört mångfaldig natur, är så olika på olika områden inom hela Sverige, har man i utskottet icke ansett sig behöva föreslå Riksdagen att besluta en skrivelse om utredning, helst som man kommit till den uppfattningen, att ett bifall till motionen icke vore förenligt med vad som vore förmånligt. Jag vill icke tvista med utskottet, om vad i det fallet varit utskottets rätt, men jag skulle kunna säga, att min uppfattning är den, att det varit utskottets skyldighet att för det första se till, att det icke ger Riksdagen hänvisningar till saker, som äro omöjliga, d. v. s. till »möjligheter», som äro omöjliga, och att det sedan, för det andra, varit utskottets skyldighet att, då ett verkligt behov föreligger göra förslag om utredning för att få saken ordnad. Det har utskottet här icke gjort.

*Ang. socken-
eller distrikts-
magasins-
fonder.
(Forts.)*

Jag anser för min del denna sak så enkel, att en utredning icke är behöfelig. Ingen annan drabbas av de åtgärder, som vidtagas vid fondens upplösning, än delägarne, vilka ju själva önska denna upplösning och som själva kommit till insikt om såväl omöjligheten av att utdela årlig avkastning som omöjligheten av att ha fonden kvar. Därmed har jag naturligtvis icke kommit in på de fonder, som *icke* kunna upplösas, d. v. s. sådana fonder, som uppstått genom testamente, genom donation.

Jag har sålunda icke ansett, att tillsättandet av en kommitté för att utreda frågan varit behöfeligt; men när utskottet finner, att så varit skäligt, så tycker jag, att utskottet likväl bort göra ett sådant yrkande. Då utskottet slutar sitt utlåtande med att säga, att bestämmelserna äro ofullständiga, så skulle jag vilja säga, att det icke bara är bestämmelserna, som äro ofullständiga, utan det saknas möjlighet att följa dem, som finnas. Därför borde vi få någon angiven grund, som skulle kunna följas, eller skäl som visa, att fonden borde stå kvar. Därför tycker jag, att utskottet kunnat yrka bifall till förslaget om upplösning af fonderna i de fall, fondägarne själva så önska, och sådant av förefintligen donationer ej förhindras.

Då motionen icke, såsom jag tänkt mig, tillstyrkts, och då jag anser, att saken är så klar, att en kommitté icke borde tillsättas, som skulle hålla på med att utreda frågan under många år, så skall jag avstå från att göra något yrkande men vill dock förklara mitt missnöje med det sätt, varpå utskottet löst sin uppgift.

Härpå yttrade:

Herr Lundell: Herr talman! Ehuru jag icke reserverat mig inom utskottet, så ber jag få säga, att min mening är, att motionären i huvudsak har rätt i den här föreliggande frågan. Dessa fonder ha numera icke någon befogad uppgift att fylla, kan man säga, och det är enligt min uppfattning alldeles oriktigt, att man förbjuder

Ang. socken-
eller distrikts-
magasins-
fonder.
(Forts.)

delägarne att dela upp fonden eller använda den på annat sätt, som de anse lämpligt. Jag vill säga, att ett lämpligt och bra sätt vore, om man för medlen inköpte gemensamhetsskog för dessa fonder, som på detta sätt skulle kunna verka i en gynnsam riktning, men att nu av dessa besvärliga fonder dela ut till delägarne 10, 20, 25, 30 öre efter det jordstycke de ha, anser jag vara olämpligt. Och jag anser också, att varken en kommitté eller någon annan utredning skulle behövas, ty saken är så klar, att man behöver endast upphäva förordningen och fondera medlen. Då emellertid motionären icke gjort något yrkande, så skall jag icke heller göra det. Men jag anser, att motionären i huvudsak har rätt både i vad han yttrat i motionen och i sitt sista anförande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Å föredragningslistan fanns vidare upptaget jordbruksutskottets utlåtande, nr 45, angående driftkostnaderna för statens produktiva fonder i vad angår jordbruksärendena.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. fiskeri-
lånefonden.

Punkten 3, angående driftkostnader för fiskerilånefonden.

I överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t föreslagit i en till Riksdagen den 14 januari avlåten proposition hemställde utskottet, att Riksdagen måtte medgiva, att, där å låneunderstöd, som från fonden för fiskerinäringens befrämjande utlämnats av hushållningssällskap eller landsting, uppkommit förlust, Kungl. Maj:t, på framtällning av vederbörande hushållningssällskap eller landsting, efter prövning av de i varje fall förekommande omständigheter, ägde att av nämnda fonds medel anvisa hushållningssällskapet eller landstinget gottgörelse för den lidna förlusten med skäligt belopp, vilket dock icke i något fall finge överstiga hälften av samma förlust.

Vid punkten funnos likväl fogade reservationer:
av herrar *Odelberg*, *Paulson* och *E. A. Lindblad*; samt
av herr *Linders* mot utskottets motivering.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr Hellström: Jag har icke blivit antecknad som reservant vid denna punkt, ehuru jag i utskottet yrkat avslag på ifrågavarande del av den föreliggande kungl. propositionen. Jag skall emellertid be att få upptaga kammarens tid med att angiva några skäl, som jag tycker tala för, att Riksdagen icke i denna punkt bör bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Innan jag går in på denna fråga, ber jag få förutskicka en sak, som jag förutser, att det är nödvändigt, att vi först ha fastslagen, nämligen att det anslag, som det här är fråga om, icke avser att understödja de fattiga fiskarena i Göteborgs och Bohus län, utan att det avser att stödja vederbörande låneförmedlare, vilken i Göteborgs och Bohus län är landstinget, under det att den däremot i övriga länsområden utgöres av respektive hushållningssällskap. Statskontoret yttrade, då frågan var dit remitterad, — och det var detta yttrande, på vilket Kungl. Maj:ts proposition byggdes — att »då fråga om gottgörelse för liden förlust uppstode, sådan fråga i varje särskilt fall borde underställas Kungl. Maj:ts prövning för uträkande, huruvida förlusten kunde vara att tillskriva brist på nödig försiktighet vid lånets utlämnande; befunes vid sådan prövning låneförmedlare hava iakttagit vad i detta avseende skäligen kunnat fordras, syntes Kungl. Maj:t böra äga tillerkänna låneförmedlaren gottgörelse för förlusten med skäligt belopp, vilket dock icke i något fall syntes böra få överstiga hälften av den uppkomna förlusten.»

Då skulle jag vilja framställa den frågan: behöva hushållningssällskap och de landsting, som nu förmedla dessa lån, behöva de ett särskilt statsanslag för att täcka dessa förluster? Enligt min uppfattning kan man icke gärna säga, att ett sådant behov förefinnes. Förmedlingen av lån utgör inalles 750,000 kronor, av vilket belopp Göteborgs och Bohus län får det mesta. Det har varit olika olika år. Vissa år har det för det länet uppgått till 600,000 kronor, andra år till omkring 550,000 kronor. Endast 150,000 kronor, resp. 200,000 kronor hava kommit på alla de övriga länsområdena. Det är sålunda närmast frågan om, huruvida Göteborgs och Bohus läns landsting är i behov av det ifrågasatta understödet. Ser man efter vilka fördelar, de här lånen lämna, så finner man ju, då man gör en överslagsberäkning, att Göteborgs och Bohus län tillskyndas genom den ifrågavarande lånefonden en direkt inkomst i räntebesparingar av åtminstone 36,000 eller 40,000 kronor om året. Det är nämligen så, att lånen äro räntefria under det första året, och sedan betalas endast 3,6 %; och enligt vad i dag upplysts i Första kammaren kan staten numera icke låna upp penningar ens för 4 %, utan räntan har gått till närmare 4 1/2 %. De uppoffringar, som göras för att lämna fiskerinäringen detta låneunderstöd, äro sålunda ganska betydande. Har då Göteborgs och Bohus läns landsting gjort några synnerligen avsevärda förluster? 1911 väckte herr Olausson en motion här i kammaren, i vilken han hemställde, att

Ang. fiskeri-
lånefonden
(Forts.)

Ang. fiskeri-
lånefonden.
(Forts).

det skulle beviljas ett förvaltnings- och riskbidrag av $1\frac{1}{2}$ % på lånesumman, och då upplystes, att Göteborgs och Bohus län för-
lorat 7,000 kronor. Nu har denna summa stigit till 8,000 kronor. På ett lånebelopp, som uppgår till icke mindre än 2,076,437 kronor, förefaller detta vara en obetydlighet, som väl skulle kunna täckas av landstinget. Men även om så skulle vara förhållandet, att *lands-
tinget* icke skulle ha möjlighet härtill eller det skulle bliva för be-
tungande för landstinget att betala detta, så få vi icke glömma, att *hushållningssällskapen*, som i alla övriga län förmedla lånen, enligt de av Kungl. Maj:t fastställda normalstadgarna ha till uppgift att verka för bl. a. även fiskets befrämjande och att Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap är ett av de rikaste hushållnings-
sällskap, vi ha i riket. Enligt uppgifter för år 1910 — det sista år, för vilket berättelse från kungl. lantbruksstyrelsen föreligger — har detta hushållningssällskap av sina storartade medel icke offrat mera än 4,000 kronor till åtgärder för fiskets befrämjande. Hus-
hållningssällskapet hade samma år inkomst av brännvinsförsäljnings-
medlen till ett belopp av 117,760 kronor, och på grund av de stora inkomster, som detta hushållningssällskap haft, därför att Göte-
borgs stad ligger inom dess område, har det kunnat avsätta avse-
värda fonder. År 1910 uppgingo Göteborgs och Bohus läns hus-
hållningssällskaps tillgångar i aktier, obligationer och kontanter till 587,310 kronor — ja, det ingick däri ungefär 900 kronor för in-
ventarier, så att vi kunna säga, att det var något över 586,000 kronor, som hushållningssällskapet hade i fonder. Gör man med ledning av de uppgifter, som vi ha angående befolkningsförhållan-
dena här i landet, en undersökning, hur mycket Göteborgs och Bo-
hus läns hushållningssällskap har fått av brännvinsförsäljningsmed-
len i förhållande till antalet lantbrukare och fiskare inom detta län, så finner man, att under det att medeltalet för hela landet blir 64 öre per person, det däremot, om man räknar med sådana, som leva av lantbruk, boskapsskötsel och fiske, inom Göteborgs och Bohus län uppgår till icke mindre än 97 öre per person. Jag kan inom parentes tillägga, att i Västerbottens län uppgår det endast till 47 öre per person. Enligt den proposition, som vi nyligen fått om avlyftande av beroende av rusdrycksmedlen för landsting och hus-
hållningssällskap, skulle dessa siffror ställa sig ännu gynnsammare. Per capita skulle det således för lantbrukare och fiskare i hela lan-
det bli 64 öre, men för Göteborgs och Bohus län skulle det uppgå till 1 krona och 5 öre. Jag tycker, att då man har dessa siffror framför sig, måste man säga, att här föreligger icke något behov av att understödja den låneförmedling, det här är fråga om. Skulle icke Göteborgs och Bohus läns landsting kunna bära den risk, som är förenad med den för denna landsända så fördelaktiga låneför-
medlingen, så borde åtminstone hushållningssällskapet genom att anvisa en viss summa per år till riskfond kunna biträda till ändamålet.

Jag uppträder icke i denna fråga därför, att jag på något sätt missunnar Göteborgs och Bohus län att få detta understöd. Jag anser det visserligen olämpligt att understödja, där understöd icke behöves, men det är ju en allmän regel, att den mycket har, åt honom skall mera givet varda. Den regeln skulle jag finna mig i, att den finge tillämpning även i detta fall, om det icke vore en annan sak det gällde. Jag är personligen av den uppfattningen, att det är ett lämpligt sätt att understödja näringarna, att ställa lånemedel till förfogande. Men vi veta, att det finnes många, som opponera sig mot denna metod att understödja näringarna. Dessutom framhålles faran av skuldsättning m. m. i detta fall, och om vi skulle övergå till den nya principen att lämna riskbidrag till alla dessa fonder, tror jag, att vi skulle komma in på ett område, som skulle ha farliga konsekvenser med sig, och giva motståndarna till dessa lånefonder vatten på sin kvarn. Det är givet, att så sker, om staten skall lämna lån räntefritt eller till mycket låga räntor, under det att för själva fonden upplånas medel mot ganska hög ränta. Genom att åtaga sig dessa risker, åstadkommer man att motståndet mot denna fondbildning betydligt växer i styrka.

Herr statsrådet säger i sin motivering till förslaget, att han icke kan finna, att det kan vara förenat med några konsekvenser att i denna fråga frångå de grundsatser, som man hittills följt på detta område. Jag tror däremot, att det är förenat med ganska stora konsekvenser. Nu är det endast egnahemslånefonden, där man har ett liknande förvaltningsbidrag, men egnahemslånefonden intar i detta fall en helt annan ställning än dessa fonder, som upprättas till understödjande av näringarna. Egnahemslånefonden avser ju bildandet av nya hem ej blott för jordbruksändamål utan även för bostadsändamål. Kommittén hade föreslagit, att staten skulle själv sköta om saken, men den dåvarande jordbruksministern föreslog, att låneförmedlingen skulle läggas på hushållningssällskapen. Man ansåg sig dock icke kunna lämna hushållningssällskapen detta uppdrag, om det icke lämnades dem något understöd, men däremot ha vi icke några dylika bidrag till övriga fonder. Om man t. ex. ser på den norrländska nyodlingslånefonden, så äro de risker, som de hushållningssällskap, vilka lämna ut dessa lån, hava, betydligt större än risken för fiskerilånen. De fiskare, som få dessa fiskerilån, och som fara ut på storsjöfiske, ha större förutsättningar att kunna klara sina annuiteter än de småbrukare, som få lån på högst 500 kronor och vilkas åkerareal i regel icke överstiger 6 hektar, hava möjlighet till.

Då jag sålunda anser, att ifrågavarande riskbidrag i detta fall äro obehövliga och jag dessutom anser, att ett sådant beslut, varom här är fråga, kan ha ganska betänkliga konsekvenser med sig. flera avseenden, ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan i denna punkt.

*Ang. fiskerilånefonden.
(Forts.)*

Ang. fiskerilånefonden.
(Forts.)

Herr Olausson: Herr talman, mina herrar! Som var och en finner har Kungl. Maj:t i år framlagt förslag om att staten efter prövning i varje särskilt fall skulle lämna bidrag till de förluster, som hushållningssällskap och landsting göra på låneunderstöd för fiskerinäringens befrämjande, dock icke till högre belopp än halva förlusten. Som vi alla veta har Riksdagen under en lång följd av år lämnat förvaltningsbidrag till egnahemslånefonden samt hantverkslånefonden. Den föregående ärade talaren påstod, att det icke var någon annan fond än egnahemslånefonden, som fått förvaltningsbidrag, men jag vill upplysa honom om, att han glömde hantverkslånefonden, som också fått förnyelse av sitt förvaltningsbidrag. Egnahemslånefonden har ett årligt bidrag för täckande av å förvaltningen uppkommande förluster av $\frac{1}{2}$ procent och hantverkslånefonden har ett årligt sådant bidrag av 1 procent. Om vi se på egnahemslånefonden och jämföra den med fiskerilånefonden, så finna vi, att de ha samma syftemål. De äro båda avsedda att bereda mindre bemedlade svenska medborgare existensmöjlighet. Så är det med egnahemslånefonden och samma är förhållandet med fiskerilånefonden, som avser att bereda de fattiga fiskare, som bo på de kala skären, existensmöjlighet, så att de slippa emigrera. Målet är detsamma, och då bör rättvisan kräva, att samma förvaltningsbidrag utgår till alla dessa tre olika slag av fonder. Kungl. Maj:t har dock icke velat gå lika långt, icke velat lämna förvaltningsbidrag i alla fall, utan här skall bidrag utgå endast efter prövning i varje särskilt fall och till belopp ej överstigande halva förlusten. Kungl. Maj:ts proposition avser just detta.

Inom jordbruksutskottet ha tre av Första kammarens högerledamöter reserverat sig. Andra kammarens utskottsledamöter ha varit eniga med undantag av herr Hellström, vilken i detta som i många andra fall förenat sig med Första kammarens högerledamöter. I Första kammaren har i dag vid behandlingen av detta ärende trots reservationen Kungl. Maj:ts förslag segrat med överväldigande majoritet.

Jag skall tillåta mig att ytterligare bemöta något av vad den föregående ärade talaren sade därom, att Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap är så rikt. Ja, det kan delvis vara sant, men jag är övertygad om, att, om herr Hellström med hela sin vältalighet vore närvarande vid Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskaps sammanträde, skulle han icke kunna förmå hushållningssällskapet att deltaga i förmedling av fiskerilån. Förslag därom har varit före ett år, men avslagits, så att landstinget måste åtaga sig förmedlingen. Beträffande ekonomin för Göteborgs och Bohus läns landsting och hushållningssällskap äro skilda förhållanden rådande. Göteborgs och Bohus läns landsting är det mest tryckta av Sveriges landsting, kan man säga, därför att det givit ut icke mindre än 2 miljoner kronor i lösen för att få en längdbana genom Bohuslän, så att det har en skuld av nära 2 miljoner kronor den dag i

dag är. Och detta landsting har den största landstingsskatt, som något Sveriges landsting kan uppvisa. Herr Hellström framställde då den frågan, om Göteborgs och Bohus läns *hushållningssällskap* är i behov av förvaltningsbidrag. Jag vill då till herr Hellström ställa den genfrågan: äro Sveriges *hushållningssällskap* i behov av förvaltningsbidrag till egnahemslånefonden? Skulle de icke kunna förmedla sina egnahemslån utan förvaltningsbidrag lika väl som det skuldsatta Göteborgs och Bohus läns landsting här skulle kunna reda sig utan förvaltningsbidrag av staten? Skulle de icke kunna stå riskerna, frågar jag, och detta så mycket mera, som risken för fiskerilåneförmedlingen är betydligt större och förenad med mera arbete än låneförmedlingen vid egnahemsrörelsen. Det är uppenbart, att då dessa egnahemslån lämnas ut mot första inteckning, ha egnahemslåneförmedlarna fullständig säkerhet, men Göteborgs och Bohus läns landsting få lämna ut lån till fiskeribefolkningen utan inteckning eller större säkerhet. Nu säger herr Hellström även, att detta bidrag gagnar icke Göteborgs och Bohus läns fiskeribefolkning, utan att det gagnar låneförmedlaren. Jag vågar påstå, att så icke är fallet. Såsom nu är förhållandet måste Göteborgs och Bohus läns landsting vid utlämnandet av lånen se till, att det har fullständig säkerhet för lånens återbekommande. Under sådana förhållanden blir följden den, att det blir de bäst bemedlade fiskarena, som få lån, men de, som icke kunna åstadkomma fullgod säkerhet, få icke lån.

Nu är det min övertygelse, att, om Riksdagen beviljar enahanda belopp till förvaltningsbidrag för fiskerilånefonden som för egnahemslånefonden, skall också Göteborgs och Bohus läns landsting den dag i dag är skaffa sig så starka fonder, att de skola betäcka kostnaderna, och landstinget sålunda även kunna stå till tjänst för den fattiga fiskarebefolkningen, med lämnandet av lån. Men det är givet, att om Göteborgs och Bohus läns landsting skall stå hela risken och betala förvaltningsbidrag till avsevärda belopp, blir följden den, att den fattiga fiskarebefolkningen blir utan lån. Nu är det icke fråga om annat än att staten skall lämna bidrag med halva förlusten i de fall, då staten finner, att landstinget gått försiktigt till väga, och säkert är, att detta belopp skall verka i den riktning, att lånen mer och mer komma den fattiga fiskarebefolkningen till godo.

Jag vill icke längre uppehålla tiden vid denna sena timme, utan jag ber endast, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Linders: Herr talman! Jag har i utskottet deltagit i utskottets beslut och delar dess mening i vad som rör själva yrkandet, fastän jag icke kunnat biträda utskottets motivering. Men innan jag går in på denna särskilda sak, skall jag be att gentemot den förste talaren få säga några ord.

Ang. fiskerilånefonden.
(Forts.)

Ang. fiskeri-
lånefonden.
(Forts.)

Då herr Hellström talar om, att det ifrågavarande anslaget icke skulle komma de fattiga fiskarna i Göteborgs och Bohus län och annorstädes tillgodo, så får jag säga, att detta förefaller mig vara ett bra underligt resonemang. Jag undar, om herr Hellström resonerar på samma sätt, då han som hushållningssällskapets sekreterare i Norrbottens län tar hand om det anslag, som staten beviljat för egnahemslånerörelsens bedrivande där uppe, till förvaltningsbidrag. I den punkt, som nyss behandlades, beslöt kammaren att som bidrag till egnahemslåneförmedlingen för täckande av med själva lånerörelsen uppkommande kostnader och möjliga förluster bevilja ett belopp utgörande en halv procent av den icke till betalning förfallna kapitalskulden. Men inte kan man i det fallet säga, att det är låneförmedlaren och ej låntagaren, som åtnjuter förmånen. Det är för låneförmedlingens ordnande, kostnader och risker, som anslaget utgår. Då kan det givetvis också sägas, att det skulle vara lättare för dessa fattiga fiskare att få lån, därest låneförmedlarna icke utsattes för att ensamma stå all risk och eventuellt ersätta hela förlusten. När härtill kommer, att låneförmedlaren får betala förvaltningskostnaderna för det arbete, som låneförmedlingen medför. Vidare sade herr Hellström, att det för fiskaren var lättare på grund av de ekonomiska resurserna att skaffa sig lån för att därmed köpa fartyg och redskap och att avbetala sådana skulder än för egnahemsbyggaren. Nå, det kan man giva herr Hellström rätt i på visst sätt, men saken har också en annan sida, och det är, att fiskarna där ute på havet löpa större risk än egnahemsbyggaren på landsbygden.

Jag nämnde nyss, att för egnahemsrörelsen beviljade staten en halv procent av det till betalning förfallna kapitalbeloppet för förvaltningskostnader och för täckande av de förluster, som möjligen uppstode vid förmedlingen av egnahemslån. Jag anser, att samma principer, som man följer i det fallet, borde också kunna tillämpas på ifrågavarande låneförmedling för fiskerifonden. Jag har ansett, att utskottet borde stryka under detta samtidigt som utskottet tillstyrkte Kungl. Maj:ts proposition i ärendet, och jag har ansett det lämpligt, att staten på det sättet begränsade sitt bidrag i likhet med vad som sker beträffande egnahemslåneförmedlingen, ty då visste staten något så när, vilka risker den iklädde sig.

Av denna anledning har jag reserverat mig mot utskottets motivering, och slutar, herr talman, med att yrka bifall till utskottets kläm men avslag å dess motivering.

Herr Hellström: Såväl herr Olausson som herr Linders ha påstått, att detta förvaltningsbidrag skulle direkt komma de fattiga fiskarna tillgodo. Jag vågar däremot påstå, att det har betydelse endast för den låneförmedlare, som det är fråga om. Om man läser det stycke, som jag nyss citerade, så framgår väl därav alldeles tydligt, att bidraget utgår icke under alla omständigheter utan en-

dast för den händelse särskilda omständigheter därtill föranleda. Naturligtvis kan Kungl. Maj:t, då det gäller att pröva dessa omständigheter, tolka bestämmelserna på olika sätt, men tills vidare veta vi icke något annat än att Kungl. Maj:t vid sin proposition stött sig på statskontorets utlåtande, som innehåller, att varje sådan förlust bör underställas Kungl. Maj:ts prövning för utrönande, huruvida bristen är att tillskriva felande försiktighet vid lånets utlåmning. Nu anser jag för min del, att om icke låneförmedlaren ser till, att han erhåller någorlunda god säkerhet, har han icke visat nödig försiktighet vid lånets beviljande. Det ställdes till mig den frågan, huruvida jag som sekreterare i mitt hushållningssällskap verkligen tillämpade den grundsatsen att pröva den säkerhet, som gavs för lån, som utlämnades av hushållningssällskapet. Härtill vill jag svara, att vi aldrig lämna ut lån utan tillfredsställande säkerhet, det vill säga säkerhet, som är tillfredsställande enligt de bestämmelser, som finnas både för egnahemslånerörelsen och fiskerilånen. Och ifall vi skulle släppa efter på denna punkt, när det t. ex. gällde en fattig fiskare, så anser jag för min del, att vi som förvaltare för sådana lån anvisade medlen, hade missbrukat icke bara hushållningssällskapets förtroende utan på sätt och vis även statens förtroende, som ställt statsmedel till förfogande. Man kommer icke ifrån, att vad det här gäller är att understödja låneförmedlaren. Endast i följd av olyckshändelser — någon svår storm eller sådant — kan man komma därhän, att det vore rättvist, att staten finge efterskänka sin fordran, men under normala förhållanden bör risken endast drabba låneförmedlaren.

Herr Linders påstod, att jag skulle ha sagt, att risken skulle vara mindre här än beträffande egnahemslånen. Det beror nog på ett hörfel från herr Linders sida. Mitt yttrande avsåg att göra en jämförelse mellan fiskerilånen och lånen ur den norrländska nyodlingslånefonden, beträffande vilka jag anser, att risken är minst lika stor, då det även vid dem gäller borgenssäkerhet. Småbrukarna få dessa lån mot borgen av två personer, vilkas vederhäftighet styrkes av kronofogde eller länsman.

Så påpekade herr Olausson, att detta var något, som håller på att allmänt genomföras, och framhöll, att hantverkslånefonden har ett dylikt bidrag av till och med en procent. Men vi fingo här i kammaren i går utdelad en tablå till belysning av statens utlåningsfonder, och går man igenom denna, så finner man, att det är med undantag av hantverkslånefonden endast egnahemslånefonden, som har ett dylikt risk- och förvaltningsbidrag. Om herrarna studera denna tablå, skola herrarne lätt finna, vilka räntor staten får. Staten får 3,43 procent för torvindustrifonden, för rederifonden 3,32, för fiskerinäringsfonden 2,73 procent, för egnahemslånefonden 3,073 procent, för norrländska nyodlingslånefonden 2,26 procent, för jordförmedlingsfonden 3,85 procent, för fonden för tjänstemannasällskaps egnahemsanläggning vid Mörby 5,104 procent och för den fond,

Ang. fiskerilånefonden.
(Forts.)

Ang. fiskeri-
lånefonden.
(Forts.)

som herr Olausson anförde som exempel, nämligen hantverkslånefonden 0,17 procent. Är det dit, vi skola försöka komma i avseende på skötseln av dessa fonder, då tror jag, att vi äro inne på en ganska oriktig väg. Det visar sig, att med undantag av denna fond, som förräntas med 0,17 procent, är det endast egnehemslånefonden, som har detta bidrag. Jag skulle vilja hemställa till kammarens ledamöter att besinna sig mer än en gång, innan de bifalla den framställning, som föreligger, ty jag tror, att det skulle ha ganska obehagliga konsekvenser med sig. Nu säger herr Olausson, att om jag vore göteborgare, så skulle jag icke kunna förmå hushållningssällskapet att lämna bidrag till detta behjärtansvärda ändamål. Jag tycker det vore märkvärdigt, ifall det hushållningssällskap, som nästan är Sveriges rikaste, och som har en befolkning, som är så beroende av fiskerinäringen som befolkningen i Göteborgs och Bohus län, icke skulle kunna offra något av sina stora inkomster för understödjande av fiskerinäringen. Ifall hushållningssällskapet här nere visar så liten förståelse för en av ortens huvudnäringar, då tycker jag icke, att Riksdagen bör premiera en så bakvänd uppfattning hos hushållningssällskapet.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet Petersson: Jag ber att först få erinra därom, att förslaget, sådant det framstälts av Kungl. Maj:t och sådant det tillstyrkts av jordbruksutskottet, ju icke avser endast Göteborgs och Bohus län. Man har sökt att lägga nästan allt på Göteborgs och Bohus län och man säger, att här är fråga om att bidraga till eller giva understöd — såsom herr Hellström formulerade sina ord — åt just en sådan provins och ett sådant hushållningssällskap, som hade stora tillgångar. Nu vill jag villigt erkänna, att Göteborgs och Bohus län fått brorslotten och litet till av dessa lånemedel, därför att fiskerinäringen har mycket större utsträckning här än i något annat län. Men det är icke så obetydliga belopp, som falla även på de övriga länen. När jag sagt detta, så ber jag att även få säga, att här icke är fråga om något, som i egentlig mening kan kallas understöd, icke heller förvaltningsbidrag. Det är för övrigt alldeles motsatsen till förvaltningsbidrag. Här är egentligen endast fråga om att staten ger ett löfte, att därest förlust på dessa lån, som förmedlas av hushållningssällskap eller landsting, skulle uppstå, staten förklarar, att Kungl. Maj:t skall efter ansökan taga under omprövning, huruvida skäl förefinnes för staten att deltaga i denna förlust, och om skäl anses förefinnas att med skäliga belopp deltaga, så får detta deltagande i förlusten icke uppgå till mer än hälften. Det är hela saken. Nu vill jag säga, att jag ansett det vara ganska goda skäl, som tala för en sådan förklaring från statens sida just med hänsyn till nu föreliggande fond. Säger vad man vill, så är väl risken för låneförmedlaren i detta fall större än den är för låneförmedlaren i de flesta andra fall, och jag vågar

nästan säga i alla de andra fallen. Vartill lämnas dessa lån? Jo, i allmänhet till anskaffande av bättre farkoster, bättre redskap åt fiskarne. Var man vet, huru nyckfullt havet är, och huru stor faran är att båtar, redskap och människoliv skola gå förlorade. Jag för min del anser åtminstone, att denna fond intar en särställning vid sidan av de andra fonderna. Staten har själv avgjort frågan, huruvida här föreligger ett statsändamål eller icke, då fonden inrättades. När staten gjort detta, så kan åtminstone icke jag finna det vara oriktigt, att staten säger: för den händelse de, som äro låneförmedlare, göra förlust, så bör möjlighet finnas att lätta under och hjälpa till att täcka den förlusten. Det är just detta, varom här är fråga.

Man har talat om, att det skulle medföra så stora konsekvenser. För min del tror jag icke på någon fara i detta avseende, Jag får säga, att jag fick det intrycket av herr Hellströms senaste resonemang, att han stode hart nära på gränsen till att anse, att det är en oriktig väg man beträtt, när staten med sin kredit söker understödja och hjälpa olika näringsgrenar genom tillhandahållande av billiga lån. Jag trodde, att herr Hellström hade en helt annan uppfattning om värdet av dessa slags understöd, så mycket mer som jag vet, att även Norrbottens län haft ganska stora fördelar och i framtiden också önskar och hoppas få fördelar av denna form av statsunderstöd.

Jag vill också betona, att frågan nu ligger på ett helt annat sätt, än den gjorde år 1911, då den förelåg i form av motion. Nu föreligger här verkligen en framställning från landstinget i Göteborgs och Bohus län, och vidare har även statskontoret prövat saken och avgivit utlåtande. Det är, som också förut nämnts, statskontoret, som givit uppslag till och form åt det förslag, som Kungl. Maj:t sedan upptagit, och detta förslag är, enligt mitt förmenande, ur många synpunkter bättre och fördelaktigare för staten, än om man skulle förbundit sig till årliga förvaltningsbidrag, vare sig till $\frac{1}{2}$ eller $\frac{3}{4}$ procent av kapitalskulden. Herr Hellström påminde därom, att förlusten vore så ringa, att den, som jag tror, gått upp till högst 8,000 kronor. Jag vill då säga, att visar erfarenheten, att förlusten hittills varit ringa, så talar ju den erfarenheten för, att följderna av ett bifall till det föreliggande förslaget icke skulle bli för staten i någon mån betungande. Är risken av förlust ringa, så är också risken ringa av det beslut, som kammaren eventuellt kommer att fatta, om den bifaller förslaget.

Jag hemställer, att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan.

Herr Hamilton: Ehuru jag icke deltagit i utskottets behandling av detta ärende, ber jag att likväl få ansluta mig till utskottets förslag och taga avstånd från herr Hellströms påstående. Det första motiv, som av honom anförts för avslag å utskottets förslag, har varit, att Göteborgs och Bohus län är ett sådant rikt län,

Ang. fiskeri-
lånefonden.
(Forts.)

att det icke behöver några bidrag. Jag tror, att herr Hellström fullständigt snedvrider frågan, då han allenast talar om Göteborgs och Bohus län. Dessa län till fiskarebefolkningen gälla ju för hela landet, och alla hushållningssällskap och alla landsting kunna vara låneförmedlare. Här gäller det väl framför allt en principfråga, huruvida, när staten anmodat hushållningssällskapen och landstingen att vara låneförmedlare, den lika väl, som när det gäller egnahems-lånefonden, skall till någon del bidra till de förluster, som kunna uppkomma.

Herr Hellström anför som andra motiv för avslag, att detta delande av risken icke kan beröra någon annan än låneförmedlaren. Men månne det icke även kan återverka på den fattiga fiskarebefolkningen, i synnerhet den som mest är i behov av lånet? Ty det är tydligt, att om hushållningssällskapen och landstingen riskera att förlora pengar på den, som är fattigast och mest i behov av lån, de avslå en låneansökan från dylikt håll. Jag tror därför, att det är av vikt även för den fattiga fiskarebefolkningen, att icke hela risken lägges på låneförmedlaren.

Jag ber av dessa skäl, herr talman, få ansluta mig till utskottets förslag.

Herr Hellström: Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet slutade sitt anförande med att påpeka, att den summa, som det här är fråga om, var så ringa, att därför staten mycket väl borde kunna lämna den. Jag skulle vilja vända om det och säga, att då det visar sig, att denna summa är så ringa, då behöver icke något ingripande från statens sida ske för att hjälpa speciellt Göteborgs och Bohus läns landsting och hushållningssällskap. Jag har icke ändrat min uppfattning beträffande betydelsen av dessa låneunderstöd. Jag har i mitt första anförande här ganska eftertryckligt framhållit, att jag anser, att detta är en mycket lycklig form för den understödsverksamhet, som staten utövar gentemot vissa näringar. Men jag har också sagt, att jag från många håll hört, att man har betänkligheter mot denna sak, och jag vill icke skada denna sak, som jag anser vara av betydelse genom att gå med på att införa en ny princip, som icke tillämpats förut. Det är på grund därav, som jag ansett mig böra uppträda emot det föreliggande förslaget.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det av herr Linders under överläggningen framställda yrkandet, samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Hellström begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under

3:o) upptagna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs Ang. fiskeri-
en så lydande voteringsproposition: länefonden.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställen i punkten 3:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bar kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Omröstningen utföll med 99 ja mot 76 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Vidare förekom till behandling Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av herr Lundgrens i Björna m. fl. motion, nr 194, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande en friare församlingsbildning inom svenska kyrkan. Ang friare församlingsbildning inom svenska kyrkan.

I en inom Andra kammaren väckt, till kammarens första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 194, hade herr *Lundgren* i Björna m. fl. föreslagit, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och under vilka villkor en friare församlingsbildning inom svenska kyrkan kunde äga rum, samt för Riksdagen framlägga de förslag, var- till utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr Leander, som yttrade: Då jag var med om att underskriva denna motion, som jag ju icke själv skrivit utan som blott är en kopia av en i Första kammaren väckt och där redan behandlad motion, hade jag icke en tanke på, att den skulle gå igenom. Jag ansåg det dock äga en viss betydelse, att den fråga, som i motionen berördes, väcktes på tal och började att diskuteras, och därför ansåg jag mig höra understödja motionen. Man har nu påstått, att ett bifall till motionen skulle i främsta rummet gagna

*Ang. friare
församlings-
bildning inom
svenska kyr-
kan.*

(Forts.)

statskyrkan. Ja, om ett friskt religiöst liv kunde uppblomma inom statskyrkan, så kan ingen kristendomsvän, även om han har en frikyrklig åskådning, ha något däremot, utan det vore tvärtom högeligen önskvärt. Emellertid synes man inom kyrkliga kretsar icke vara fullt ense om, att den åtgärd, som föreslås i motionen, skulle mest gagna kyrkan. Därom vittnar bland annat, att inom Första kammarens tillfälliga utskott, vars majoritet ju tillstyrkt motionen, dock en konservativ f. d. ecklesiastikminister, en biskop och en präst reserverat sig mot utskottets beslut. Vid behandlingen i Första kammaren av motionen uppträdde också dessa herrar och yrkade avslag å densamma, förnämligast av det skäl, som det tycktes, att icke kyrkan utan i stället de frikyrkliga skulle draga mesta fördelen av att motionen bifölles. Och så vitt jag kan förstå, hade de alldeles rätt därutinnan. Jag förstår på grund därav ganska väl det motstånd, som inom vissa kyrkliga kretsar har rests mot motionen. Däremot har jag litet svårare att fatta, att ett liknande motstånd har kommit motionen till del även från frikyrkligt håll. Jag tror nämligen, att motionen har velat anvisa de frikyrkliga en väg, på vilken de skulle kunna erhålla ökade rättigheter och vinna den ordning och stadga beträffande sin församlingsbildning, varav de onekligen äro i behov, för så vitt de skola kunna allt framgent bedriva sin enligt mitt förmenande ganska välsignelsebringande verksamhet.

Mot det utlåtande, som avgivits av Första kammarens utskott, har jag åtskilliga anmärkningar att göra, men i stort sett är detta utskottsbetänkande högeligen intressant och kan rekommenderas till läsning åt var och en, som hyser något intresse för denna fråga. Bland annat finnes i detta utskottsutlåtande en historik, som påvisar de fria andliga rörelsernas uppkomst i vårt land. Av denna historik framgår med tydlighet, att dessa rörelser ha erhållit sin näring och sin fart just genom det motstånd, som blivit rest, och genom den oförstående ställning mot desamma, som intagits av kyrkan och dess prästerskap. Men jag menar, att liksom kyrkan kan ha all anledning att ångra, att den intagit en dylik oförstående hållning, varigenom den från sig bortvisat många ärliga och sanningssökande personer, så är det fara för, att även den dag kan komma, då de frikyrkliga få anledning ångra, att de icke begagnat sig av till buds stående tillfällen att i tid söka få sin kyrkorättsliga ställning ordnad och klargjord.

Jag har, herr talman, velat säga detta, men då frågan ju redan förfallit genom Första kammarens beslut, som visserligen fattades med mycket knapp majoritet, så skall jag icke besvära med att framställa något yrkande. Av samma grund skall jag ej heller inlåta mig på kritik av det nu föreliggande utskottsbetänkandet, även om det inbjuder därtill. Min mening har nämligen icke varit att framkalla någon längre debatt i frågan.

Vidare anförde:

*Ang. friare
församlings-
bildning inom
svenska kyr-
kan.
(Forts.)*

Herr Bengtsson i Norup: Jag måste säga några ord med anledning av den sista ärade talarens anförande. Det är, såsom han redan medgivit, icke hans egna tankar, som äro framförda i motionen, och ej heller hans medmotionärers i denna kammare, utan det är kyrkoherde Stadeners tankar. Om man läser igenom motionen måste man ovillkorligen fråga sig: vad vill man egentligen med denna framställning? Är det möjligt, att det kan vara de frikyrkligas intressen, som här föres fram? Det kan man knappast tro. Man vet ju, att i vårt land finnas omkring 200,000 frikyrkliga och att dessa i Riksdagen ha åtskilliga representanter, men ingen röst har från detta håll uttalat sådana tankar, som framställas i denna motion. Det förefaller då underligt, att en prästman tillhörande statskyrkan kommer fram med förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning angående friare församlingsbildningar. Såsom redan den föregående talaren har erinrat, ha vi ju under de sista 40 åren haft rikligt med sådana församlingsbildningar, och det är då svårt att fatta meningen med en utredning av en sak, som så länge praktiserats. Det måste ligga något bakom detta skrivelseförslag. Men hur grundligt man än läser igenom motionen, finner man icke någon som helst ledning eller riktlinje, hur man tänker ordna dessa kyrkopolitiska frågor. Det förefaller ganska betänkligt att gå med på ett sådant förslag, då man blickar tillbaka på den sista delen av förra århundradet och ser det motstånd, som dessa frikyrkomän rönte från statskyrkligt håll, och huru de till och med fingo träda inom fängelsets murar, därför att de samlat några åhörare omkring Guds ord i en liten bondstuga. Ser man motionen i detta ljus undrar man, om man redan nu i början på 1900-talet är färdig att sälja sin förstfödslo rätt, som man under dessa 50 eller 60 sist förflutna åren tillkämpat sig tum för tum för en så ringa grynvälling som att få statens stämpel på dessa församlingar. Jag vågar tro, att jag har bakom mig en väldig skara frikyrkliga i landet, då jag säger nej till en sådan begäran. All historia visar, att i och med detsamma en kristlig verksamhet ställes under statens ledning, därigenom skapats former, som för det kristliga livet verkat dödande.

Nu har man emellertid på det sista av dessa dagar genom diskussionen i Första kammaren fått klart besked från motionärens sida. Han säger: Det är icke de frikyrkliga, denna motion är avsedd för, utan den är avsedd för församlingsbildningar inom statskyrkan. Hur han tänker sig denna sak, får man reda på, då man läser Första kammarens utskottsbetänkande, som enligt min övertygelse för övrigt är skrivet av samma penna som motionen. Det heter där på sidan 17: »Anledningarna till sådan församlingsbildning kunna vara av mycket olika slag. I våra dagar har individualiteten utvecklats därhän, att det ofta nog är omöjligt för en församlingspräst att vara för alla församlingsmedlemmar vad han borde vara. Det behöver icke vara något personligt fel å någon-

*Ang. friare
församlings-
bildning inom
svenska kyr-
kan.*

(Forts.)

dera sidan. Det kan helt enkelt vara så stor skillnad i tankegång och känsloliv, att förbindelse icke uppstår.» Ja, detta har Första kammarens utskott rätt i, men tror någon, att det blir bättre, om man delar upp dessa församlingar i flera grupper? Jag skall taga mig friheten att giva ett par exempel. Om vi tänka oss ett pastorat, där det finnes en nyteologisk prästman anställd, så skulle, om denna lag kom till stånd, denna kunna samla omkring sig en grupp dels inom och dels utom sitt pastorat, så att han finge, låt oss säga, omkring 100 medlemmar i sin grupp. Skall nu denne nyteologiska präst kunna intressera sig för medlemmarna i denna grupp och tillgodose deras krav, så bli ovillkorligen de andra medlemmarna i den territoriella församlingen lidande därpå. Antag vidare, att denna prästman flyttar ifrån församlingen, därför att han fått ett bättre pastorat och efterträdes av en schartauansk präst. Denne kan icke bli ledare för den församlingsbildning, som finnes, utan denna får då skaffa sig en lekman därtill. Så samlar kanske denne schartauanske präst omkring sig en grupp av dels medlemmar i den territoriella församlingen och dels utomstående. Vi få då 3 församlingsbildningar: den högkyrkliga, den nyteologiska gruppen och den schartauanska gruppen. Dessa tre ha alla tillträde till kyrkan, men vi kunna lätt förstå, vilka obehagliga diskussioner och vilket krångel det kan bli i fråga om denna lokal.

Men här finnas ännu flera möjligheter enligt motionärens tanke. Även kulturella församlingsbildningar kunna uppstå, och så kan man hålla på, tills man har dessa territoriella församlingar uppdelade i småkretsar och smågrupper. Och hur skall allt detta fungera? Alla dessa församlingsbildningar hava statskyrkliga rättigheter, genom att de stå under denna lag. Till kyrkomötet skall utses ombud. Huru många ombud skola utses, och vilka skola ha rösträtt vid val av ombud till kyrkomötet? Det bör ju stå fritt även för statskyrkliga, nyteologiska eller schartauanska prästmän att bilda friförsamlingar, och det kunna de göra redan nu; lagen lägger icke något hinder i vägen därför.

Först när man visar, att det finnes församlingar, som lida av trångmål, då kan det vara på tid att motionera om utredning. För övrigt vill jag stryka under några meningar, som vi i denna kammarens utskottsbetänkande uttalat: »Klokast torde vara, att det religiösa livet får fritt utveckla sig efter sin egen art och självt skapa sina former. Att skapa formerna och sedan överlämna åt det religiösa livet att utfylla dem, torde icke vara att handla i överensstämmelse med de lagar, som gälla all utveckling, för så vitt den skall vara naturlig och äga livskraft.»

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Modig: Herr talman! I likhet med utskottet vill jag tro, att »den föreliggande motionen synes avse att åvägabringa bättre

*Ang. friare
församlings-
bildning inom
svenska kyr-
kan.
(Forts.)*

förhållanden, mera samförstånd, ökat samarbete mellan olika religiösa riktningar i vårt land genom att inom statskyrkan öppna möjlighet för bildandet av fria församlingar med kyrkorättsligt ordnad ställning. Motionärens mening», fortsätter utskottet, »torde vara, att genom dylik anordning statskyrkan i egenskap av folkkyrka skulle stärkas och samtidigt de frikyrkliga intressena bliva bättre tillgodosedda». Men förslaget förefaller mig i högsta grad oklart och, som någon talare i debatten i Första kammaren yttrade, »dimmigt». Vad motionären verkligen vill är höljt i största dunkel, och några fasta riktlinjer finnas icke. Motionären i Första kammaren, vilken väl egentligen är förslagets upphovsman, påstod, att det icke vore en frikyrklig fråga utan en inre organisationsfråga för statskyrkan. Han gav också tydligt tillkänna, att man måste hindra de separatistiska strävandena att gripa alltför mycket omkring sig. Detta är nog också förslagets egentliga mening. Min tro är, att i stället för ett närmande mellan statskyrkan och de frikyrkliga skulle följden bli kiv och strid. De skulle vid många tillfällen komma i kollision med varandra, särskilt där förståelsen redan förut är minimal. Om förslaget skulle gå igenom, är jag övertygad om, att det kommer att verka i motsatt riktning mot vad motionären avser. Friheten skall icke heller bli större än nu, utan tvärtom. De nuvarande friförsamlingarna äro nöjda och önska icke någon sådan anordning, som här föreslagits. Vi frikyrkliga äga nu full frihet att ordna vår religiösa verksamhet, vårt församlingssliv så, som vi anse vårt Nya testamente angiver. Vi ha full frihet att döpa, att samlas till firandet av Herrens heliga nattvard, och det bör väl icke förvåna någon, om vi då icke vilja ställa oss under den kontroll från myndigheternas sida, som skulle bli följden av förslaget, om det bleve antaget. Att många svårigheter skulle uppstå, därom är jag för min del fullt övertygad. Förutom att det skulle skapa kiv och strid, skulle stora svårigheter uppstå, när det gällde själva ordningen, såsom vid bestämmandet av vilka församlingsföreståndare, som skulle få tillstånd att utöva dessa handlingar med kyrkorättslig karaktär och bära ansvaret för dem och deras bokföring, och vidare vid ordnandet av de ekonomiska förhållandena. Man vill här lämna de frikyrkliga rättighet att förrätta lagligen erkänt dop m. m., blott de inordna sig inom kyrkan, men man får icke veta av motionären, under vilka former detta skall ske.

Då några bindande försäkringar icke givas, kunna icke de frikyrkliga vara med om att acceptera ett så vittomfattande och till sina konsekvenser så ovisst förslag som det här framställda. Det är enligt min mening bäst, att utvecklingen får fortgå som hittills, och att de frikyrkliga få ha så stor frihet som möjligt inom kyrkan. De frikyrkliga ha köpt sin andliga frihet alltför dyrt för att riskera de fördelar, vilka de helt visst kunna vinna på andra vägar. Att ställas under statskyrkans kommando önska vi icke. De frikyrkliga kunna icke finna sig i någon inblandning från statens eller stats-

*Ang. friare
församlings-
bildning inom
svenska kyr-
kan.*

(Forts.)

kyrkans sida, i vad som rör deras gudstjänst och församlingsliv. De vilja icke vara med om reglerande föreskrifter utifrån beträffande deras heligaste livsintresaen.

Det förefaller mig, att här föreligger ett försök att få de frikyrkliga under statskyrkligt regemente igen under förespeglingar om ökade rättigheter utan ringaste garantier. Detta är det farliga i förslaget, och jag kan icke finna, att de frikyrkliga få några fördelar genom detsamma, men att det däremot för dem medför många nackdelar. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, på samma gång som jag ber att på det varmaste få instämma i de ord i utskottets utlåtande, som den föregående talaren citerade.

Herr Leander: Herr talman! Jag vill blott gentemot min vän herr Bengtsson i Norup säga, att jag känner icke huvudmotionärens innersta mening, eller vilka tankar han haft, utan det är väl bäst, att han själv får svara på den saken. Men vad jag nu sagt, det är, att motionen visat de frikyrkliga en väg att få sin kyrkorättsliga ställning ordnad, och det vet herr Bengtsson lika väl som jag, att det kan vara av behovet påkallat. Om man bara tänker på, att de, som äro döpta av lekmän, icke hava samma borgerliga rättigheter som de, vilka äro döpta av prästmän, så måste man väl inse, att en ändring bör komma till stånd i detta avseende.

Nu har herr Bengtsson talat om, vilken söndring det skulle bli inom kyrkan. Ja, det får väl motionären och prästerna sörja för åtgärder däremot. Den saken tycker jag, att vi frikyrkliga icke behöva så mycket lägga på sinnet, utan i stället tänka på att komma i åtnjutande av fulla medborgerliga rättigheter. Och vägen dit har motionen velat anvisa oss.

Herr *Hamrin* instämde häruti.

Herr Lundgren i Björna: Herr talman, mina herrar! Jag har icke kunnat underlåta att förvånas över det motstånd, som från frireligiöst håll har rests mot denna motion. Man har framställt den som ett mer eller mindre beslöjat försök att ställa de frireligiösa under klerikalt inflytande. Jag läste för några dagar sedan ett uttalande i en ledande frireligiös tidning, som visar, att så är förhållandet, och att man missuppfattat denna sak alldeles. Där stod nämligen att läsa följande: »motionären och hans meningsfränder må förneka det eller ej — men om förslaget har någon mening alls, är det att locka in de frireligiösa under statskyrkligt regemente under förespegling om ökade rättigheter, men under ytterst svaga och famlande garantier. Och det är, mena vi, häri det farliga i förslaget ligger».

Man har alltså velat utmåla motionen som ett försök att locka de frireligiösa in under statskyrkligt regemente, och detta på icke fullt ärligt sätt, under »förespegling» om ökade rättigheter. Jag skall för min del be att få uttala en livlig protest mot detta. För min del vill jag bli bedömd efter vad som förefinnes i motionen, och till den hänvisar jag. Vad mina avsikter beträffar, så betvivlar jag, att varken den ene eller den andre är mäktig att tolka dem, och det är icke riktigt att misstyda en sak på det sättet.

För mig står denna fråga från början till slut som en ordningsfråga. Det gäller helt simpelt att få klart den sedan långa tider omstridda gränslinjen mellan å ena sidan statskyrkans och dess prästerskaps samt å andra sidan dissenters befogenhet. Huru långt skall de enas befogenhet gå och huru långt de andras? Jag ber också att i detta sammanhang få erinra om en passus här i utskotts-betänkandet, som tyder på, att icke allt är väl beställt som det är, och att följaktligen det icke är alldeles riktigt att säga, att de fri-religiösa äro fullt nöjda med förhållandena. Det står nämligen här:

»Dissenterförsamlingar skola nämligen för Konungen uppgiva sin trosbekännelse och församlingsordning, och Konungens befallningshavande har sedermera att i viss mån vaka över, att församlingens offentliga gudstjänst överensstämmer med dess uppgivna trosbekännelse och församlingsordning. Dessa och andra förhållanden torde bidraga till att medlemmarna av frikyrkoförsamlingarna allt fortfarande anse det med sina intressen mest förenligt att formellt kvarstå som medlemmar av statskyrkan.

Att detta förhållande medfört mångabanda slitningar mellan kyrkan och de fria sammanslutningarna torde vara allmänt känt.»

Nu säger man å andra sidan, att de frireligiösa äro nöjda som det är. Jag kan icke begripa, huru de kunna vara nöjda med dessa slitningar. Såväl kyrkomötets som Riksdagens protokoll vittna tvärtom, att upprepade försök gjorts att få ändring i nuvarande bestämmelser. Vi ha senast vid denna riksdag fått en motion, som rör — om jag icke misstager mig — anteckning av dop, som är förrättat av lekman. Och jag hänvisar även till, att motion angående närmare bestämmelser rörande dop och begravning ju behandlades vid förra årets riksdag. Upprepade försök ha som sagts gjorts sedan lång tid tillbaka att få ändring än i det ena och än i det andra hänseendet. Jag vill bara i detta avseende påminna om min länskamrat herr Molins skrivelse till Kungl. Maj:t i fjol, och jag vill även påminna om, vad som ligger bakom denna skrivelse, nämligen kungl. förordningen den 11 december 1868 rörande föredrag av sådana personer, som icke äro präster eller i kyrkolagen berättigade att offentligt predika. Det hände i fjol, att en frikyrklig predikant, som uppträdde med ett dylikt föredrag i en min grannsocken blev kallad inför kyrkorådet, och historien gick sedan igenom hela tidningspressen. Sådant kallar jag för slitningar och missförhållanden, som man borde söka få någon ändring i, och jag

*Ang. friare
församlings-
bildning inom
svenska kyr-
kan.
(Forts.)*

*Ang. friare
församlings-
bildning inom
svenska kyr-
kan.*

(Forts.)

föreställer mig, att såväl det ena som det andra kan ordnas på sätt motionärerna här anvisa.

Nu är det ju så, att man kan lösa dessa frågor en och en i sänder, och jag är alldeles övertygad om att denna dop- och begravningsfråga skall komma tillbaka, även om den blir avslagen; och då så är förhållandet, så frågar jag: varför icke lösa alla dessa frågor på en gång och i ett sammanhang, så att man får en mera enhetlig och sammanhängande behandling av dem? Jag tror ej, att frågornas behandling kommer att förlora på ett dylikt tillvägagångssätt.

Nu har en av de ärade talare, som uppträtt här, sagt, att dissenters inom landet vilja ha frihet och icke stå under statens uppsikt. Men det är ju alldeles nödvändigt, att, om de skola få ökade befogenheter i visst hänseende, så måste detta även medföra motsvarande ökat ansvar inför samhället i sin helhet.

Vidare har man anmärkt mot motionen (eller rättare dess motive-ring och kanske också mot klämman), att den vore mycket »dim-mig». Ja, det är sant, det skall i viss mån erkännas, att den kunnat vara klarare formulerad. Men jag ber i detta sammanhang att få erinra om, vad som sades av en talare i Första kammaren, då frågan där var före — jag tror, att det var landshövding Holm-quist. Han förklarade, att då detta vore det första famlande för-söket att bringa ordning och klarhet i förhållanden, som allt igenom vero tilltrasslade sedan en längre tid, så vore det ej att undra på, om motionen vore något allmänt hållen. — »Vad skall det hela egentligen mynna ut i?» frågar man vidare, »vad vill man med denna motion?» Det måste ligga något bakom detta förslag, som man är mycket rädd för. Ja, mina herrar, vad som än ligger bakom, så vill jag påpeka, att det här endast är fråga om att be-gära en utredning, och om denna utredning kommer till stånd och icke befinnes lämplig, utan kan anses komma att innebära någon sorts obefogat, obehörigt våld på någons religiösa övertygelse eller i något hänseende binder de frireligiösa på ett obehörigt sätt i deras församlingsfrihet, så står det Riksdagen fritt att säga nej till det förslag, vari en dylik utredning kan komma att utmynna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr Berg i Staby: Då den siste ärade talaren har framställt ett direkt yrkande, så anser jag mig skyldig att upptaga några av de tankar, som han framlagt, för att därmed klargöra min ställning och försvara utskottets uppfattning härvidlag — utskottets ordförande är icke närvarande och är således icke i tillfälle att föra dess talan.

Det förefaller mig egendomligt, att den siste ärade talaren gjorde en skillnad mellan motionären och sig själv, fastän han ju i denna kammare egentligen är motionär. Vad som ligger bakom detta, torde vara tydligt. Han förklarade emellertid, att motionärens egentliga tankar — jag minns nu icke riktigt, hur uttrycket föll sig — äro outgrundliga, med andra ord dem kände han icke till.

För sin del ansåg han, att förslaget endast vore en ordningsfråga, och så yttrade han vidare, att man här behövde göra något för att ordna hithörande förhållanden, varvid han särskilt pekade på förhållandena i avseende å dop och begravning, som enligt hans mening borde ordnas på ett bättre sätt. Då skulle jag endast vilja fråga den ärade motionären: tror motionären verkligen, att man med det förslag, som nu är framlämnat, skulle kunna vinna något dylikt? För min del tror jag det icke, och utskottet har varit enigt med mig i detta avseende. Vi ha icke kunnat finna, att utav detta skulle kunna vinnas något gott. Först och främst måste vi säga, såsom ju också motionären själv har framhållit, att motionen är ganska otydlig. Men som det bästa beviset på att resultatet av några åtgärder i den förslagna riktningen icke skulle bli vidare storartat, skall jag be att få anföra några ord, som återfinnas i medkammarens utskottsutlåtande rörande denna fråga, vilket utlåtande ju kanske icke är så främmande för de tankar, som motionären i Första kammaren egentligen hyser — i allt fall har detta utskott ställt sig mycket välvilligt mot motionen. Där säges det angående de grundsatser, som böra vara gällande vid en sådan här frågas utredande: »Tvenne grundsatser synas emellertid i denna och liknande frågor böra behärska utredningen. Å ena sidan måste tillses, att det väsentliga i kyrkosamfundets trosliv och organisation bevaras. Å andra sidan måste inom kyrkosamfundet medgivnas den rörelsefrihet, utvecklingen visar vara behövlig och gagnelig». Sammanställer man nu detta med den egentliga grunden för yrkandet i motionen, att nämligen därmed åsyftas att få frihet för dessa frikyrkliga samman slutningar att organisera sig inom kyrkan — vilket ju kan sägas vara huvudinnehållet i motionen — sammanställer man detta, säger jag, med vad som skulle vara de ledande tankarna vid utredningen, att man här måste bibehålla det huvudsakliga, det väsentliga i det nuvarande kyrkosamfundets trosliv och organisation, så är det väl alldeles tydligt, att här icke kan vinnas frihet genom det framlagda förslaget, utan att det snarare skall alstra missförstånd och missstämning, isynnerhet när det blir fråga om vad som är det *väsentliga*; detta måste dock fasthållas och fixeras. Resultatet av eventuella åtgärder angives också av detta utskott, vilket som sagt ställt sig välvilligt och sympatiskt mot motionen. Resultatet skulle bli som utskottet säger: »Det har icke sällan visat sig, att rörelser, som redan organiserat sig, ogärna eller åtminstone först efter viss betänketid ingå på ändringsförslag. På grund härav vågar utskottet icke förvänta något livligare bifall från redan förefintliga friförsamlingar, men föreställer sig utskottet i varje fall, att dessa friförsamlingar och deras representanter icke kunna hava något att invända mot åstadkommande av friare församlingsformer inom kyrkan till deras tjänst, som vilja därav begagna sig.» Detta är resultatet av det hela, det säger det utskott, som ställt sig välvilligt till tanken. Är det under sådana förhållanden värt, att Riksdagen skriver

Ang. friare församlingsbildning inom svenska kyrkan.
(Forts.)

*Ang. friare
församlings-
bildning inom
svenska kyr-
kan.
(Forts.)*

till Kungl. Maj:t och begär en utredning, vars resultat i gynnsam-
maste fall skulle bli någonting sådant, som utskottet i Första kam-
maren påpekat? Jag kan verkligen för min del icke alls finna
någon anledning att göra detta. Motionären betonar visserligen,
att det här endast är fråga om en utredning. Ja, det är sant, att
det kostar intet, att Riksdagen begär en utredning, men Riksdagen
skall väl å andra sidan litet grand veta, vad Riksdagen vill vinna
med en sådan utredning, och giva riktlinjer för hur densamma skall
anordnas.

På grund av vad jag sålunda i korthet framhållit, ber jag att
få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Efter det herr talmannen
framställt propositioner först på bifall till utskottets hemställan
samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet
väckta motionen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

*Ang. behand-
lingen av s. k.
kyrkoärenden.*

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13,
i anledning av herr Lundgrens i Björna m. fl. motion, nr 157,
om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för åstadkom-
mande av sakkunnig behandling av s. k. kyrkoärenden, föredrogs
härpå; och yttrade därvid

Herr Leander: Jag skall icke heller här framställa något
yrkande, men jag ber att få yttra några få ord, emedan jag hyser
den meningen, att den fråga, som i denna motion beröres, skall
återkomma ganska snart i någon form.

Utskottet hänvisar nu till departementalkommitterade och för-
menar, att de skola taga saken om hand. Enligt vad man sport,
ämna departementalkommitterade föreslå, att tre präster mot er-
hållande av viss avlöning skola tjänstgöra i vederbörande depar-
tement för att där biträda vid handläggandet av kyrkliga ärenden
och religiösa frågor. Här är alltså lekmannelementet alldeles ute-
slutet; och jag undrar ändå, om icke det förslag, som innehålles i
motionen, nämligen om ett oavlönat sakkunnigt råd, bestående av
personer från skilda religiösa läger — alldeles som förhållandet är
med socialrådet på sitt område — är bra mycket mera demokratiskt,
än det förslag, som man sagt, att departementalkommitterade ämna
framlägga. Detta senare förslag måste anses leda till klerikalism,
som jag inte tror, att denna kammare vill vara med om att främja.

I frågans nuvarande läge skall jag emellertid, som sagt, icke
göra något yrkande.

Herr Bengtsson i Norup: Vad angår det som herr Leander
nu anförde, vill jag säga, att den frågan är tids nog att bringa på

tal, då förslaget ligger på kammarens bord; då kunna vi få fram ett motförslag angående sammansättningen av det sakkunniga råd, som möjligen kan bli föreslaget.

Ang. behandlingen av s. k. kyrkoärenden.
(Forts.)

Med dessa ord har jag endast velat yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Vid nu skedd föredragning av Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 14, i anledning av herr Lundgrens i Vendelsberg motion, nr 38, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av undervisning i pedagogik och psykologi vid arméns och flottans skolor för utbildning av befäl, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Härefter förelåg till avgörande Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphörande av utspisningen av öl å flottans fartyg.

Ang. upphörande av utspisningen av öl å flottans fartyg.

I anslutning till vad herrar *Nilson* i Örebro, vice talmannen *D. Persson*, *Thorsson* och *Kronlund* föreslagit i en inom Andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 30, hemställde utskottet, att Andra kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, huruvida ej artikeln öl lämpligen kunde borttagas såväl ur spisordningen för friska å flottans fartyg som ock såsom extra förplägning.

Häremot hade herrar *Westman* och *Mörtsell* reserverat sig.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnade herr talmanen på begäran ordet till

Herr *Westman*, som yttrade: Herr talman! Genom det föreliggande utlåtandet från andra tillfälliga utskottet har utskottet, med bifall till den i ämnet väckta motionen, hemställt, att utspisningen av öl på flottans fartyg måtte helt och hållet borttagas, även såsom extra förplägning. Då jag icke kunnat dela utskottets mening härvidlag, har jag anmält min reservation mot utskottets berörda hemställan.

Utskottet framhåller i sin motivering i första hand sakens principiella innebörd. Det är ju givet, att den, som betraktar förtä-

*Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen av
öl å flottans
fartyg.
(Forts.)*

randet av öl i och för sig såsom ett ont, icke vill vara med om att öl får förtäras ombord på flottans fartyg. Då jag emellertid icke kan ansluta mig till detta betraktelsesätt, så har jag icke kunnat däri finna något stöd för att gå med på det förbud, som utskottet här tillstyrkt.

Jag vill icke alls närmare gå in på den principiella innebörden av denna fråga, då det vore ändamålslost att här inlåta sig på en diskussion om alkoholspörmålet i allmänhet, utan jag vill övergå till de särskilda skäl, som utskottet anfört för ölets borttagande å flottans fartyg.

Utskottet liksom motionärerna åberopa det gällande förbudet att på lägerplatserna utskänka öl. Men här finnes dock en väsentlig åtskillnad. Å lägerplatserna pågick en nästan obegränsad utskänkning av maltdrycker i marketenterierna, vilken utskänkning, såsom på sin tid åberopades, innebar en frestelse för de värnpliktiga samt ledde till allvarliga missbruk. Å flottans fartyg är däremot förhållandet ett helt annat, i det att öltillgången där är begränsad till att omfatta endast $\frac{1}{3}$ liter per man och dag, en kvantitet, som åtminstone icke kan betecknas såsom rusgivande. För vid armén och flottan anställt manskap, vilka vilja förtära öl, finnas, då de tjänstgöra på land, rikliga tillfällen att anskaffa öl utom kasernområdena under permissionstiderna. Men för dem, som tjänstgöra ombord å flottans fartyg, är ofta under långa tider all möjlighet avskuren att erhålla annat än vad som finnes ombord. Man får väl ändå taga någon hänsyn till manskapets egna önskningar och icke genom att beröva dem alla njutningsmedel göra livet ombord ledsammare, än vad det nödvändigt behöver vara.

Motionärerna tala om ett av myndigheterna anbefallt dagligt bruk av öl, men det är icke så, att förtärandet av öl å flottans fartyg är anbefallt, utan endast att det är tillåtet. De, som så önska, få i stället för öl en motsvarande ersättning i pengar. Här finnes sålunda valfrihet. Nu säger utskottet emellertid, att denna valfrihet ofta kan bli illusorisk genom kamraters påtryckningar. För min del tror jag dock icke, att den som vill vara absolutist, nu för tiden behöver riskera att bli utsatt för obehörig påtryckning från sina kamraters sida. Allra minst tror jag, att detta behöver förekomma ombord på flottans fartyg under de ordnade förhållanden, som där råda.

Enligt vad jag inhämtat från åtskilliga sjöofficerare, sätter manskapet synnerligen stort värde på att få sin halva öl till maten; och om man nu borttager denna enda alkoholhaltiga dryck, som står dem till buds under ofta nog månadslånga expeditioner, så befara jag, att detta för dem skall kännas som ett obehörigt tvång till absolutism, under den tid de befinna sig ombord, och måhända åtminstone hos en eller annan individ, alstra ett begär att så att säga taga skadan igen, när de komma i land.

Att nu, såsom utskottet, befara, att vanan att erhålla en halv

butelj öl till maten skulle framkalla frestelse till framtida alkoholmissbruk, torde väl vara att gå väl långt i sina slutledningar. Snarare synes mig motsatsen vara det sannolika eller att manskapet lär sig att begagna alkoholhaltiga drycker med måtta.

Samtliga de marina myndigheter, som blivit hörda i saken, ha bestämt avstyrkt borttagandet av ölet från flottan, utom befälhavaren för sjöreservstyrkan, vilken styrka dock icke har någon egentlig tjänstgöring ombord utan endast i land.

Jag vill icke upptaga tiden med att återgiva de skäl, som de marina myndigheterna åberopat för sitt avstyrkande. Jag vill endast fästa mig vid ett enda av dessa skäl, nämligen frågan om möjligheten att ersätta ölet med en annan dryck, eftersom utskottet ganska vidlyftigt uppehållit sig vid denna fråga. Utskottet hänvisar till att det redan ombord på de större fartygen finnes anordningar för tillverkning av alkoholfria läskedrycker. Detta är sant, men denna tillverkning kan, såsom utskottet säger, endast äga rum ombord på de större fartygen och även där endast med en viss begränsning, enär det icke kan medföras ett tillräckligt antal tombuteljer.

Utskottet förordar vidare te och kaffe och säger, att om på grund av sjögång eller dylika förhållanden eld icke kan uppgöras för kokning ombord å fartyget, så kan man tillgripa ånguppvärmning. Jag lämnar därhän, i vad mån man kan koka kaffe med ånguppvärmning; men jag är säker på att det förekommer i sjölivet sådana förhållanden, att det icke kan ske.

Slutligen hänvisar utskottet till ett erhållet intyg från ett bryggeri här i Stockholm, att man skulle kunna tillverka en alkoholsvag dryck, vilken skulle kunna hålla sig en månad, dock under förutsättning, dels att drycken förvaras vid jämn och lämplig temperatur, och dels att den förvaras antingen å flaskor eller öppnade kärl. Dessa båda villkor kunna säkerligen i åtskilliga fall icke uppfyllas, och därigenom förringas värdet av den föreslagna drycken såsom ersättning för öl. Med det senast sagda har jag icke velat bestrida, att icke under vissa förhållanden ölet kan ersättas med en annan dryck, men jag har velat framhålla, att detta icke alltid kan ske. Det är möjligt, att den dagliga tillgången till öl för manskapet å flottans fartyg kan under vissa förhållanden inskränkas, men jag anser mig icke kunna bedöma, under vilka villkor och i vilken omfattning detta kan ske. Emellertid kan jag, särskilt på grund av de utlåtanden, som avgivits av de sjömilitära myndigheterna, icke vara med om att tillstyrka ett totalförbud mot tillhandahållande av öl ombord på flottans fartyg, i synnerhet icke ett förbud mot ölets tillhandahållande såsom extra förplägnad.

Till slut kan jag icke undgå att framhålla det egendomliga sätt, på vilket utskottet begagnat de upplysningar, som ställts till dess förfogande angående förhållandena inom utländska mariner. Utskottet åberopar såsom ett stöd för sitt utlåtande, att i de tyska

*Ang. upplö-
rande av ut-
spisningen av
öl å flottans
fartyg.
(Forts.)*

Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen av
öl å flottans
fartyg.
(Forts.)

och norska marinernas spisordning öl icke ingår. Det är sant, att ölet icke ingår i *spisordningen* inom dessa mariner, men inom tyska marinen äger manskapet rättighet att i nästan obegränsad omfattning utfå öl, som det heter, från kantin. Det är ett fullkomligt motstycke till vad som förut ägt rum vid marketenterierna å våra lägerplatser. Vidare åberopar utskottet den norska marinen. Men det talas icke om, att öl där förekommer såsom extra förplägnad och då icke blott öl utan även brännvin och vin. För övrigt är det så, att i andra länders mariner, om vilka vi erhållit kunskap, öl ingår i den dagliga spisordningen, ja, till och med brännvin och vin på sina ställen.

På grund av det anförda ber jag att få yrka avslag å motionen och å utskottets hemställan.

Vidare anförde:

Herr Enderstedt: Herr talman, mina herrar! Då utskottet tillstyrkt denna motion, har det varit ur den synpunkten, att här gäller det en åtgärd för *folkuppsyfostran*. Det är icke så, att utskottet velat påstå, att ett enstaka glas öl i och för sig är så synnerligen skadligt, utan det är här fråga om, huruvida staten såsom målsman för en hel del unga människor skall medverka till att dessa skaffa sig en vana, som för dem kan bli såväl dyrbar som ödesdiger. Den föregående ärade talaren ville framhålla, att en jämförelse mellan torrläggningen av arméns lägerplatser och den här föreliggande frågan icke är möjlig. Jag tror tvärtom, att den är mycket möjlig och jag skall taga ett par citat ur de utlåtanden, som avgavs av Första kammarens utskott såväl år 1901 som år 1904.

I Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande år 1901 förekommer en passus, som lyder sålunda: »Det lider intet tvivel, att det är en lika allmänt utbredd som rättmätig önskan, att ingenting, som kan göras, bör underlätas för att landets manliga ungdom må, utöver den förmåga av vapens bruk, som under mötestiden förvärvats, även kunna därifrån hemföra vinsten av goda vanor i det enskilda livet och den moraliska styrka att motstå frestelsen till förtärandet av starka drycker, som en längre tids avhållsamhet från deras bruk otvivelaktigt skänker. I den ålder, under vilken värnplikten fullgöres, bildas vanor och mottagas intryck ofta bestämmande för framtiden.» Första kammarens utskott erkänner således här, att återhållsamhet under en längre tid kan medföra ökad nykterhet, och utskottet erkänner vidare, att de intryck, som kunna mottagas under den tid, under vilken värnplikten fullgöres, kan bli bestämmande för framtiden. Dessa förhållanden äro fullt tillämpliga även här.

I det utlåtande, som avgavs år 1904, återfinnes bland annat följande uttalande: »Men det ifrågasatta förbudet bör enligt

utskottets uppfattning betraktas även från en annan synpunkt än nykterhetens. Öltillverkningens storartade utveckling och den hand i hand därmed fortgående stegringen av ölkonsumtionen böra visserligen icke obetingat fördömas. Dock torde ur national-hushållningssynpunkt vara särdeles önskvärt, att dagligt användande av öl icke intränger i alla hem inom vårt land, fattiga såväl som rika, samt där tillkämpar sig ett sådant herravälde, att ölet bliver för hela vårt folk en verklig nödvändighetsvara.» Om ölet bibehålles på flottan, kan jag icke förstå annat, än att staten gör sitt till, för att ölet skall bli en nödvändighetsvara för en stor del av vårt folk, och även gör sitt till för att denna vara skall tränga in i många hem, där den förut icke funnits.

*Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen av
öl å flottans
fartyg.
(Forts.)*

Herr Westman talade även om, att manskapet sannolikt självt skulle önska ölet kvar. Någon omröstning är härvid icke företagen, men man gjorde gällande, då det var fråga om torrläggning av arméns lägerplatser — och man gjorde det i hög grad gällande — att de värnpliktiga ville ha kvar ölet. Men det visade sig sedan vid den omröstning, som företogs vid en del regementen, att så icke var fallet. Jag ber att få hänvisa till de omröstningar, som förekommo vid ett småländskt regemente och vid ett regemente i Östersund. Jag vill även här, vad flottan beträffar, peka på ett utlåtande, nämligen chefens för sjöreservstyrkan. Hans utlåtande går ut på, att denna önskan att bibehålla ölet icke är så synnerligen stor.

Herr Westman betonade även, att det icke är påbjudet, att sjöstyrkan skall förtära öl. Jo, i det närmaste är det så, då staten tillhandahåller öl, men icke tillhandahåller någon annan dryck än möjligen vatten. Jag vill erkänna, att det kan vara svårt att till måltid förtära bara vatten, särskilt som detta ombord å ett fartyg icke alltid är så friskt och välsmakande. Då det icke finnes mer än öl och vatten, så är det ganska klart, att det föreligger ett visst tvång att förtära öl. Det torde även vara så, att möjligheten att avstå från ölet och i stället få kontant ersättning blir ganska skenbar, då man faktiskt på sätt och vis tvingas att dricka öl. Jag är gärna med om, att, som herr Westman vill, våra sjömän skola ha det »trevligt», såsom orden föllo, men jag tror, att man kan uppnå detta på helt andra vägar än de, som i en hel del utlåtanden från myndigheter föreslås.

Vidare citerar herr Westman utskottets utlåtande fel på ett ställe. Herr Westman framhöll, att det väl icke kunde vara skäl i att — i likhet med utskottet — påstå, att ett glas öl till maten skulle kunna skapa frestelser och förleda till alkoholmissbruk. Jag har endast betonat, att en daglig vana nog kan leda till frestelser, men det stycke, som herr Westman åberopar, det lyder dock så, att frestelse till alkoholmissbruk »lätteligen kan uppammas med hänsyn därtill, att manskapet ofta erhåller sina ölransoner under förhållanden, då ölets *stimulerande* egenskaper spela huvudrollen». Jag tror, att utskottet har alldeles rätt däri, att det är en ganska

Ang. upphö-
rande av ut-
spisning av
öl å flottans
fartyg.
(Forts.)

stor fara att utdela öl under sådana förhållanden, då ölets stimulerande egenskaper spela en mycket stor roll.

Om man läser igenom de yttranden, som kommit utskottet till del från en del sjömilitära myndigheter, skall man finna, att huvudmotivet för dessas avstyrkande varit, att de tvivla på, att det finnes någon annan hållbar dryck. Det utlåtande, som utskottet infortrat från Aktiebolaget Stockholms bryggerier, Grönvalls svagdricksbryggeri, visar dock, att det finnes åtminstone en dryck, som är hållbar och som här säkerligen kan ersätta ölet, en dryck, som är betydligt alkoholsvagare, än vad ölet är.

Herr Westman anförde vidare, att vi hade på ett något felaktigt sätt använt de upplysningar, som kommit utskottet till del rörande förhållanden i den tyska och norska marinen. Det är alldeles riktigt, att i dessa mariner finnas kantiner, där manskapet kan få köpa spirituosa. Men det är härvid icke staten, som tillhandahåller denna spirituosa, och det kan därför icke över detta bruk komma samma, jag höll på att säga, auktorisering, som när staten tillhandahåller denna dryck. Det blir där möjligt för sjöfolket att förtära dessa alkoholhaltiga drycker endast i det fall, att de ha råd att köpa dem. Här är det staten, som tillhandahåller en alkoholhaltig dryck, varför jag tror, att utskottet fullt juste använt sig av de inkomna upplysningarna.

Jag tror också, att utskottet har rätt, då det önskar, att detta bruk av öl försvinner. Det var, såvitt jag förstår, ett fullständigt förbiseende, då man icke år 1904 medtog flottans fartyg i den torrläggning, som då förekom. Studerar man denna frågas utveckling från 1901 till 1904, så skall man finna, att man från början helt och hållet glömt flottan och kustartilleriet. Men i en senare framlagd motion har man tagit med även dem. I början var det endast fråga om arméns lägerplatser. Sedan kom man med flottans och kustartilleriets kasernområden, och slutligen väcktes även en motion, som gällde flottans verkstäder. Man har tydligen fullständigt glömt bort flottans fartyg, och däri torde, såvitt jag dömer rätt, orsaken ligga till, att denna fråga icke blivit löst redan år 1904. Om man studerar läkarrapporterna från flottan, skall man finna, att vid flottan alkoholister förekomma ganska talrikt, vilket icke är fallet vid armén. Jag tror, att man med allt fog kan citera ett utlåtande av en marinöverläkare: »En förstucken alkoholist ombord på våra fartyg är mycket farligare än ett okänt skär.»

● Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Johanson* i Gäre.

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Det kan synas, som om man icke borde vid en så sen timme som denna taga

tiden i anspråk för debatterandet av en fråga, som kammaren talat om ganska länge.

Jag är ock säker på att det inom det parti jag tillhör finnes personer, som mycket gärna se, att denna fråga går till sin lösning i överensstämmelse med utskottets hemställan.

*Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen av
öl å flottans
fartyg.
(Forts.)*

När jag nu begär ordet, så gör jag det därför, att denna fråga icke bör avgöras av kammaren i afton, utan att man först tänker på hurudana förhållandena äro om bord å flottans fartyg i detta fall, och huruvida det verkligen kan vara skäl i att Andra kammaren, om jag så får säga, lägger sig så starkt ombord med den saken, som här tyckes vara meningen att göra.

Jag skall icke gå långt tillbaka i tiden, men det må vara sagt här, att det har alltid förekommit ombord å flottans fartyg en sådan utspisning, en sådan tilldelning till maten av öl eller brännvin. Och det förekommer faktiskt i en eller annan form uti jag tror snart sagt alla mariner. Man frågar sig även, varför det skall vara så ombord å flottans fartyg, när, som den siste ärade talaren sade, det icke förekommer vid arméns lägerplatser.

Ja, jag tror man skall vara rätt obekant med förhållandena för att framkasta den frågan. Den är icke heller så svår att besvara. För det första skulle jag vilja säga, att det bör så vara, därför att tjänsten ombord med den ofta förekommande ansträngande nattjänstgöringen kräver, att manskapet för sitt välbefinnande har bra ordnat ombord. Det är nyttigt från många synpunkter, och det finnes verkligen ett behov för att man ombord har en närande och välsmakande dryck, som kan erhållas i så begränsat mått, som här är fråga om. Man utdelar ju en tredjedels liter en gång om dagen åt den, som vill ha det. Och den, som inte vill ha det, får penningar i stället. Till skeppsgossarna lämnas icke någonting.

Det är icke bara de värnpliktige, som tilldelas öl, utan även det stamanställda manskapet. Således är ju här fråga även om äldre manskap.

Förhållandena ombord äro olika mot dem, som det kasererade manskapet i land står under. Där åtnjuter manskapet sin ledighet, sin permission. Äro de förlagda i Stockholm, gå de ut i staden, och vilja de ha ett glas öl, så kunna de få det. Sak samma är förhållandet på arméns lägerplatser.

Men ombord å flottans fartyg är det icke så. Där får manskapet sin ledighet, när fartyget ligger till ankar, om så är lämpligt, men det är långt mellan dessa tillfällen.

Och vad äro de eljest hänvisade till? De få evaporerat vatten, destillerat vatten. Det är den enda drycken utom kaffe, te och choklad, som de få. Och jag frågar, om någon av motionärerna eller de, som här äro utskottsmajoriteten, tänkt på, vad det betyder att leva dag efter dag med evaporerat vatten som den enda drycken? Det är inte en så välsmakande dryck, att man icke kan bli rätt ledsen, när man hållit på någon tid med den. Detta vatten är

*Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen av
öl å flottans
fartyg.
(Forts.)*

svårt att hålla kallt, vilket också är en bidragande omständighet till de stora svårigheterna att ständigt använda detsamma. Drycken är långt ifrån alltid välsmakande, det kan jag konstatera av egen erfarenhet.

För övrigt skulle jag vilja säga: hur verkar det ombord på ett fartyg, som ligger till sjöss? Inte annat än jag förstår, verkar det som ett totalförbud; man kan ombord icke få någonting annat än vatten. Det finnes ingenting annat, och det finnes ingen möjlighet att från land förse sig med någonting annat.

Som herr Westman anförde, är det endast på de stora fartygen, som det kan finnas möjligheter att få andra läskedrycker, som där kunna tillverkas. På alla de små fartygen finnas icke dessa möjligheter, där kan man ingenting annat få.

För övrigt, har det varit någon olägenhet med detta? Mig veterligt icke. En person kan icke dricka sig full av en tredjedels liter öl till maten. Och mer kunna de ju icke få. Mig veterligt, förekommer det icke någon olägenhet av detta. Men bland det manskap, som åtnjuter denna förmån, skulle det väcka mycken stor missbelåtenhet, om den skulle dragas in, åtminstone ibland största delen av dem.

Men motionärerna gå längre.

Sedan långliga tider har det varit ett bruk ombord å flottans fartyg vid särskilt ansträngande tjänstgöring, att man kunnat utdela någonting, som kallas för »en extra», t. ex. när det har varit en ansträngande kolning, eller när man har haft en båtbesättning, som varit utskickad på ansträngande övning. De komma ombord genomvåta och uttröttade. De kunna ha varit en utpost, som legat på ett öde skär långt ute, två till tre dagar och blivit alldeles genomfrusna. Till dem kan utdelas »en extra» av en tredjedels liter öl. Det verkar gott för dem, som få det. Jag tror icke, att någon tager den skada därav, som utskottets ordförande här anförde. Det kan hända möjligen med någon, men det skall vara ett försvinnande fåtal av detta manskap, som skall taga någon skada av den saken. Men utskottet vill taga bort även denna »extra». Och dock tror jag knappast, att det finnes någon enda marin, där icke sådant förekommer.

Vad jag dessutom vill säga är, att det verkligen kan vara av behovet påkallat, att befälhavaren har i sin hand möjligheten att vid sådan särskilt ansträngande och svår tjänstgöring kunna giva det manskap, som varit utsatt för ansträngningen, en sådan extra förplägnad. Jag tror icke, att utskottsmajoriteten har tillräckligt noggrant tagit reda på huru förhållandet är ombord i detta fall.

Naturligtvis kan det icke falla mig in att underkänna nykterhetsintresset i detta fall. Men jag kan icke se, att detta är ett nykterhetsintresse, som kräver en nykterhetsdebatt, och att vi därför böra taga denna fråga på det sättet. Det är icke en sådan fråga, det är ett ganska speciellt fall vi tala om.

Man kan icke klaga på att folkets uppförande vid flottan blivit sämre av detta bruk.

*Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen af
öl å flottans
fartyg.
(Forts.)*

Nu hörde vi häromdagen av herr Liljedahl, huru han gått ute i staden i tre timmar för att undersöka, hur det förhöll sig. Han hade kommit till det resultatet under denna tretimmarsvandring — jag har siffrorna ur protokollet — att av 178 man voro vid flottan, som han mött 21 icke nyktra, d. v. s. 13,5 %, men av dem, han mötte från armén, 10,6 %. Jag vill inom parentes säga om denna sorts statistik, att den icke är rimlig. Ty det kan hända, att, om han gått ut tre timmar dagen därpå, resultatet blivit ett annat, blivit omkastat, så att armén då haft fler druckna än flottan. Nu blev resultatet för herr Liljedahl det, att av flottans manskap voro nära 3 % mer druckna vid flottan. Men om man skall bygga på statistik, så skall det väl vara medeltalsstatistik, och då har man icke rättighet, tror jag, att framlägga en statistik, som är grundad på tre timmars enskild vandring i Stockholms stad. Det kan ju hända, att, om herr Liljedahl hade gått i andra delar av Stockholms stad eller en annan dag, resultatet blivit ett annat. Jag anser således den statistik, som vid det tillfället framställdes av herr Liljedahl, vara så vilseledande, att man icke har rättighet att bygga mycket på den.

Om man tänker sig frågan praktiskt, torde man finna, att det ej alltid är så bra, om manskapet, efter att ha vistats ombord en tämligen lång tid och endast fått destillerat vatten, kommer i land i Stockholm eller på annan plats med penningar i fickan. Vad blir resultatet? De ha sina pengar och kunna köpa vad de vilja. De kunna dricka ett glas öl, om de så vilja. Tro herrarne, att nykterheten befrämjas, om de levat på denna dåliga dryck en längre tid? Tro icke herrarne, att deras uppförande i land blir minst lika bra, om de fått sin ölranson ombord? Nu kanske tycka de, att nu skola vi taga skadan igen för denna otrevliga tid, som vi tillbragt ombord. Jag skall icke tillägga mera om den saken.

Herrarne ha läst i utskottsbetänkandet alla de yttranden, som äro avgivna av flottans myndigheter. Jag tror knappast, det bland dem är någon, som vill tillstyrka, att ölransonen tages bort. Med en mun säga de, tror jag, att det är oklokt att taga bort den, och att det är lämpligt att ha den kvar.

Nu säger man, att det kan bjudas på en annan dryck i stället, och utskottet visar på en annan dryck, som kan komma i stället. Men läser man betänkandet och granskar det erbjudande, som från ett bryggeri gjorts till utskottets ordförande, så finner man, att den drycken icke är något verkligt surrogat. Den kan icke förvaras i stora kärl, och det finnes icke någon möjlighet att bevara den ombord. När man sålunda icke har något verkligt surrogat, så bör man väl ha kvar det som nu finnes.

Kan det för övrigt vara klokt, att Andra kammaren i en fråga som denna beslutar emot alla myndigheter, som ha erfarenhet från

Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen av
öl å flottans
fartyg.
(Forts.)

flottans fartyg, emot alla dessa, som anse, att det bör vara som det är? Kan man icke i stället tänka, att om det är något här av behovet påkallat, så bör det bli regeringens angelägenhet att undersöka saken och taga vara på den, utan att vi härifrån behöva göra något särskilt uttalande?

Till sist ännu ett ord. Jag tror visserligen, att herr Westman gjorde den erinran, men jag måste dock säga, att jag kan icke godkänna, att utskottet skriver så, som det här gjort. Ty när utskottet säger på allra sista raden i sitt betänkande, att de tyska och norska marinernas spisordningar äro ett talande bevis för, att alkoholhaltiga drycker icke med nödvändighet betingas av sjölivet, så vågar jag påstå, att det sättet att redogöra för handlingarnas innehåll icke är rimligt. Ty både i den tyska och den norska marinen finnes möjlighet att erhålla alkoholdrycker. Den tyska marinen har den s. k. kanten, och i den norska finnes möjlighet att som extra förpläging tilldela manskapet icke blott öl, utan även brännvin och vin.

Jag tror, herr talman, att Andra kammaren gjorde klokt i att icke alltför djupt engagera sig i denna fråga, och därför ber jag att få yrka avslag å utskottets hemställan.

Med herr Lindman instämde herr *Andersson* i Knäppinge.

Herr Lundström i Göteborg: Endast en enda synpunkt, som jag skulle vilja få ännu ytterligare spikad till kammarens protokoll, och det är, att här framkommit ett yttrande från ett utskott, som har frågat en mängd sakkunniga och av alla de sakkunniga myndigheter, vilka verkligen ha något att göra med sjögående örlogsfartyg och deras manskap, fått ett absolut avstyrkande utlåtande, och efter detta — så gott som enhälligt tillstyrker det ifrågasvarande förslaget. Jag får verkligen säga, att jag avundas för min del icke utskottets ordförande att ha satt sitt namn under ett dylikt utlåtande och att sedan ha tryckt alla dessa bilagor bredvid. Det förefaller mig, som om här verkligen föreläge ett typiskt uttryck för, huru man, när det är fråga om våra försvarssaker och enkanerligen vår marin, tycker sig kunna fullkomligt sätta sig över all sakkunskap och militära myndigheters utlåtanden utslutande för sina egna doktriners realiserande. Jag vet väl, att herr Enderstedt nu skall svara mig, att det icke är några doktriner, utan att det är det brinnande intresset för folkuppfostran. Ja, även jag har något intresse för folkuppfostran, men den folkuppfostran, som vill taga bort denna halva öl från våra ansträngda matrosar till sjöss för att i stället åt dem rekommendera bl. a. den dryck, som jag för närvarande — och jag har många sakkunniga med mig om den saken — anser börja bli en betydligt större fara för folkets hälsa, nämligen kaffe — den folkuppfostran, säger jag, kan jag för min del icke fullt sentera. Men det är nog icke heller fråga om vare sig vad sakkunskapen här säger eller vad folkupp-

fostran bjuder, utan det är framför allt doktrinen, och jag vet, att mot doktriner kämpar man förgäves. Jag inser ju, att det här icke är lönt att yrka avslag, ty även om en och annan här i kammaren verkligen skulle tveka eller vackla, så ser jag på den blick, som riktas mot mig från den ärade representant, som sitter främst på stockholmsbänken, att han är beredd att även i dag i en hotfull ton inskräpa, att det finnes här i kammaren ett 130-tal ledamöter, som förbundit sig att i nykterhetsfrågor vara »säkra» i varje fall, och jag tvivlar icke på, att den varningen skall komma fram även i dag.

*Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen av
öl å flottans
fartyg.
(Forts.)*

Herr Liljedahl: Herr talman! Jag vill först svara herr Lindman. Då han säger, att den statistik, som jag lämnade under debatten i försvarsfrågan, icke var riktig, utan att jag i stället borde tagit medeltalet under en längre tid, exempelvis en vecka, så svarar jag, att om min regementschef kommer till mig en dag och säger: »Jag träffade 6 man från kaptens kompani, som gingo fulla i går på Linköpings gator», så skulle jag enligt herr Lindmans åsikt svara: »Överste, jag anholder, att översten tager medeltalet för hela veckan, och då blir det endast två man fulla. Därför anser jag, att jag icke behöver anmäla mer än två man till bestraffning.» Jag kan icke förstå den logiken.

Vad nu flottan beträffar, så gjorde dock herr Lindman mig en stor tjänst, då han under sitt anförande tog som exempel en skara matroser, som varit i land såsom utpost på ett öde skär. Där ha vi nämligen ett förhållande, vilket är fullt analogt med våra förhållanden inom armén. Herr Lindman yttrade, att när en utpost stått på ett öde skär, kanske blivit genomfrusen och genomvåt, och manskapet kommer tillbaka, så verkar det gott att få sitt glas öl. Sådana åsikter ha förr funnits även inom armén. Jag har hört gamla militärer, som varit i tjänst, innan jag kom i militärtjänsten, och jag har i alla fall varit där nu i 22 år, vilka sagt, att när man förr i tiden återvände under kall årstid från posttjänst och blivit genomvåt och genomfrusen, så ställdes manskapet upp, och befälet delade ut en liten spritranson åt envar. Detta är numera helt och hållet borttaget inom armén, och det synes mig vara hög tid, att så sker även inom flottan.

Vi skola stanna vid vad frågan gäller, och det är, att motståndarna till denna motion vilja spika fast, att en åtskillnad med hänsyn till alkoholfrågan existerar mellan sjömilitärernas strapatser och dem, som armén har att utstå. Så säger exempelvis inspektören för flottans övningar till sjöss i bilaga 1, som åtföljer utskottsbetänkandet, följande:

»Den omständigheten, att öl ingår i den dagliga utspisningen för manskapet under sjötjänstgöring ävensom att detsamma under dylik tjänstgöring utspisas såsom extra förplägning, har givetvis sin orsak i de säregna förhållanden, under vilka tjänsten ombord ut-

Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen av
öl å flottans
fartyg.
(Forts.)

övas. Väderleksförhållandena, särskilt vintertid, samt de förekommande, ofta ansträngande arbetena framkalla där mången gång ett behov av stimulerande medel, som av den med sjölivet obekante ej kan tillfullo inses».

Det behöves blott en enda mina för att spränga dessa utlåtanden i luften, och det är, att dessa militära myndigheter på samma gång de påpeka nödvändigheten av, att öl behövs emot köld och förkylning och för att stimulera det uttröttade och ansträngda manskapet, så äro de angelägna om att understryka, att skeppsgossarna icke få något öl. Då frågar jag: när man skall stärka manskapet efter strapatser, så är det väl framför allt de svagaste, som skola stärkas, och vilka äro de svagaste? Jo, naturligtvis skeppsgossarna.

Vi ha nyss avslagit en motion, som gick ut på att införa undervisning i pedagogik inom armén. Jag undrar, om vi ej behöva motionera om införandet av undervisning i logik inom flottans högre befälsskolor.

Det föreligger ett utlåtande från Karlskrona, däri det säges, att ölet skyddar manskapet mot förkylning. Ja, dessa utlåtanden äro så intressanta, att jag är utskottet särskilt tacksam, för att de blivit tryckta. Jag kan icke tillmäta dem något annat värde än det historiska arkivvärde de få, när en gång nykterhetsrörelsens historia anno 1913 kommer att skrivas. I det yttrande, som är infört såsom bilaga 3 i utskottets betänkande, läses bl. a.:

»Den stimulerande egenskap, som förtärandet av en halv öl kan hava, är ur sanitär synpunkt stundom av ett välgörande inflytande i och för förhindrandet av förkylningar av manskap, vilka utav en eller annan anledning blivit utsatta för kyla och väta, något som till sjöss mycket oftare blir fallet än under landtjänstgöring.»

I samma andetag försvarar sig den, som skrivit detta utlåtande med — när han tänker på nykteristerna — att manskapet uppmuntras att icke dricka öl, och att skeppsgossarna icke få detta medel mot förkylning. Ja, så kunna vi genomgå punkt efter punkt i dessa aktstycken. På ett ställe heter det, att ölet är nödvändigt för att minska fylleriförseelserna vid landpermission och för att höja landets anseende i utländska hamnar!

Ja, mina herrar, jag tror, att vi kunna stanna vid detta och beklaga dem, som skrivit dessa aktstycken. Herr Lundström beklagade utskottets ordförande, som satt sitt namn under dess betänkande, men jag vill i stället beklaga dessa flottans män, som kunnat blotta sin okunnighet och efterblivenhet i den stora alkoholfrågan på ett sådant sätt, som här har skett. Det är dock en fråga, där staten lämnat rikligt understöd till upplysning från alla möjliga synpunkter, men flottan har tydligen varit för långt borta ifrån Sveriges land för att kunna följa med detta upplysningsarbete.

Nu säges det, att det måste finnas en ersättningsdryck, innan man tager bort ölet. Jag skall icke gå in på den frågan. Jag

anser den icke alls avgörande härvidlag, så snart det kunnat bevisas och av de militära myndigheterna påpekats, att skeppsgossarna och absolutisterna bland flottans vuxna manskap kunnat reda sig utan öl. Jag hörde häromdagen, att det finnes en nykterhetsförening bland manskapet vid flottans station här i Stockholm, och jag har själv där hållit nykterhetsföredrag och sett flera matroser mycket intresserade för nykterhetsfrågan. Det är alltså ett faktum, att det utom skeppsgossarna finnes manskap, som är absolutistiskt, och då är ju därmed bevisat, att man kan existera på flottans fartyg utan öl. Då detta manskap hittills icke törstat ihjäl, så är ej frågan om någon ny ersättningsdryck avgörande.

*Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen av
öl å flottans
fartyg.
(Forts.)*

Herr talman, jag ber att på grund av just de sjömilitära utlåtandena få yrka bifall till utskottets hemställan och motionen.

Häruti instämde herrar *Johanson* i Vetlanda och *Runefors*.

Herr Sterne: Herr talman, mina herrar! Jag skulle endast vilja tala om, att jag är liksom medbrottslig i det utskottsutlåtande, som av herr Lundström kritiserats så skarpt, när han ansåg, att vi hade alldeles för litet tagit hänsyn till de militära sakkunniges utlåtanden. Jag vill gentemot det påståendet säga, att jag knappast någonsin läst någon utredning, som är så renons på sakkunskap i det ämne, den uttalar sig om, som dessa utlåtanden. Jag menar då naturligtvis just vad föregående talare påpekade, att de yttra sig om själva alkoholfrågan på ett sätt, som verkligen kommer en att starkt betvivla värdet av att taga någon som helst hänsyn till dessa uttalanden. Jag vill gentemot herr Lundström först säga, att utskottet varit synnerligen välvilligt, som icke tagit upp en del av dessa utlåtanden till närmare bemötande. Hade det gjorts det, hade dels betänkandet alltför mycket svällt ut, och dels hade flottans befälsmyndigheter knappast framstått i någon vidare trevlig dager ur allmän nykterhetssynpunkt.

Jag vill även säga, eftersom det icke sagts förut, att när man talar om ölet som en närande och smaklig dryck, så vill jag för ordet närande ställa ett ganska stort frågetecken. Visserligen kan man icke fränkänna ölet ett visst näringsvärde, men genom de kemiska undersökningar, som gjorts, har man funnit, att näringsämnen i ölet inskränka sig till 5 å 6 %, under det att 4—5 % utgöras av giftet alkohol och resten av vatten. Nu synes det mig, som om en hälsosam näring kunde bibringas människorna på ett bättre och nyttigare sätt än just genom utspisning av öl, som här av flera talare ansetts nära nog oersättligt.

Det är sålunda endast med dessa erinringar om, att de militära myndigheternas uttalanden icke varit av den beskaffenhet, att man kunnat taga full hänsyn till dem, som utskottsmajoriteten har tillstyrkt motionen och som jag också tillåter mig yrka bifall utskottets förslag.

Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen av
öl å flottans
fartyg.
(Forts.)

Herr Sjöberg: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få påpeka, att det nog icke är i alla här bilagda uttalanden, som man avstyrkt den åtgärd, som är föreslagen. Det finns nämligen två utlåtanden, som äro undertecknade, det ena av stationsbefälhavaren Anckers och det andra av C. Lindström, i vilka båda man säger, att ölet kan utan olägenhet tagas bort.

Nu skall jag be att få säga, att när jag talar i nykterhetsfrågor, kan det aldrig falla mig in att göra något försök att varken klandra eller övertyga dem, som ha kommit till äldre ålder, och som ha så att säga nedärvda vanor med avseende å bruket av alkohol. Det har dock funnits en tid, när man allmänt ansåg, att man knappt kunde leva utan att dricka öl, vin och annan spirituosa, och jag säger, att med dem, som ha den uppfattningen, lönar det sig icke att resonera, och man kan icke gärna tvinga dem att gå ifrån sina vanor och övergå till en annan åsikt, förrän de själva insett, att den åsikten är riktig.

Beträffande just denna sak tror jag frågan ligger så, att man bör tänka på särskilt de unga. Det är väl egentligen deras fostran, man skall vara rädd om. Jag fäster mig icke så mycket vid de äldre, som finnas vid flottan. Jag tror dock, att, om förbud bleve stadgat, även dessa nog skulle vara villiga att avsäga sig denna förmån, om det ansåges vara nödvändigt för de ungas skull. Jag menar, att då det var fråga om att taga bort ölet från lägerplatserna, så uttalade sig nästan alla regementschefer däremot med undantag av tre, och emot ett sådant ingripande på den personliga friheten, som man uttryckte sig. Jag minnes, att bland dem, som då uttalade sig för ölets borttagande på lägerplatserna, var dåvarande översten och sedermera generallöjtnanten Carl Ericson, som bodde i den stad, där jag var hemma. Han sade: Jag är fullt förvissad om, att det skall visa sig lika välgörande för de unga männen, som gå att fullgöra sin vapenskyldighet, att ölet tages bort från lägerplatserna, som det visade sig, när brännvinet skulle förvisas från dessa platser. Ja, jag tror, som sagt, att just med tanke på de unga, som höra till flottan, bör man vara med om denna åtgärd, ehuru jag medger, att det kan kännas som ett tvång för de äldre.

Så har det talats om, att antalet berusade skulle vara så stort vid flottan, vilket då på annat håll har gendrivits. Jag vet icke, hur det förhåller sig i det fallet. Jag tycker, att när jag möter matroser på Stockholms gator, förefaller det, som de vore nyktra och präktiga unga män. Vad jag däremot vet är, att polisen här i Stockholm förra året funnit sig föranlåten att förbjuda dem inträde i parken vid Berns av det skälet, att de ofta voro berusade och ställde till oroligheter. Jag vet också, att man protesterade häremot från deras håll. Nu menar jag, att därest man skulle gå med på att vidtaga denna åtgärd, skulle det hos dessa unga inplanta det begreppet, att det icke är något behov att begagna öl och att det icke är någon nödvändighetsvara.

Man talar vidare om ölets stärkande egenskaper. Det kan hända, att det finns öl av den beskaffenheten, men jag vill nämna, att varken det tyska eller danska ölet är på långt när så alkoholhaltigt som det svenska. Icke förty klippte jag i går ut ur en tidning ett uttalande, som gjorts av kejsar Wilhelm i Kiel år 1910 i ett tal, som han där höll, vari han sade, att han skulle hälsa den dag med glädje, då samtliga i den tyska armén och marinen bleve goodtemplare. (Tyske kejsaren begagnade verkligen det ordet goodtemplare, och han tycktes känna till, att det finnes en förening, som heter så.) Ty, säger han vidare, någon större styrka för ett folks armé och flotta kan icke tänkas, än att dess folk är nyktert. När man nu talar om det stora behovet av öl för flottan och dess manskap, skulle jag kunna tala om för herrarna, att i den engelska flottan finnas tiotusental, som tillhöra absolutistiska föreningar, och detta tyder väl ändå på, att det icke är så alldeles nödvändigt att begagna spirituosa.

*Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen av
öl å flottans
fartyg.
(Forts.)*

Nu kan man säga, såsom det förut här betonats, att detta icke är någon stor nykterhetsfråga, och det kan ju vara sant. Men det är dock en principfråga. Varför skall staten hålla fast vid ölet vid flottan, när manskapet på lägerplatserna icke ens kan få sådant mot betalning? Jag tror, att man mycket väl kan leva utan öl och må lika så gott, som man gör med det. Man sade exempelvis till mig, när jag skulle börja exercera beväring; du skall se, att när du kommer till Axvall, så blir du tvungen att dricka öl. Du står dig nog icke eljest. Men jag får tala om, att vi, som voro absolutister, stodo oss bra. Jag vet flera, som vid fältmarscher och kyrkparader svimmade och föllo omkull på marken, och det var just sådana, som voro kända som stora öldrickare.

På tal om att det icke skulle vara så stora vådor med bruket av alkohol bland vårt krigsmanskap och flottans manskap i synnerhet, skulle jag önska de herrar, som tala med den tungan, att de komme i tillfälle att höra en fördelningsläkare vid namn Nilsson hålla föredrag i detta ämne. Han påvisar synpunkter, som jag tror skulle väga tungt för herrarna i detta fall. Jag kan icke annat än att på det högsta från min synpunkt önska, att man går med på utskottets förslag just med hänsyn till de unga, som skola fostras, så att de, fostrade i nykterhet, icke längre känna behov av alkohol, ty i den mån de fostras på sådant sätt, ha de icke längre något behov därav, och jag vågar säga, att de stå sig lika gott. Det kan hända — och vi ha erfarenhet därav i våra nykterhetsföreningar — att den, som varit nykterist till 20 års ålder och sedan kommit bort till lägerplatserna, där det gives rika möjligheter att få alkoholhaltiga drycker, från den dagen blivit kanske rent av drinkare, vilket han aldrig skulle ha blivit, om icke dessa tillfällen givits. Man får därvid väl tänka på, att det sällskap, den unge mannen kommer uti, utgöres av människor från olika samhällsklasser med både god och dålig moral, och som levat under de mest skilda för-

*Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen av
öl & flottans
fartyg.
(Forts.)*

hållanden. Man kan väl tänka sig, vad de skola utstå, som äro besjälade av nykterhetsprincipen, när det gives så rika tillfällen som här, då staten nämligen säger: du skall ha, och du behöver bara säga till, så får du.

Ja, jag kan icke hjälpa, att jag tror det vore klokt, om vi vidtoge samma åtgärder, som man förut gjort vid lägerplatserna. Jag tycker vidare icke, att man behöver taga hänsyn till att de äldre och att sådana, som begagna sprit på grund av nedärvd vana, bliva tvingade, när det här gäller att fostra de unga. Ty det är icke för de äldres skull, man vidtager detta, utan för det nya släkte, som här skall fostras. Och, mina herrar, det går bland de unga över hela vårt land en våg av intresse för nykterhetsidén, och den har ju — såsom herrarna se — även vunnit intresse så pass mycket i vår riksförsamling, att man nu kunnat komma att vidtaga åtgärder, som man förut icke velat vara med om. Nu har man sagt, att myndigheterna icke vilja vara med om detta, att de icke hava kunnat tillstyrka det. Ja, när har man hört, att myndigheterna varit enhälliga och de s. k. sakkunniga i detta fall velat vara med om någonting? Svenska folket har måst taga denna fråga i sina egna händer. Och herrarna kunna vara lugna för att vi skola vara måna om att lösa den frågan. Då jag, som sagt, tror, att vi i detta fall på goda grunder och med fullkomlig sympati kunna gå med på att tillstyrka utskottets utlåtande i detta fall, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr vice talmannen D. Persson: Herr talman! Då herr Lundström i Göteborg uttalade ett sådant medlidande med utskottets ordförande, därför att han satt sitt namn under detta utlåtande, hoppas jag, att hans varma hjärta skall känna ännu djupare medlidande med motionärerna och sålunda ursäkta, att jag såsom motionär vill säga några ord i denna fråga.

Jag vill först och främst vända mig mot herr Westman, som ville göra gällande, att det skulle försvåra rekryteringen vid flottan, om man toge bort ölet. Då tillåter jag mig fråga: är det verkligen herr Westmans uppfattning detta, att t. ex. en far eller en mor, som har en son, resonerar ungefär på följande sätt: Jag skulle så gärna önska, att min son toge anställning vid flottan, men då Riksdagen nu beslutit att taga bort ölet ur spisordningen och han sålunda icke får dricka öl, kan jag icke tillåta, att han tager anställning där? Jag tror bestämt, mina herrar, att det skulle verka raka motsatsen. Jag tror, att det är många, som med fruktan och bävan just tänka på den omständigheten, att där är tillfälle berett för dem att enligt gällande spisordning få supä. Jag tror, att det ligger mycket stor fara i detta. Detta i anledning av vad herr Westman yttrade. Men jag förstår så väl, att man kan ha olika uppfattning i denna sak. Somliga av herrarna anse ölet vara ett livselixir och de försvara naturligtvis bruket av denna vara. Vi

återigen anse, att öl är en vara, som är mycket farlig, och att man genom bruket därav kan komma att föras in på vägar, som äro mindre goda.

Jag kan vidare mycket väl förstå, att en amiral känner sig orolig, när det gäller att torrlägga flottan. Det är icke mycket att undra öfver den saken. Ja, jag vill svara ja på den av herr Lindman framkastade frågan: kan det vara klokt, att Andra kammaren här fattar ett beslut emot myndigheterna? Ja, när det gäller rusdryckerna, tror jag det är mycket klokt, att Andra kammaren tager denna fråga i egna händer. Det ha vi fått göra förut, och skulle vi ha väntat på myndigheternas initiativ i detta fall, skulle lagstiftningen på detta område icke hava kommit så långt, som den nu gjort. Jag håller för min del sålunda före, att Andra kammaren gör klokt i att bifalla det utlåtande, som här föreligger.

Jag vill uttala min tacksamhet emot utskottet, som verkligen sökt sätta sig in i denna fråga och ägnat densamma den uppmärksamhet, den förtjänar. Jag vill icke uttala något klander emot dem, som hava en annan uppfattning, men då hoppas jag och många med mig, att vi icke bliva klandrade, därför att vi tro, att, om vi bifölle utskottets hemställan och finge förbud mot denna ölservering vid flottan, detta skulle vara i fosterlandets sanna intresse.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr *Byström* instämde häruti.

Herr Lindman: Herr talman! Jag skall be att få säga ytterliggre några ord i denna debatt. Jag förstår så väl, att den, som är absolutist eller nykterist, icke gärna kan vara med om någonting som detta. Det förstår jag till fullo. Och jag formodar också, att alla nykterister vilja rösta för detta utskottsbetänkande, och jag vill visst icke förmena dem att göra så.

Jag vill icke riktigt gärna taga mot det uttalande, som kom ifrån herr vice talmannen, när han sade sig förstå, att jag icke skulle vilja torrlägga flottan. Det är icke från den synpunkten, jag talar. Det är ifrån den synpunkten, att jag anser, att, innan kammaren fattar sitt beslut, det ändå kan vara av visst intresse att veta, huru förhållandena ombord å flottans fartyg gestalta sig.

Jag kan vidare icke instämma med herr Liljedahl, som — så att säga — förlöjligade dessa uttalanden, som av flottans myndigheter och av dess befäl gjorts angående olika förhållanden i detta avseende i land och ombord. De ha väl icke gjort det, därför att de äro emot nykterheten, de ha icke gjort det, därför att de ej vilja torrlägga flottan, utan de ha gjort det, därför att, när de avgiva ett yttrande under ansvar, de göra detta på det sätt, de anse lämpligt och klokt. När de skrivit dessa yttranden, hava de gjort det, därför att de anse, att det icke är uteslutande gott att taga bort

*Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen av
öl å flottans
fartyg.
(Forts.)*

Ang. upphö-
rande av ut-
spisning av
öl å flottans
fartyg.
(Forts.)

ölet. Naturligtvis förstår var och en, att man *kan* leva ombord utan att hava detta öl. Men å andra sidan, mina herrar, får man icke — såsom jag är säker på att en och annan gör — inbilla sig, att där överflödar ölet hur som helst. Nej, det kan man icke säga, när manskapet icke får mera än en tredjedels liter om dagen och icke kan få mer. Det finnes icke ombord huru mycket som helst. De, som ligga på lägerplatserna, som ligga i kasern, de kunna gå ut i staden och få sin tredjedels liter — ja, de kunna få hur många de vilja. Men ombord går det icke. Där får han bara en tredjedels liter. Detta vill jag framhålla, och sedan får kammaren fatta sitt beslut hur den vill.

Men jag skall icke lämna ordet, förrän jag inlagt en gensaga emot herr Liljedahl, då han talar om sin statistik. Han sade då: »Nu kommer min överste t. ex. och säger: Kapten har sex man fulla i dag». Då kan icke kompanichefen säga: »men mitt medeltal är bättre». Jag har icke framställt saken på det sättet, och det gjorde icke herr Liljedahl häromdagen heller. Han framställde saken genom en *jämförelse*. Jag vill också framställa den uti en jämförelse i det av herr Liljedahl antydda fallet. Om översten kommer och säger: »Kompanichefen hade sex man fulla i går, men en annan kompanichef hade ingen», då är väl kompanichefen berättigad att svara: »ja, det är visserligen sant, jag hade sex i går, men mitt medeltal för hela veckan utgör en full om dagen, då däremot den andres medeltal var fyra». Var det icke meningen, när herr Liljedahl häromdagen tog fram saken, att göra en jämförelse! Var det icke gjort för att visa, att flottans manskap är mindre nyktert än arméns? Var det icke avsikten att säga, att flottans befäl har icke reda på sitt manskap? Det var 13 1/2 procent, som voro fulla under de tre timmar, herr Liljedahl utförde sin undersökning. Det är emot den sortens statistik, som jag opponerade mig och fortfarande opponerar mig; och jag påstår, att medelstatistiken är den enda berättigade och icke den, som erhålles vid tre timmars vandring vid ett enda tillfälle.

Herr Palmstierna: Herr talman! Jag kan icke underlåta att redogöra för de intryck, som jag fått dels av motionen och dels av den här försiggående debatten. Det ena intrycket är det, att när nykterhetsfolket griper sig an med reformer, böra vi gripa oss an därmed så djupt och allvarligt som möjligt och icke endast taga upp en liten, mera obetydlig detalj. Och vidare, när vi lägga handen vid en reform, skola vi ej endast göra det tillräckligt genomgripande och omfattande, utan även framför allt undvika *klasslagstiftning*. Jag har ju åtskillig erfarenhet i denna fråga, då jag kanske varit en bland de förste, som över huvud tagit upp nykterhetsverksamhet inom flottan och skapat nykterhetsföreningar. Och jag vill på grund av denna min erfarenhet och såsom gammal absolutist säga, att ombord på flottans fartyg tyvärr på grund av befint-

ligheten av ölet kan måhända en och annan förvärva sig en vana, som vi helst skulle se aldrig funnes. Men det är väsentligen på *land* och i *hamnarna*, där herr Liljedahl just fångat upp sin statistik — i krogarna där, som vi ha den stora faran.

*Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen av
öl å flottans
fartyg.
(Forts.)*

Vi böra enligt mitt förmenande emellertid ha bort ölet ombord å flottans fartyg såsom måltidsdryck, ehuru det spelar liten roll, men framför allt borttaga dess användning såsom extraranson. Enligt min erfarenhet förminskas likväl undan för undan utdelandet av öl såsom extraranson, varför reformen även i detta avseende är obetydlig.

Men vad jag egentligen skulle vilja säga, när vi fått en »stor» nykterhetsdebatt i denna fråga — vilken debatt jag för min del likväl anser, att man bör reducera något — det är, att motionärerna ha varit långt ifrån konsekventa.

Här gäller det ölet — en dryck, som är mindre berusande än de starka spirituösa dryckerna. Och här gäller det endast manskapet. Det är långt ifrån, såsom herr vice talmannen menade, att det är fråga om att »torrlägga flottan». Nej, det kommer att bli så, att det är ute på trossbotten, där manskapet ligger, som man icke får en tredjedels liter öl om dagen — och jag är gärna med om det. — Men vägg i vägg, i officersmessen bland officerarna, och i underofficersmessen bland underofficerarna, där får man hava whisky, konjak och brännvin och vad som helst. I land, på lägerplatserna har utskänkningen både bland befäl och manskap mångenstädes upphört; men här, där det är en så intim beröring mellan befäl och manskap, där de bo vägg i vägg, där skall det få finnas. Här är det en *klasslagstiftning*, som enligt mitt förmenande icke är lämplig. När vi skola vidtaga en lagstiftning, skola vi väl göra det för *alla* klasser; och när man ser, att en klasslagstiftning märkes allra starkast inom väggarna på ett fartyg, så bör det uppmärksammas, att lagstiftningen kan åstadkomma en avoghet, som man icke borde skapa. Även ur rent saklig synpunkt är det så, att på flottans fartyg är det minst lika viktigt, att åtminstone icke underofficersmessen har en droppe sprit. Därvidlag tror jag sannerligen, att det är ganska viktigt, att man talar om növändigheten att beträffande flottans fartyg torrlägga helt och hållet.

Men låt oss icke ge oss in på detta att bara vilja ha bort en tredjedels öl, som somliga av manskapet kunna vilja hava. Jag har därför ansett, att motionärerna gått till denna fråga icke så konsekvent, som denna fråga kräver, om man vill göra något på *allvar* i detta fall.

Med herr Palmstierna förenade sig herrar *Ingvarsson* och *Kristensson*.

Herr Westman: Herr vice talmannen hade endast en anmärkning att framställa emot vad jag yttrade i denna fråga, nämligen

*Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen av
öl i flottans
fartyg.
(Forts.)*

att jag sagt, att borttagandet av ölet skulle försvåra rekryteringen vid flottan. Då jag emellertid i mitt anförande icke sagt ett ord därom, tycker jag, att herr vice talmannen kunnat bespara sig den anmärkningen.

Herr Liljedahl: Herr talman! Med anledning av herr Lindmans sista yttrande vill jag säga, att jag icke ett ögonblick dragit i tvivelsmål, att icke dessa myndigheter avgivit sina utlåtanden under ämbetsmannansvar, och kan jag försvara mig genom att hänvisa till ett skriftligt anförande, som jag skrev i dag under eftermiddagen och som jag först tänkte hålla, men som jag, då jag i debatten blev direkt angripen av herr Lindman, icke följde, utan höll ett fritt anförande. Där har jag nämligen skrivit: »Det är ett beklämmande intryck av efterblivenhet i förening med en kaotisk logik, som ingen logik är, man mottager av dessa under ämbetsmannansvar till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden. Jag betvivlar ej ett ögonblick, att ansvars känslan lett pennan vid nedskrivandet av dessa officiella aktstycken, och jag anklagar ingen personligen, men jag måste häpna över den brist på enkel, samlad tankekraft, vilken man möter i den bevisföring, dessa aktstycken presterar.»

Sedan skall jag be att få säga några ord angående min statistik. Tyngdpunkten i denna statistik var icke en jämförelse mellan armén och flottan. Men jag tog med armén, för att ingen skulle kunna bemöta mig därmed, att jag har gjort mina undersökningar endast med avseende på flottan, och påstå, att det kanske är ännu sämre ställt vid armén. Dessutom vill jag säga herr Lindman, att jag just i mitt anförande framdrog ett regemente i armén, där 29 procent av alla, som jag mötte, voro berusade, där det alltså var dubbelt så illa ställt som vid flottan.

Vad angår den klasslagstiftning i denna fråga, som herr Palmstierna talade om, är jag fullt ense med honom om, att skall man taga bort spriten för manskapet, skall man också göra det för befälet. Vi önska helst, att, när vi här i denna kammare nästa år, som jag hoppas, rösta för ett nytt pansarfartyg, det måtte bli ett helt och hållet alkoholfritt pansarfartyg. Jag tror, att det då skulle komma att här i landet — det vill jag särskilt säga herr Lindman — blåsa en ännu renare sjövind än den, som nu blåser.

Till sist vill jag säga några ord med avseende på själva reformen. Det är ju meningen att taga bort ölet ur spisordningen. Det är av ofantlig vikt, att manskapet får vänja sig vid en alkoholfri spisordning, att man dag efter dag, vare sig man är ombord på ett fartyg eller man tjänstgör flera dagar i följd under en manöver inom armén, får vänja sig vid att äta sina tre mål utan någon sprit. Det är denna vana, som bör inympas, men jag tror — det vill jag betona — att det icke alls är tillräckligt med denna negativa åtgärd, att man låter bli spriten. Allt beror i sista hand på befälets positiva samverkan med manskapet i alkoholfrågan. Och

det vill jag säga herr Lindman och alla, som hålla på hans ståndpunkt, att så länge befälet sitter i sina messar och dricker punsch, så länge går det icke att samverka i nykterhetsfrågan med manskapet.

*Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen av
öl & flottans
fartyg.
(Forts.)*

Herr Kronlund: Jag vill endast säga ett par ord med anledning av vad herr Lindman sade om statistiken, att det var så missvisande att draga fram enstaka fall. Jag vill tala om, att jag gjort upp en statistik om fylleriförseelser inom armén och flottan, och denna statistik är uppgjord för de tre åren 1909, 1910 och 1911, och jag har av denna statistik fått de allra mest eklatanta bevis på att antalet fylleriförseelser inom flottan äro synnerligen talrika och ojämförligt mycket större proportionsvis än inom armén. Ja, då kommer naturligtvis herr Lindman och säger: dessa fylleriförseelser äro begångna i land. Då kan jag emellertid svara herr Lindman: spritmissbruket för arméns vidkommande sker naturligtvis utanför lägerplatserna i allmänhet. Jämförelserna därvidlag äro sålunda fullkomligt enahanda, och ändå är antalet fylleriförseelser inom flottan så ojämförligt mycket större än inom armén, och detta synes mig visa huru angeläget det är att göra något i nykterhetsavseende, och lämpligast torde då vara att göra en början med att förbjuda ölet ombord på fartygen och därmed åtminstone få bort vanan att där förtära spritdrycker.

Herr Palmstierna påstod, att detta var egentligen en klasslagstiftning. Vi ha icke sett den så, ur klasslagstiftningssynpunkt, herr Palmstierna, då vi motionerade. Vi motionerade av omtanke för vår ungdom, för den ungdom, som befolkar flottans fartyg, och vilken vi vilja skall vänja sig vid nykterhet även ombord på flottans fartyg. Det är den synpunkten och ingen annan, som dikterat vårt handlingssätt. Och då herr Palmstierna så väl känner förhållandena inom underofficerskåren och vet, att där pågår superi och dylikt, hoppas jag, att herr Palmstierna till nästa år framlägger en motion, som går ut på, att vi även beträffande officers- och underofficerskåren skola torrlägga flottans fartyg. Det tycker jag vore mycket mer konsekvent av herr Palmstierna än att ställa sig avvisande mot motionen, som blott är avsedd att visa vår månhet om landets ungdom, som kommenderas ombord på flottans fartyg.

Herr Branting: Herr talman! Jag ber att få till protokollet antecknat, att jag icke vill vara med om det slags nykterhetslagstiftning, som vi nu är inne på. Det är föga sympatiskt, att när inom landet finnas så många områden, där ett verkligt behov av restriktiva åtgärder emot missbruk av alkohol förefinnes, man då skall börja med att angripa, att det lämnas ut en gång om dagen en halv öl till maten. Det förefaller mig vara ett sysslande med sådant, som man sannerligen även från absolutistiskt håll kunde vänta med, tills man hade vidtagit vida viktigare åtgärder.

*Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen av
öl å flottans
fartyg.
(Forts.)*

För övrigt må jag säga, att av de upplysningar, som här framkommit av de personer här i kammaren, vilka bäst känna flottans förhållanden, synes mig vara alldeles uppenbart, att man har kommit ut på vägar, som alls icke kunna försvaras och att det verkligen icke finnes det minsta fog för att vidtaga den underliga halvmesy, som här föreslås i nykterhetens namn.

Jag vill endast ha sagt detta för att tillkännage, att jag för min del icke kan rösta för bifall till föreliggande utskottsbe-
tänkande.

Herr Indebetou: Jag skall be att i korthet få svara herr Liljedahl, som påstod, att de från flottans myndigheter inkomna ut-
utlåtanden i denna fråga voro ologiska, i det att de framhöllo, huru-
som utspisningen av öl vore lämplig för de fullvuxna sjömännen
men ej för skeppsgossarne, att den anmärkningen är icke befogad,
då skeppsgossarna ha en helt annan tjänstgöring och icke annat
än i undantagsfall under sista året som skeppsgosse tjänstgöra på
samma fartyg som och tillsammans med det äldre manskapet eller
beväringen. Man kan sålunda icke påstå, att dessa olika grupper
kunna jämföras med varandra vare sig i fråga om behovet att få
någon dryck i en eller annan form för att stärka sig med eller
i fråga om arbetet, ty detta är av helt olika slag.

Herr Liljedahl hoppade dessutom egentligen över den sva-
gaste punkten i denna fråga, och det är just den: vad skola vi er-
sätta ölet med? Härom ansåg sig herr Liljedahl icke alls behöva
tala, då han tycktes anse, att det icke förefinnes något behov för
manskapet att få någonting annat i stället för ölet. Häremot vill
jag påstå, att om jag också icke anser nödvändigt, att man just
har öl ombord på ett fartyg för att manskapet skall få den rekrea-
aktion, det vid vissa tillfällen behöver, så är det likväl absolut nöd-
vändigt att ge det någonting annat i stället, om man tager bort
ölet. Det är den viktigaste sidan av saken, och jag skulle gärna
vilja lägga min röst för att taga bort ölet, om bara herrar nykter-
hetsivrare kunde sätta någonting annat i stället. Ja, kanske någon
invänder, men det kan man göra. Men vad föreslår man då? Jo,
säga herrarna, svagdricka. Ja, jag har erfarenhet härvidlag, och
jag har försökt praktisera detta att ge eldarna på lastångare svag-
dricka, och vi ha ju ombord på dessa fartyg stora utrymmen i last-
rummet, propelleraxeltunneln eller dylikt att förvara denna dyrek uti
men det har icke gått i alla fall, trots att hettan ombord på last-
ångarna är betydligt mycket mindre än på örlogsfartygen, i vars
maskinrum, särskilt jagarnas och torpedbåtarnas, hettan är nära
nog outhärdlig och ombord på vilka fartyg ingen möjlighet finnes
att kunna förvara dessa ersättningsdrycker, allra minst svagdricka.
Jag förstår dessa uttalanden från bryggerihåll, som herr Liljedahl
läste upp, men jag kan icke se, att man, med mindre man till-
sätter någon grad alkohol, kan få en sådan dryck, som kan hålla

sig, annat än möjligen under den kallaste årstiden, under vinterövningarna. Jag har hört mig för och fått reda på, att det finnes icke på örlogsfartygen några förvaringsrum, som det finns på handelsångarna, under vattenlinjen, där denna dryck helt skulle kunna förvaras. Jag vill med detta fästa uppmärksamheten på, att vi skada manskapets intressen i för stor grad genom att taga bort ölet, innan vi kunna skaffa dem en annan lämplig dryck i stället.

*Ang. upphö-
rande av ut-
spisningen av
öl d flottans
fartyg.
(Forts.)*

Det har talats om, att rekryteringen skulle försvåras vid flottan, om man toge bort ölet. Det tror jag icke, men vad som är säkert är, att trevnaden ombord blir mindre och att det blir svårare att få folk att stanna kvar i tjänsten, då de alldeles berövas den lilla omväxling, de nu ha. Han har också talat om, att flottisterna skulle kunna dricka destillerat vatten eller rättare sagt evaporerat vatten. Detta visar bra liten förståelse för hvad det verkligen innebär att dricka sådant vatten. Jag har provat det själv, och jag kan intyga, att det är det osmakligaste man kan tänka sig. Och för övrigt, är det någon, som kan säga, hur man skall kunna få sådant från ånga destillerat vatten kallt, om det icke finnes is ombord? Det går icke att få vattnet av lägre temperatur än luftens eller eventuellt havsvattnets. Detta är väl dock icke biomständigheter, som vi kunna lämna alldeles obeaktade. När vi fått någonting i läskedrycksform, eller något annat, som kan ersätta ölet, då kan man gå med på att taga bort detta, men jag tror icke, att man bör försöka genomföra nykterhetsreformer, som icke äro av verklig betydelse ur nykterhetssynpunkt och som endast skulle innebära borttagandet av ett i dess nuvarande form täm igen oskadligt bruk, men vilka väl skulle kunna förorsaka skada, om de genomfördes.

Jag har intet yrkande, ty jag förstår, att de, som här önska få saken igenom, ända skola få sin vilja fram.

Herr Liljedahl: Herr talman! Jag skall be att få säga blott några få ord med anledning av herr Indebetous anmärkning om skeppsgossarna, att de icke kunde utföra samma arbete som det vuxna manskapet. Det påståendet rubbar icke alls den ståndpunkt, utskottet har intagit. Det visste jag förut, att man icke av skeppsgossarna fordrar samma arbete som av det vuxna manskapet. Vidare yttrade herr Indebetou, att skeppsgossarna icke tjänstgöra på samma fartyg. Icke heller detta rubbar min förut intagna ståndpunkt, ty om gossarna och de vuxna också icke äro på samma fartyg, så gå väl dock båda fartygen på vattnet åtminstone.

Frågan är den, om skeppsgossarna kunna existera på fartygen utan öl. Och det kunna de.

Herr Indebetou framhöll vidare, att man icke kan taga bort ölet utan att skaffa en ersättningsdryck. Men skeppsgossarna existera ju på flottans fartyg utan en sådan liksom absolutisterna bland det vuxna manskapet.

Herr talman! Vår ståndpunkt är alldeles orubblig. Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning framställde herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den som vill, att kammaren bifaller andra tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 101 ja mot 54 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas Första kammaren.

§ 8.

Ang. riksbankens förvaltning och revision.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om undersökning och förslag i fråga om uppdragande åt en ständig delegation av viss befogenhet med avseende å riksbankens förvaltning och revision.

Därvid yttrade

Herr Rune: Herr talman, mina herrar! Då jag icke kan dela den uppfattning, som uttalas i detta utskottsbetänkande, ber jag att med några ord få tillkännagiva min ställning till den föreliggande frågan. Jag kan nog instämma med utskottet, när utskottet säger, att det icke vill förneka önskvärdheten därav, att formerna för utövningen av Riksdagens befogenheter över riksbanken i ett eller annat avseende kunde göras mera praktiska och tidsenliga. Det är just därför, att jag i fråga om dessa rader delar utskottets

uppfattning, som jag icke kan gilla det övriga. Jag anser nämligen — och jag grundar min mening på den erfarenhet jag vunnit genom deltagande i bankoutsnittets arbete under några år — att Riksdagen, såsom det nu är ordnat med denna sak, knappast har något inflytande alls på riksbankens förvaltning. Det finnes knappast någon gren av förvaltningen, vill jag påstå, där Riksdagen har så liten möjlighet att göra sitt inflytande gällande som i fråga om den bank, som Riksdagen särskilt förbehållit sig att ensam bestämma över. Riksdagen utser ju elektorerna och dessa välja fullmäktige — det är allt; men hur dessa fullmäktige förvalta sitt fögderi, det skall bankoutsnittet kontrollera. Med all respekt för de kunniga män, som nu sitta i bankoutsnittet och som i allmänhet bruka sitta där, får jag likväl säga, att det är bankoutsnittet omöjligt att kunna utöva någon kontroll härvidlag. Utsnittet åberopar uttalanden av fullmäktige, där det påstås, att om en sådan förändring införes, som motionärerna föreslå, skulle detta medföra en viss dualism i Riksbankens ledning. Ja, detta kan ju i viss mån vara sant. Jag vågar påstå, att fullmäktige, såsom jag nyss antydde, nu äro bra nog enväldshärskare över den saken. Om det skulle bli så, att Riksdagen finge en mera konstant medbestämmanderätt i detta fall, skulle man måhända kunna säga, att därigenom i viss mån skapades en dualism, men jag tror, att det vore ganska nyttigt, om det ordnades så, att fullmäktige icke äro absolut utan stöd och kontroll.

*Ang. riksbankens förvaltning och revision.
(Forts.)*

Jag vill i detta sammanhang även erinra herrarna därom, att den riksbankschef, som i fjol avgick och vilken då suttit såsom riksbankens chef i omkring tio år, hade den bestämda uppfattningen, att det är nyttigt och nödvändigt att införa en sådan anordning, som här föreslås.

För att emellertid vara så kortfattad som möjligt, vill jag här blott tillägga, att med anledning av vad fullmäktige i sitt utlåtande uttalat, att, vad beträffar revisorerna för riksbankens avdelningskontor, anmärkningar förekommit varken mot de personer, som hertill valts, ej heller mot nämnda personers sätt att fullgöra sina uppdrag, det ju är givet, att Riksdagen till revisorer för avdelningskontoren i orterna utser de präktigaste personer, som där finnas; men det är lika givet — och det tror jag var och en av herrarne skall medgiva — att dessa personer under de en eller två dagar revisionen vid avdelningskontoren verkställas icke äro i stånd att upptäcka, om ett falsarium föreligger eller icke. Min uppfattning är den, och jag tror, att den delas av alla, som i detta fall ha erfarenhet, att skall man ha en verklig revision härvidlag, bör man använda yrkesrevisorer så att säga, som resa från kontor till kontor och äro fullständiga fackmän på hithörande område och därför snart kunna upptäcka, om någon oegentlighet förekommit. Jag vill endast erinra herrarne om, att det verkligen förekommit vid ett kontor, nämligen kontoret i Östersund, att försnilling ägt rum, utan att det upptäcktes av revisorerna. Jag vill

Ang. riksbankens förvaltning och revision.
(Forts.) med detta icke hafva kastat någon skugga på revisorerna vid det kontoret, utan det är en sak, som icke kan hjälpas såsom det nu är ordnat.

Jag har, herr talman, icke något yrkande att framställa, men jag har ansett mig böra med detta uttalande tillkännagiva min sympati för den föreliggande motionen.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 9.

Konstitutionsutskottets härpå föredragna memorial, nr 19, i anledning av återremiss av utskottets utlåtande nr 15, angående väckt motion om ändring av §§ 56 och 58 riksdagsordningen, lades till handlingarna.

§ 10.

Efter föredragning härpå av bevillningsutskottets betänkande, nr 32, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 3 och 4 §§ bevillningsförordningen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Ang. det svenska jordbrukets ekonomi m. m.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört jordbruksutskottets utlåtande, nr 46, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande det svenska jordbrukets ekonomi m. m.

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets behandling överlämnad motion, nr 202, hade herr *Molin* i Dombäcksmark föreslagit, att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om utredning angående det svenska jordbrukets ekonomi och de jordbrukande klassernas levnadsförhållanden i syfte att klargöra vilka åtgärder som tarvades för den jordbrukande befolkningens bibehållande vid jordbruket och för egnahemsrörelsens fortsatta utveckling.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade dock avgivits av herr *Pers*.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan begärdes ordet av

Herr Molin i Dombäcksmark, som anförde: Herr talman, mina herrar! I trots av den långt framskridna tiden måste jag ändå säga några ord med anledning av detta jordbruksutskottets utlåtande, när det dock gäller en fråga, som i pressen ansetts vara *en av jordbrukets livsfrågor*.

Ang. det svenska jordbrukets ekonomi m. m.
(Forts.)

Det faller mig icke in att i detalj ingå på ett bemötande av utskottets motivering, men jag må säga, att den sju sidor långa beviskedjan omkring utskottets kläm företer åtskilliga betänkliga luckor, som utskottet trots all ansträngning ej lyckats fylla. Sedan jag väckt denna motion, kom till min hjälp, alldeles oförmodat, en herre, föreståndaren för Stockholms och Uppsala läns bokföringsföreningsbyrå Carl Heyman, och delgav mig åtskilliga aktstycken, som han långt förut ingivit till Kungl. Maj:t. Vad han däri åsyftade var i det allra närmaste identiskt med de yrkanden, som jag framställt i min motion. Han hade efter en längre motivering, av vilken jag nu icke alls skall citera något, yrkat, »att Kungl. Maj:t täcktes anmoda kungl. lantbruksstyrelsen dels att utarbета en plan för sakkunnigt ledda och kontrollerade jordbruksekonomiska beräkningar samt dels att vidtaga erforderliga åtgärder för att under en följd av år å lämpliga egendomar i skilda delar av landet pröva de fastställda beräkningssätten samt därefter offentliggöra de vunna resultaten, och att härför behövlige penningemedel ställas till förfogande». Efter remiss till kungl. lantbruksstyrelsen, som den tiden hade Aug. Lyttkens såsom t. f. chef, anhöll lantbruksstyrelsen, att »Kungl. Maj:t täcktes dels bemyndiga lantbruksstyrelsen att för det av styrelsen angivna ändamålet tillkalla tre sakkunniga personer att sammanträda i Stockholm ävensom medgiva, att de finge åtnjuta vid sammanträden under sammanlagt högst 14 dagar dagtraktamente med tio kronor samt under resa till och från Stockholm resekostnads- och traktamentsersättning efter tredje klassen i gällande resereglemente, dels ock anbefalla statskontoret att, till betäckande av omförmälda kostnader, till lantbruksstyrelsen på rekvisition och mot redovisningskyldighet utanordna förenämnda belopp, sjuhundrafemtio kronor.» Detta utlåtande är dagtecknat den 23 april 1912, således snart ett år sedan. Vad resultatet av detta utlåtande blivit, är mig icke bekant, men jag vågar tro, att Kungl. Maj:t ännu icke vidtagit någon åtgärd. Orsaken härtill har för mig uppgivits vara den, att nuvarande chefen för lantbruksstyrelsen genom något personligt ingripande förhindrat, att Kungl. Maj:t gjort något åt saken.

Så ligger nu saken hos Kungl. Maj:t. Sedan motionen väckts och jordbruksutskottets utlåtande offentliggjorts, ha åtskilliga tidningar här i huvudstaden och även i landsorten innehållit ett flertal för motionen mycket sympatiska artiklar. Jag kan sålunda bland annat nämna *Stockholms-Tidningens landsortsupplaga* för den 10 mars innevarande år. Där förekommer en artikel under rubriken »Undersökningar rörande det schweiziska jordbrukets räntabilität». Vidare

Ang. det
svenska jord-
brukets ekono-
mi m. m.
(Forts.)

har tidningen »*Landsbygden*» i sitt nummer 8 för i år under rubriken »Jordbrukets nödläge. En beaktansvärd riksdagsmotion» framhållit, att här något borde göras. *Stockholms-Tidningen* för den 3 april har en ledande artikel under rubriken: »Undersökningar rörande jordbrukets räntabilitet», där tidningen för sin del säger, »att det vore att beklaga, om den behjärtansvärda tanken med ifrågasvarande motion ej skulle leda till någon åtgärd från statsmakternas sida». Jag nämner vidare *Nya Dagligt Allehanda*, som i sitt nummer för den 15 april också har en artikel under rubriken »Jordbrukets räntabilitet. En livsfråga för vårt jordbruk». *Svenska Dagbladet* för den 15 april har också en lång artikel rörande samma sak. Jag kan således glädja mig åt en synnerligen välvillig press.

Efter det jordbruksutskottet med erkännande av det obestridda intresse, som min motion har, så att säga givit mig en komplimang, säger utskottet, att det ändå kan ifrågasättas, huruvida min motion innehåller »något väsentligt nytt uppslag eller några av statsmakterna hittills förbisedda synpunkter». Jag vågar påstå, att den nuvarande jordbrukspolitiken är alldeles felaktigt lagd, eftersom däri ej lämnats rum för det allra viktigaste, de rent national-ekonomiska synpunkterna.

Det, som är nytt i denna motion, är, att jag sätter de ekonomiska synpunkterna i förgrunden. På alla möjliga områden här i livet framträda de ekonomiska synpunkterna, såväl inom industrien som på alla andra håll, men det är märkvärdigt, att så snart det gäller jordbruket, då skall man icke taga saken kallt och beräkna, om det verkligen bär sig eller icke, utan då gäller det att anslå känsloträngarna, och på det sättet har man, det vågar jag påstå, i ovist nit lett jordbrukspolitiken in på sådana banor, som kunna vara fördärvbringande för framtiden, och som kanske åstadkommit, att vi redan med stora steg gått hän mot att skapa ett jordbruksproletariat här i landet i stället för egnahemsbyggare med ekonomiskt tryggade förhållanden.

Då jordbruksutskottet säger, att denna motion icke innehåller något väsentligt nytt, så är detta icke sanning, ty den innehåller dock kravet på utredning om jordbrukets ekonomiska bärighet och om den jordbrukande befolkningens levnadsförhållanden, samt ett påpekande av, att de ekonomiska synpunkterna icke kommit till sin rätt i alla de åtgärder, som hittills vidtagits till jordbrukets fromma, och detta är ju ofrånkomligt. Jordbruksutskottet erinrar om alla de utredningar, som äro igångsatta, och om alla åtgärder, som lands-ting och hushållningssällskap vidtagit till jordbrukets fromma. Jag vågar säga, att alla dessa åtgärder, huru bra de än må vara, dock kunna förliknas vid, att man kastat den ena stenen hit och den andra dit och på det sättet fått till stånd en hel bråte av utredningar och åtgärder utan inbördes sammanhang och utan att man därav åstadkommit någon hel byggnad. Detta därför att de ekonomiska synpunkterna ej fått nödigt utrymme.

*Ang. det svenska jordbrukets ekonomi m. m.
(Forts.)*

Jordbruksutskottet säger, att det är anmärkningsvärt, att då jag i min motion tydligt tillkännagivit mina tvivel på specialutredningarnas värde för förevarande syfte, jag »dock funnit mig föranledd att låta motionen utmytna i ett utredningsyrkande, som varken formellt eller sakligt inskränkts till att omfatta blott nämnda huvudfråga», nämligen frågan om en utredning rörande det svenska jordbrukets ekonomi eller, som det också heter, det svenska jordbrukets räntabilitet. Jag förstår icke, att icke jordbruksutskottet bättre läst klämman till min motion. Att jag blott avsett det svenska jordbrukets ekonomi och den jordbrukande befolkningens levnadsförhållanden, framgår tydligt och klart av klämman. Där står ju, att utredningen skall ske *i syfte* att klargöra, vilka åtgärder, som tarvas för den jordbrukande befolkningens bibehållande vid jordbruket och för egnahemsrörelsens fortsatta utveckling. Jag har ju tydligt sagt ifrån, att utredningen skall avse »det svenska jordbrukets ekonomi och de jordbrukande klassernas levnadsförhållanden», och det kan från min synpunkt väl försvaras, att jag insatt just dessa två saker i klämman, ty det ena hör ju så intimt samman med det andra, att det ena ej kan tänkas utan det andra. Hur det hänger i hop med den jordbrukande befolkningens levnadsförhållanden sväva statsmakterna ännu i fullständig okunnighet om, och jordbruksutskottet har icke kunnat påvisa, att någon utredning härutinnan är igångsatt. Att syftet med anordnandet av denna utredning tillika utsatts i klämman borde icke förvåna någon.

Jag vill även säga några ord med anledning av, att jordbruksutskottet beskyllt mig för att sväva i okunnighet om den utredning, som på uppdrag av chefen för jordbruksdepartementet ombesörjes av docenten N. R. Wohlin. Jordbruksutskottet säger, att detta uppdrag avser att närmare undersöka och studera de åtgärder, som i vissa främmande länder vidtagits för att kvarhålla allmogen vid jordbruket. »Detta uppdrag innefattar ock», fortsätter utskottet, »en undersökning av vissa för bondeklassen även i vårt land betydelsefulla ekonomiska förhållanden samt en utredning angående de åtgärder, som ur de sålunda granskade synpunkterna kunna vara av behovet påkallade för det svenska bondeståndets stärkande och bevarande.» Ja, hade jag varit okunnig om, vad denna utredning åsyftade, hade jag naturligtvis icke tagit in den i uppräknningen av de åtgärder, som statsmakterna vidtagit. Denna utredning avsåg ju ingalunda en vetenskaplig etnografisk utredning, utan det var väl meningen, att vi skulle dra nytta av densamma för vårt eget vidkommande. Anledningen till, att jordbruksutskottet kommit med denna beskyllning, är, att jag tillåtit mig kursivera orden »främmande land». Jag ansåg nämligen, att det var oriktigt att först se efter hur jordbrukets ställning var i främmande land, innan vi sett efter, hurudant dess ställning är i det egna landet.

Okunnigheten om det svenska jordbrukets ekonomi har i kväll tagit sig uttryck under diskussionen om bolagsarrendatorerna i Norr-

Ang. det
svenska jord-
brukets ekono-
mi m. m.
(Forts.)

land. Om den saken sade den ene talaren si och den andra så. Ingen visste dock vare sig ut eller in, ty inga fakta fanns att stödja sig på, vilket ju är helt naturligt, då man ännu saknar alla nationalekonomiska hållpunkter beträffande jordbruket.

Då jordbruksutskottet säger, att alla de nu pågående utredningarna i sinom tid skola komma att bilda en säker grundval för bedömande av jordbrukets möjligheter, tillåter jag mig i högsta grad betvivla, att så skall bli valet. Ty de åtgärder, som vidtagits — det vågar jag ytterligare fastslå — ha icke låtit de ekonomiska synpunkterna ligga i förgrunden, och orsaken till att så skett ligger kanske däri, att svenskarna i allmänhet icke hava sinne för det ekonomiska. Detta har sagts av många nationalekonomer.

Det har man och man emellan framhållits, att jag med denna motion skulle vilja åstadkomma en ny stor kungl. kommitté, som under en lång följd av år skulle syssla med jordbruksekonomiska beräkningar, och att kanske en sådan åtgärd till sist skulle komma att leda till att jordbrukarna komme att sättas under fullständigt förmynderskap. Jag vill säga, att detta är misstolkning av min motion och jävas icke blott av motionen, utan även av den promemoria och de bilagor, som jag har lämnat till utskottet, men som utskottet tyvärr icke synes hava tagit ringaste hänsyn till.

Jag har nu, då Första kammaren redan hunnit avslå motionen, ingenting annat att göra än att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet göra en vördsam hemställan, att han anbefaller alla kommittéerna för de nu pågående, av utskottet uppräknade utredningarna att söka hålla de ekonomiska synpunkterna i förgrunden. Med tanke på det troligen ännu oavgjorda ärende, som ligger i jordbruksdepartementet angående herr Heymans skrivelse, skulle det vara mig kärt att se, att Kungl. Maj:t ville bifalla, vad lantbruksstyrelsen yrkat, nämligen att anslå det ringa beloppet av 750 kronor för åstadkommandet av en *plan* för jordbruksekonomiska beräkningar här i landet.

Det har sagts, att motionen är dimmig, och att man icke vet, vad den innebär. Jag vågar ändock påstå, att jag har tämligen väl sagt ifrån vad jag vill. Jag vill endast citera en passus, som tycks hava undgått de allra flesta. Jag säger i min motion:

»För att skapa sig ett riktigt begrepp om jordbrukets ekonomi fordras att skärskåda icke så kallade »mönsterjordbruk», åt vars ekonomi den praktiske jordbrukaren, som är hänvisad att *leva* av sitt jordbruk, skakar på huvudet, utan sådana jordbruk i skilda delar av landet, vilka bedrivs utan konstlade medel, med strävsamt arbete och umbäranden samt de medel, naturen själv givit. Det ekonomiska resultatet vid sådana, jag vill kalla naturenliga jordbruk — de enda som enligt min mening har framtiden för sig, förutsatt att de räddas ur det nuvarande nödläget — borde jämföras med kostnaderna för därå nedlagt arbete och räntan å det i jordbruket, dess åbyggnader, kreatur, redskap och inventarier bundna

kapitalet. En jordbruksstatistik, som på angivna sätt går till grunden av det hela, är den vi nu sakna men ovillkorligen behöva.»

Den plan, som här är ifråga, skulle enligt mitt förmenande bäst kunna realiseras efter mönster av de förhållanden, som nu råda i Schweiz. Där har under ett tiotal år jordbruksekonomiska undersökningar försiggått. Det skulle vara mig kärt, om herrarna ville taga del av det urklipp, som jag har här ur Stockholmstidningen, där det utförligt relateras, huru det hela är ordnat.

Jag tillåter mig nu hemställa, att *Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om upprättande av en plan för åstadkommande av räntabilitetsberäkningar för jordbruk av olika storlekar och typer i olika delar av landet*. Med detta yrkande har jag så att säga avklätt min motion allt, som kan ge anledning till missförstånd, så att endast kärnan återstår.

Härpå yttrade:

Herr Kronlund: Herr talman! Jag skall vara fåordig. Då nu motionären inskränkt sitt yrkande till det, som han nyss framställde, och detta yrkande berör en fråga, som redan är föremål för Kungl. Maj:ts prövning, skall jag för min del endast be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till det av herr Molin i Dombäcksmark under överläggningen gjorda yrkandet, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12.

Vidare föredrogs jordbruksutskottets memorial, nr 47, i anledning av dels återremiss av vissa delar utav jordbruksutskottets utlåtande nr 36 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om gemensambetsfiske, lag om ändrad lydelse av 11 kap. 13 § rättegångsbalken och lag om ändrad lydelse av 10, 13 och 14 §§ i lagen den 27 juni 1896 om rätt till fiske jämte en i anledning av propositionen väckt motion, dels ock kamrarnas skiljaktiga beslut i ämnet; och biföll kammaren vad utskottet i detta memorial hemställt.

§ 13.

Härpå upptogs till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av väckta motioner om förbud mot användande av bärplockningsmaskiner m. m.

*Om förbud
mot bärplock-
ningsmaski-
ner m. m.*

*Ang. det
svenska jord-
brukets ekono-
mi m. m.
(Forts.)*

Om förbud
mot bärplock-
ningsmaski-
ner m. m.
(Forts.)

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 2*; och yttrade därvid

Herr Molin i Dombäcksmark: Blott några få ord i anledning av utskottets utlåtande. Här har jag i min hand icke mindre än 20 yttranden från olika delar av landet, insamlade på min begäran av Sveriges exportförening, vilka yttranden samstämmigt fördöma bärplockningsmaskinerna såsom alldeles fördärvliga för lingonskörden. Dessa uttalanden, som besitta allra största mångsidighet, hava varit för jordbruksutskottet tillgängliga. Endast ett enda yttrande av en institution, som kallar sig »kungl. lantbruksakademiens experimentalfälts trädgårdsavdelning», har tvivlat på, att bärplockningsmaskinerna äro av ondo, och har därför gått in till Kungl. Maj:t med begäran om ett anslag på 1,100 kronor för att under en femårsperiod utrannsaka, huruvida bärplockningsmaskinerna äro till skada eller icke. Jordbruksutskottet har nu fäst mera avseende vid denna, jag vågar säga i denna fråga *fullständigt sakokunniga* institution, än vid de 20 synnerligen kraftiga uttalanden, som lämnats av fackmän och förstasigspåare i lingonplockningshänseende. Av de 20 skrivelserna framgår otvetydigt, att bärplockningsmaskinerna äro av ondo. Vad hade då varit naturligare, än att jordbruksutskottet erkänt faktum och, åtminstone intill dess frågan om äganderätten till bären blivit slutligen avgjord, i syfte att skydda lingonskörden helt enkelt begärt, att Kungl. Maj:t måtte förbjuda användande av dylika »lingonplågoris».

Jag tycker, att det är en märkvärdig vetenskap, som icke vill taga ringaste hänsyn till den praktiska erfarenheten. Vad skall utredas? Om jag säger, att två gånger två är fyra, skola vi behöva ställa till en femårs utredning för att konstatera, att så är förhållandet? Jag vågar säga, att den vetenskapliga utredningen, om bärplockningsmaskiner verkligen skada skörden, är fullkomligt analog med det till synes konstifika exempel, jag tagit: utredningen om huruvida två gånger två är fyra. För min del vill jag därför ha till protokollet antecknat min protest mot den vetenskaplighet, som kommit till synes i »kungl. lantbruksakademiens experimentalfälts trädgårdsavdelnings» skrivelse och mot den tillämnade, alldeles onödiga femårsutredningen.

Med detta vill jag, herr talman, tillkännagiva, att jag icke har något yrkande.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 14.

Jordbruksutskottets nu föredragna utlåtande, nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående sammanslagning av den

så kallade äldre odlingslånefonden med nya odlingslånefonden till en fond, benämnd odlingslånefonden, blev av kammaren godkänt.

§ 15.

Till avgörande förelåg vidare jordbruksutskottets utlåtande, nr 50, angående regleringen av utgifterna för kapitalökning i vad angår jordbruksärendena.

Punkterna 1—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8, angående en täckdikningslånefond.

Ang. en täckdikningslånefond.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen, avdelningen: utgifter för kapitalökning, punkten 37, i samband med gjord framställning om inrättande av en särskild fond, benämnd täckdikningslånefonden, för främjande av täckdikning vid mindre jordbruk, föreslagit Riksdagen att godkänna de allmänna villkor och bestämmelser för erhållande och tillgodonjutande av lån ur ifrågavarande fond, vilka föreslagits i det statsverkspropositionen bilagda statsrådsprotokollet.

Första stycket av punkten 4 i omförmälda villkor och bestämmelser var av följande lydelse:

Å lyftat, oguldet statslånebelopp skall hushållningssällskap erlagga 4 procent årlig ränta från lyftningsdagen.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning hade utskottet till behandling förehaft tre särskilda i ämnet väckta motioner, nämligen nr 83 i Första kammaren av herr *Ingeström* och nr 198 i Andra kammaren av herr *von Sneidern*, vilka sammanstämmande hemställt, att Riksdagen vid bifall till Kungl. Maj:ts proposition om inrättande av en särskild fond för främjande av täckdikning vid mindre jordbruk måtte besluta, att första stycket av punkten 4 i av Kungl. Maj:t föreslagna allmänna villkor och bestämmelser för erhållande och tillgodonjutande av lån ur ifrågavarande fond skulle erhålla följande lydelse: »Å lyftat oguldet statslånebelopp skall hushållningssällskap erlagga 3 procents årlig ränta, dock så att sällskapet de två första åren från lyftningsdagen åtnjuter räntefrihet», samt nr 56 i Andra kammaren av herr *Ekerot*, däri framlagts förslag till ändrad lydelse av punkterna 6 och 9 i omförmälda allmänna villkor och bestämmelser.

Utskottet hemställde, att Riksdagen, med avslag å herrar *Ingeströms* och *von Sneiderns* motioner, måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herr *Ekerots* motion,

Ang. en täck-
diknings-
lånefond.
(Forts.)

a) besluta, att en särskild fond benämnd täckdikningslånefonden skulle inrättas för främjande av täckdikning vid mindre jordbruk, från vilken fond, som skulle förvaltas av statskontoret, statslån finge, i mån av tillgång och intill ett belopp av högst 200,000 kronor årligen, tilldelas hushållningssällskap, som förklarat sig villigt att utlämna täckdikningslån till mindre jordbrukare;

b) såsom kapitalökning till denna fond för år 1914 anvisa ett anslag av 200,000 kronor att utgå av lånemedel; samt

c) godkänna vissa i momentet intagna allmänna villkor och bestämmelser för erhållande och tillgodonjutande av lån ur ifrågavarande fond.

Utskottet hade beträffande 4:e punkten första stycket av berörda villkor och bestämmelser tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag till styckets avfattning.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr von Sneidern: Jag beklagar, att jag vid denna sena timme måste taga kammarens uppmärksamhet i anspråk, men särskilt det beslut, som i dag fattats av Första kammaren gör det nödvändigt för mig att taga till orda, trots att jag har ett enhälligt jordbruksutskott emot mig.

Vad jag föreslagit är, att lån från den lånefond, som nu skall bildas, skall beviljas mot 3 procents ränta i stället för de av Kungl. Maj:t föreslagna 4 procent, samt att lånen de två första åren skola vara räntefria. Anledningen har varit den erfarenhet, jag haft i min hemtrakt, rörande utlåning från den täckdikningslånefond, som vårt hushållningssällskap har upplagt. Vi hava utbjudit lånen till 3 procent, men trots denna låga ränta hava vi icke lyckats driva upp täckdikningen bland de mindre jordbrukarna. Därför hava vi utarbetat ett ändringsförslag för att få lindrigare bestämmelser i syfte att kunna få saken i gång.

Det var då ganska naturligt, att jag, när Kungl. Maj:ts förslag kom med bestämmelse om 4 procents ränta, motionerade om att få sådana villkor, att denna fond må bli till den uppmuntran för jordbruket, som med densamma avses, men som jag icke tror vara möjlig med de föreslagna lånebestämmelserna. Det är ju så, att täckdikningen ekonomiskt ställer sig synnerligen olika i olika delar av vårt land. De lånevillkor, som bli synnerligen gynnsamma för de södra delarne av landet, ställa sig mindre fördelaktiga för de norra delarne. Arbetskostnaden för företagen är densamma. Men den rent kvantitativa ökningen av jordegendomarna med det högre jordvärdet i de södra delarne av landet är där tillräcklig att i stor utsträckning täcka kostnaderna för täckdikningen. Detta är icke fallet i de norra delarne. Även få vi betänka, att i de södra delarne har man kommit att allt mera förstå och uppskatta värdet av

detta arbete, vilket icke är förhållandet längre norr ut. Det behöves där en kraftig eggelse och uppmuntran på detta område.

Man kunde tänka sig olika lånevillkor för olika trakter, men jag tror icke, att detta kan anses vara lämpligt. Man bör i stället ställa villkoren så, att de äro gynnsamma för de trakter, som äro särskilt i behov av uppmuntran. Det får sedan ligga i Kungl. Maj:ts hand att rättvist fördela lånemedlen.

Ställer man däremot villkoren så, att de bli ogynnsamma för länen längre norrut, så blir resultatet det, att det blir de södra trakterna, som komma i åtnjutande av nästan hela beloppet, de trakter, som enligt mitt förmenande äro minst i behov av det-samma.

Om man nu läser Kungl. Maj:ts proposition, så har lantbruksstyrelsen föreslagit, att länen skulle beviljas mot 3,6 % ränta, samt räntefritt under de två första åren. Häremot ha såväl riksgäldsfullmäktige som statskontoret invänt, att de anse det icke lämpligt, att dessa lån beviljas under den ränta, som staten får betala för de penningar, som den upplånar. Denna uppfattning har gillats av departementschefen. Och nu har även utskottet gillat densamma samt på dessa grunder avslagit min motion.

Det är således den uppfattningen, att staten icke bör göra någon ränteförlust å de lån, som lämnas till stöd för dessa företag, som härvidlag varit det bestämmande. Detta är ju ett skäl, som låter synnerligen plausibelt. Men jag tror, att om man ser på dess konsekvenser, finner man, att man kommer till ett orättvist resultat i många fall.

Man ser nu, att här förelåg en viss tvekan, huruvida man skulle uppmuntra dessa företag genom anslag eller genom att bevilja lån. När man väl kommit till det resultatet, att man skulle lämna lån, då ställdes den frågan fram: skola dessa lånemedel åstadkommas genom upplåning eller skall denna lånefond bildas genom anslag? Man har kommit till det resultatet, att fonden skall bildas genom lånemedel. Och då anlägger man den principen, att det icke skall uppkomma någon ränteförlust för staten. Således har man gått från den ena eventuella ytterligheten att lämna anslag utan återbetalningsskyldighet till den andra att icke lämna lån på andra villkor än så, att statens självkostnader vid upplåningen täckas.

Jag undrar, om det icke vid behandlingen av sådana fall skulle vara klokare att först bestämt avgöra frågan: återbetalningsskyldighet eller icke? När detta blivit avgjort, gäller det bestämma, vilken ränta man kan ha anledning att fordra, vilka förmåner man vill lämna till den näring, som man på så sätt vill uppmuntra. Om man nu anser, att räntan bör sättas lågt för att man därigenom skall åstadkomma en önskad uppmuntran, då kan det naturligtvis bli en förlust för staten. Denna bör då täckas genom ett anslag på den huvudtitel, som kommit i åtnjutande av understödet. Det är endast en bokföringsåtgärd visserligen, men är en mycket viktig

Ang. en täck-
diknings-
lånefond.
(Forts.)

Ang. en täck-
diknings-
lånefond.
(Forts.)

sådan. Ty det gäller, att man här icke gör sig skyldig till självbedrägeri, utan ser vad man verkligen offrar. Att man i vissa fall kan offra på detta sätt, synes mig fullt naturligt.

Nu säger utskottet i sitt utlåtande, att det icke anser, att detta låneunderstöd bör ha karaktären av ren gåva. Nej, det är icke heller min uppfattning, men jag kan icke se, att det skulle vara en ren gåva, om man lämnade låneunderstöden till den räntesats, som av mig är föreslagen. Men som motsats till ren gåva bör det vara, säger utskottet, »en uppmuntran och eggelse för jordbrukaren att förbättra sitt jordbruk o. s. v.» Det är just vad man bör eftersträva. Men efter den erfarenhet, jag har, är det min uppfattning, att man icke med de räntesatser, som här äro föreslagna, kan åstadkomma den uppmuntran och eggelse, som man önskar.

Nu har denna sak varit före i Första kammaren i dag, och där har man icke ens nöjt sig med den ränta, som här är föreslagen av Kungl. Maj:t, utan har höjt räntan till $4\frac{1}{2}\%$ på den grund, att det framhölls, att låneräntan för staten nu höjts i motsvarande grad.

Däremot var man i nästa punkt genast färdig att bevilja en lånefond på 100,000 kronor för att uppmuntra inköp av adla avelsston. Och lån ur denna fond skulle beviljas utan någon som helst ränta. Icke nog med detta, utan man beslöt även, att 20,000 kr. skulle lämnas såsom bevaringspremier för dessa ston. Således en ränteförlust genom utlåning till de mindre jordbrukarne för täckdikning, som skulle uppgått till 3 å 4,000 kronor om året, den avslås utan vidare. Däremot att bevilja anslag till räntefrihet och till premier å tillsammans 25,000 kronor för denna sak, som åtminstone icke på långt när har samma betydelse för det mindre jordbruket som den förevarande frågan, det var man genast med på.

Dessa i Första kammaren beviljade anslag har för övrigt ytterst litet samband med jordbruksdepartementets stat. Ändamålet är att erhålla remonter till armén. Det är således egentligen anslag, som enligt mitt förmenande bort utgå på fjärde huvudtiteln.

På grund av vad jag sålunda sagt, ber jag, herr talman, få yrka bifall till min motion.

Herr Hamilton: Herr talman, mina herrar! Avsikten med den föreliggande lånefonden är att bereda tillfälle åt de lantbrukare, vilka sakna medel, att kunna verkställa täckdikning. Men denna täckdikning skall naturligtvis icke igångsättas med mindre, än den kan vara lönande för lantmannen. Och är den lönande för honom, så bör han också kunna betala en ränta, så att staten icke kommer att förlora därpå. Den ränta, som man ansett vara lämplig, är 4%.

Första kammaren har emellertid i dag beslutat att höja den till $4\frac{1}{2}\%$. Och för att åstadkomma sedermera det lämpliga, nämligen 4%, vid sammanjämkningen, torde det vara nödvändigt, att

Andra kammaren för sin del bestämmer räntan till 3 $\frac{1}{2}$ %. Jag ber därför, att få yrka bifall utskottets förslag med den förändring i fjärde punkten av villkoren, att räntan må fastställas till 3 $\frac{1}{2}$ % i stället för 4 %.

Ang. en täckdäkningslänefond.
(Forts.)

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner på 1) bifall till utskottets hemställan, 2) bifall till det av herr Hamilton under överläggningen gjorda yrkandet samt 3) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits uti den av herr von Sneidern i ämnet väckta motionen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den under 2) upptagna propositionen.

Punkten 9, angående en lånefond för inköp av ädla avelsston.
Ang. en lånefond för inköp av ädla avelsston.

I överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t under punkten 38 av förevarande avdelning av statsverkspropositionen föreslagit Riksdagen, hemställde utskottet, att Riksdagen måtte

a) besluta, att en särskild fond skulle inrättas, benämnd lånefonden för inköp av ädla avelsston, från vilken fond, som skulle förvaltas av statskontoret, statslån finge i mån av tillgång och intill ett belopp av högst 100,000 kronor årligen, tilldelas hushållningssällskap, som förklarat sig villigt att till jordbrukare inom sällskapets område utlämna hästavelslån för inköp av dylika avelsston och inom vars område ädel hästavel bedreves samt goda förutsättningar för densamma funnes;

b) såsom kapitalökning för denna fond för år 1914 anvisa ett anslag av 100,000 kronor att utgå av andra statsinkomster än låne-medel; samt

c) godkänna vissa närmare angivna allmänna villkor och bestämmelser för erhållande och tillgodonjutande av lån ur ifrågavarande fond.

Vid punkten voro likväl fogade reservationer:

av herrar *Linders*, *Nilsson* i Tånga och *Olausson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning; samt
av herr *Pers*.

Punkten föredrogs, varefter

Herr *Linders* yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag har reserverat mig mot utskottets utlåtande i denna punkt och yrkat avslag på den framställning, som gjorts ifrån Kungl. Maj:t om uppläggande av en ny fond för den varmblodiga hästavelns befräm-

Ang. en lånefond för inköp av ädla avelsston.
(Forts.)

jande, en fond på 100,000 kronor, ur vilken lån skulle utlämnas räntefritt.

Jag skall vid denna timme icke upptaga tiden alltför långt utan avstår från att mera ingående behandla min ståndpunkt.

Två synpunkter anser jag mig dock böra framhålla.

Herr von Sneidern har vid föregående punkt framhållit, hurusom det tycktes vara inkonsekvent att i det ena fallet, då det gällde täckdikningslånefonden, bestämma ränta på det utlånade kapitalet, men att i ett sådant fall som detta icke begära någon ränta. Jag vill särskilt framhålla, att när det gäller täckdikningslånefonden, kommer denna säkerligen att komma till användning bland de mindre bemedlade i högre grad än som i allmänhet torde bli fallet vid användning av den fond, det här är fråga om. Därför anser jag, att redan detta, att i ett fall som detta icke begära någon ränta, är alldeles orimligt och ohållbart, och jag har velat säga detta därför, att jag anser, att, om man verkligen vill upplägga en fond för ändamålet, bör man taga en med räntan vid andra liknande fonder jämförlig ränta, ty man kan anlägga den berättigade synpunkten vid uppläggandet av sådana fonder, att de kunna var för sig vara ett led vid ordnandet av vår jordbrukskredit. Ur den synpunkten har jag naturligtvis ingenting att anmärka mot en fondbildning för ändamålet, men då borde, som sagt, också låntagaren få vidkännas en lämplig räntesats.

Det är emellertid dessutom en annan sida av saken, som gör, att jag ställt mig på avslag i detta ärende. Det är därför, att jag anser, att anslaget ifråga icke bör utgå på den nionde huvudtiteln. Anslaget för främjande av den varmblodiga hästaveln kan icke avse något annat än att tillgodose rena kavallerikrav, och då böra också kostnaderna utgå från fjärde huvudtiteln. Det kan naturligtvis icke lämpligen då utgå i den form, som här ifrågasatts, utan man borde kunna, såsom förut ifrågasatts, använda sig av förhöjda priser på remonter. Det skulle efter mitt sätt att se vara den rätta vägen, och om priserna sattes rimliga, skulle man säkerligen icke behöva klaga över, att den varmblodiga hästaveln ginge tillbaka.

Jag har endast i korthet velat anföra dessa två synpunkter, men innan jag slutar, vill jag dock, trots att jag i detta fall anser mig böra yrka avslag, säga, för den händelse kammaren bifaller mitt avslagsyrkande, att jag även vid nästkommande punkt, som behandlar frågan om bevaringspremier, anser mig böra i konsekvens därmed yrka avslag, men för den händelse åter att kammaren kommer att bifalla detta förslag till fondbildning anser jag, att konsekvensen kommer att bjuda kammarens ledamöter att då även bifalla förslaget om bevaringspremier.

På grund av vad jag sålunda anfört anhåller jag, herr talman, att få yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition och utskottets hemställan.

Vidare anförde:

*Ang. en låne-
fond för in-
köp av ädla
avelsston.
(Forts.)*

Herr Ekerot: Herr talman! Jag skall om möjligt fatta mig ännu kortare än den föregående talaren, då jag i allra största korthet ber att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag vill dock såsom motivering härför framhålla, att den varmblodiga hästaveln kräver vår uppmärksamhet i alldeles särskilt hög grad, därför att det står så till, att denna hästavel, som dock är av mycket stor betydelse för vårt land, är stadd i åtminstone icke framåtgående utan i stillastående eller t. o. m. tillbakagång. Det klagas allmänt över, hurusom avelsmaterialet försämras undan för undan. Därför behöver man vidtaga några åtgärder. Kungl. Maj:t har tänkt sig att genom anordnande av räntefria lån få dem, som nu intressera sig för saken men som icke ha nödiga medel till sitt förfogande, hjälpta, så att de kunna anskaffa avelsston. Det är detta, som varit orsaken.

Då den långt framskridna tiden hindrar mig att närmare utveckla denna fråga, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Petersson: Herr talman, mina herrar! Trots att klockan är över 2 på natten, anser jag mig dock pliktig att säga några ord, innan kammaren skrider till avgörande av frågan. Det har, såsom redan påpekats från alla håll, där man har med dessa hästavelsfrågor att göra, framhållits, hurusom den ädla hästaveln är stadd i tillbakagång. Det har naturligtvis sina naturliga orsaker, och det vore för långt att nu gå in på det, men bland annat beror det givetvis på, att nötkreaturshushållningen gått framåt och inkomsterna från det hållet blivit bättre än de förut varit, att den kallblodiga hästaveln lönar sig mer än förut, att prisen å kallblodiga hästar stigit, efterfrågan utifrån är större å dessa hästar än förut o. s. v., under det att priserna på de varmblodiga hästarna, på remonterna, icke gått mycket framåt åtminstone. Det har varit sakkunniga tillkallade, som undersökt dessa förhållanden, och de ha framlagt olika förslag till avhjälpande av detta missförhållande, denna farhåga för att det icke skulle bli möjligt att inom landet producera tillräckligt antal hästar för armén, och märk, av tillräckligt god kvalitet. Under sådana förhållanden har jag icke ansett mig kunna tillbakavisa tanken på, att tillstyrka Kungl. Maj:t att låta vidtaga åtgärder för att i någon mån råda bota på dessa förhållanden, och det är anledningen till det förslag, som nu föreligger.

Jag hade då att välja mellan att antingen föreslå båda de åtgärder, som här föreslagits, dels av Kungl. Maj:t och dels av enskilda motionärer, d. v. s. dels en liten lånefond, varifrån jordägare, som intressera sig för denna hästavel, kunde genom hushållningssällskapen såsom låneförmedlare erhålla räntefria lån för inköp av

*Ang. en låne-
fond för in-
köp av ädla
avelsston.
(Forts.)*

sådana ädla moderston, som ansågos lämpliga, och dels bevaringspremier eller också ettdera av dem. Dessa moderston, för vilkas inköp lån ur fonden kunde erhållas, skulle uttagas bland de av remonteringsstyrelsen inköpta remonterna och skulle då naturligtvis uttagas av på detta område kunniga personer bland de allra yppersta och bästa. Förslaget om bevaringspremier först framlagt av de s. k. hästsakkunnige och tillstyrkt av stuteriöverstyrelsen, avser ett årligt anslag av, jag tror, 40,000 kronor. Det är den, som har ett sådant ädelt sto och vill behålla det för avel, som skulle få en särskild bevaringspremie, som kunde uppgå till rätt betydande belopp. I valet mellan dessa två förslag, och då jag icke ansåg mig kunna på en gång föreslå Riksdagen att anlita båda dessa utvägar, valde jag att föreslå inrättandet av en mindre lånefond, och detta bland annat därför, att erfarenheten visat, att där hushållningssällskap utlämnat sådana lån detta haft till följd ett väsentligt ökat intresse för den ädla hästavels.

Nu är det givet, att ett anlåtande av denna utväg skulle för staten bliva väsentligt billigare än att anslå t. ex. 40,000 kronor till bevaringspremier årligen. Nu föreslås av utskottet i ett annat betänkande på grund av framställning från enskild motionär ett mindre belopp, 20,000 kronor, till bevaringspremier. Detta belopp skulle dock icke räcka så långt, utan sannolikt behöver det inom kort tid ökas, för den händelse man skall slå in på den vägen. Det verkliga utlägg för staten i form av ränteförlust blir naturligtvis mycket mindre, även när fonden blir färdigbildad. Om från fonden lämnas ut lån på kort tid med amorteringar på fem år, behövs det icke så stort kapital. Då blir den verkliga ränteförlusten, vilket är detsamma som statens verkliga bidrag, icke mer än mellan 16,000 och 20,000 kronor.

Jag har som sagt ansett, att jag icke kunnat alldeles lämna denna sak å sido, utan ansett det för min plikt att föreslå Kungl. Maj:t att framlägga förslag för Riksdagen. Nu är det ju så, att hästavelsfrågor lika väl som nötboskapsavelsfrågor höra, så långt det är fråga om att leda aveln i rätt riktning, under jordbruksdepartementet. Hela premieringsanslaget, som utgår såväl till nötkreatur som hästar, sorterar under jordbruksdepartementet. Däremot, när det är fråga om att höja priserna på remonter, blir det givetvis en fråga, som tillhör lantförsvarsdepartementet.

På de skäl jag anført ber jag, herr talman, att för min del få förorda bifall till det förslag, som föreligger.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställt propositioner på dels bifall till utskottets hemställan, dels och avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, blev utskottets hemställan av kamraren bifallen.

§ 16.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget jordbruksutskottets utlåtande, nr 51, i anledning av väckt motion om anslag till bevaringspremier för ston av ädelt slag.

Ang. bevaringspremier för ston av ädelt slag.

Uti en inom Andra kammaren av herr *Jönsson* i Slätåker väckt, till jordbruksutskottet remitterad motion, nr 148, hade hemställts, att Riksdagen måtte å extra stat för år 1914 anvisa ett anslag av 400,000 kronor att under de villkor, Kungl. Maj:t ägde bestämma, utdelas såsom bevaringspremier för ston av ädelt slag.

Utskottet hemställde, att Riksdagen, i anledning av ifrågasvarande motion, måtte å extra stat för år 1914 anvisa ett anslag av 20,000 kronor att under de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämdes, utdelas såsom bevaringspremier för ston av ädelt slag.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Linders*, *Hellström*, *Nilsson* i Tånga och *Olausson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å motionen; samt av herr *Tamm*.

Efter det utskottets hemställan föredragits, erhöles ordet av

Herr *Hamilton*, som anförde: Sedan nu Riksdagen beslutat att anslå ett visst belopp, 100,000 kronor, för nästkommande år, att utlämnas till jordbrukare, såsom lån för befordran av den ädla hästaveln, synes det mig, att man skulle kunna utan att skada denna hästavel avslå förslaget om nu ifrågasvarande 20,000 kronor. Riksdagen beviljar ju rätt stora anslag för premiering av ädla ston, och om det icke lönar sig att uppföda dessa varmblodiga ston med hjälp av dels de lån, som lantmännen få räntefritt, och dels premieringsanslaget, bör man väl icke kunna gå vidare i alla fall på den vägen, att staten skall bidraga till detta. Att det icke lönar sig, torde möjligen bero på den omständigheten, att staten för remonterna betalar alltför låga pris. Om det är nödvändigt för armén att få remonter av ädel stam eller fullblod, vilket jag icke tar för alldeles givet, borde det vara det rätta att i stället för att betala bevaringspremier för bibehållande av ston priserna på remonter något höjdes.

Jag vill icke upptaga kammarens tid längre på natten, utan ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Vidare yttrade :

Herr *Jönsson* i Slätåker: Herr talman, mina herrar! Alla synas vara fullständigt ense om att något behöver göras för den varmblodiga hästaveln i vårt land. Det synes endast vara fråga om skilda vägar, på vilka vi vilja nå samma mål. Som herrarna

Ang. bevaringspremier för ston av ädelt slag.
(Forts.)

kanske känna till, har jag icke motsatt mig uppläggandet av någon lånefond. Jag tror, att den också har sin betydelse. Den kan nämligen i sin mån verka till att vidga området för denna avel, där för övrigt betingelser därtill föreligga. Det är väl dock så, att denna lånefond sträcker ut aveln på nya områden, där den icke förr varit så allmän, som den nu är, under det att den däremot lämnar de gamla platserna, där man kan säga, att den varmblodiga hästaveln vunnit tradition, där den slagit djupa rötter, och där vi med vemod se, att denna avel är i tillbakagång. Det är dessa, som icke kommit i åtnjutande av något understöd, för vilka fara är å färde. På grund av hur litet lönande denna avel är, synes det mig vara helt naturligt, att stoägarna efter hand som de gamla stona utdö icke äro hågade att nedlägga nya kostnader på anskaffandet av nytt material. Man skulle kunna säga, att då den näringsgrenen icke för vederbörande bär sig, får den övergivnas och man slår sig på något annat. Men, mina herrar, jag vill framhålla, att det är skäl, att vi tillse, att vi bevara så mycket som möjligt av vår ädla hästavel, så att vi icke sättas inför det svåra predikamentet, att vi bli tvingade att importera remonter från utlandet. Det gäller också att se till, att vi ha så god kvalitet som möjligt, och den få vi naturligtvis icke fram på annat sätt än genom att se till, att vi ha en tillräcklig stotam av så högt värde som möjligt. Det är många saker, som det kanske vore nödvändigt att här framföra, men på grund av den sena eller kanske rättare tidiga timmen skall jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Månsson: Herr talman! Trots den bedrövligt sena timmen kan jag icke underlåta att uttrycka mina allvarliga bekymmer för den hushållning med statens medel, som här synes ägarum. Jag hoppas, att kammaren förstår mig, när jag säger, att jag näppeligen tror, att det förra anslaget gått igenom, om man icke dragit sig för varandra att begära votering. Här gäller dock ett understöd till en näringsgren, om jag får kalla det så, som avser att mera frambringa lyxhästar och — jag vill icke gärna skilja mellan små och stora jordbrukare, ty jag anser, att det bör vara såvitt möjligt lika för alla — det gäller efter min mening icke här att på något sätt understödja dem, som äro fattiga och behövande eller dem, som ha svårt att kunna reda sig, utan det blir väl i stor utsträckning ganska förmöget folk, som kommer i åtnjutande av detta. Jag kan då icke annat än finna det bekymmersamt, att man först skall anslå stora summor till att sprida denna näringsgren till nya orter, där man icke har den förut och sedan anslå nya summor för att bevara den, där den finnes. Måhända kommer man följande år med begäran om anslag å högre summor till fortsatt bevarande. Jag finner det vara en ny form av subsidier, i släkt med tullskydd, som jag skall be att för min del få inlägga en allvarlig gensaga emot.

Herr vice talmannen D. Persson: Herr talman! Jag vill endast meddela, att jag i utskottet röstat emot detta förslag, ehuru jag icke blivit antecknad såsom reservant.

Ang. bevaringspremier för ston av ädelt slag.
(Forts.)

Det är därför klart, att jag nu förenar mig med dem, som yrkat afslag å utskottets hemställan.

Herr Linders: Herr talman, mina herrar! Jag tror, att jag intager en konsekvent ståndpunkt, då jag i båda fallen har inom utskottet yrkat avslag på detta såväl som det nyss avgjorda ärendet. Men jag intar en alldeles motsatt ställning mot herr Hamilton, då han motiverar sitt avslagsyrkande i denna punkt med att vi nyss förut beviljat 100,000 kronor till en lånefond. Jag vill nämligen för min del, oaktat jag vid densamma antecknat min reservation, nu i stället yrka bifall till denna punkt, emedan jag anser, att konsekvensen bjuder, att, har man tagit lånefonden, bör man också taga bevaringspremierna. Lånefonden kommer att verka därhän, att den varmblodiga hästaveln sprides ut till nya platser och kanske på en del områden, där man saknar naturliga betingelser för den aveln, men, där den gamla hästaveln fanns, lämnar man den utan ett sådant understöd, ty märk väl, från lånefonden lämnas lån ut räntefritt. Det gamla beprövade materialet ställes, ifall ej förslaget om bevaringspremier bifalles, mindre ekonomiskt gynnsamt än ett nytt framarbetat material, och det förefaller mig ej vara rättvist.

Jag skall bara taga ett exempel för att visa, hur inkonsekvent denna ståndpunkt blir. Jag beklagar det beslut, som kammaren nyss kom till, och jag vill med ett exempel visa, till vilka inkonsekvenser man kommer med lånefonden ensamt. — En person, låt oss säga i en mindre jordägares ställning, har varmblodiga hästar och föder upp sådana. En dag har han ett ungsto, som är alldeles förträffligt, men i sin ekonomiska ställning finner han sig tvingad att sälja bort detta sto, oaktat han helst velat behålla det såsom avelssto. Han kan nämligen icke få ett lån ur den räntefria fonden för att behålla detta sitt ungsto, men däremot har han, därest det finnes bevaringspremier — om det är ett A-sto, d. v. s. av högsta klass — få del av dem och på det sättet bli ställd i samma ekonomiska situation som den, som fått ett räntefritt lån ur den andra fonden.

Jag medger, att herr Fabian Månssons betänkligheter äro nog så riktiga, men har man tagit det ena steget, bör man också i konsekvensens namn taga det andra. På grund av vad jag nu anförd ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ekerot: Herr talman! Herr Linders har nyss framhållit vad jag ämnade säga och jag vill blott tillägga, att vad hästpremieringsnämnderna framför allt klaga över är just bristen på goda ungston. Dessa säljas bort och släppas ut åt alla håll, och

*Ang. bevaringspremier
för ston av
ädel slag.
(Forts.)*

särskilt i södra Sverige söker Danmark komma åt dem, därest de icke inköpas till remonter. Därför spela bevaringspremierna så stor roll för att behålla vad vi ha, och därför ber jag, herr talman, att med anslutning till vad herr Linders sagt få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hamilton: Herr talman! Det låter egendomligt att höra herr Linders yrka bifall till utskottets förslag, då man finner honom antecknad såsom reservant. Han säger, att det gamla beprövade materialet lämnas åt sitt öde. Ja, det gamla materialet bör, om det är gott, kunna reda sig självt, och man bör söka genom lån uppmuntra hästaveln på nya orter. Men jag skulle kunna översätta herr Linders tankegång genom att säga, att han är rädd för att, om man icke lämnar bevaringspremier åt det gamla materialet i Skåne, men lämnar lån åt hästaveln i Kalmar, Östergötlands och Västergötlands län, dessa provinser kunna konkurrera med Skåne. För oss bör detta dock vara likgiltigt, ty vi skola väl se till vad som är det bästa för landet i dess helhet, men vi skola icke se på ortsintressena.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla yrkandet om avslag på utskottets hemställan.

Herr Linders: Herr talman! Jag ber endast att få protestera mot detta sätt, som herr Hamilton använder sig av att lägga i mina ord en annan mening än jag haft.

Herr Andersson i Milsmeden: Herr talman! Jag kan icke finna, att det är alls någon anledning att bevilja dessa 20,000 kronor, då vi beviljat 100,000 kronor till räntefria lån. Jag anser, att det vore dumt, ty det kan icke komma i fråga, att de mindre jordbrukarne skola komma i besittning av den förädlade rasen för att tävla med de större jordbrukarne. Den erfarenhet jag har av hästskötseln från Västergötland, där det ivras mycket för hästaveln, lär mig, att den ädla hästrasen är mindre användbar där nere än på andra ställen, ty den kan användas endast till vagnshästar och dylikt. Det är icke möjligt för någon mindre lantbrukare att uppvisa en sådan häst varken vid premiering eller vid försäljning till regementena. Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Jönsson i Slätåker: Herr talman! Jag hade icke tänkt yttra mig vidare i denna fråga, men den siste talaren har givit anledning därtill. Han nämnde, att detta vore ingen fördel, som skulle komma de mindre jordbrukarne till del. Mot detta vill jag protestera. För den, som känner till förhållandena åtminstone i våra trakter, där den varmblodiga hästaveln bedrives och där den kan bedrivas någorlunda lönande, vet, att det är just på våra

vanliga bondgårdar, varav ett stort antal kan kallas mindre jordbruk.

För övrigt tycker jag, att det är egendomligt, att herr Hamilton vill göra denna fråga till en ordsfråga. Nej, jag vill icke gynna något ordsintresse; det skulle icke falla mig in. Jag kan som bevis för att detta icke är något ordsintresse säga, att jag har fått brev särskilt från Jönköpings län, som visar, att man där har samma uppfattning som jag har i denna fråga och att man där tror, att bevaringspremierna skola kunna bidra till att bevara den gamla stostammen.

Ja, mina herrar, jag ber att få säga, innan avgörandet sker i denna fråga, att herrarne böra tänka på och se till, att det inom vårt land beredes tillfälle att producera det antal remonter vi behöva, om vi icke skola tvingas till att giva oss in på den stråten, att skicka ut våra hästhandlare till Tyskland för att köpa deras kasserade remonter för höga pris. Jag tror icke, att herrarne vilja, att vi skola komma dit. Enligt statistiken tillförde man de varmblodiga hingstarne c:a 1,000 ston mindre år 1912 än föregående år. Vad detta vill säga för remontstammen kunna herrarne räkna ut. Det är icke ömmande omständigheter för vare sig skåningarna eller andra, utan det är nyttan för hela vårt land, som gör, att jag ställer mig på den ståndpunkt jag gjort.

Ang. bevaringspremier för ston av ädelt slag.
(Forts.)

Herr Andersson i Grimbo: Herr talman! Med anledning av en ärad talares från skaraborgsbanken uttalande skall jag be att få yttra några ord. Han sade nämligen, att det duger icke — vilket uttryck han använde — i Skaraborgs län för en småbrukare, en mindre lantbrukare, att vid premieringarna komma fram med varmblodiga hästar. Man skulle kunna tolka detta så, som att premieringsnämnden icke skulle vara opartisk och rättvis vid sitt bedömande. Då det nu är samma premieringsnämnd för Göteborgs och Bohus län, vilket län jag tillhör, som för Skaraborgs län, skall jag be att få betyga, att såvitt jag funnit, premieringsnämnden alls icke tar hänsyn till om det är större eller mindre jordbrukare, som äga hästarne, utan bedömer djuren efter deras verkliga värde. Jag är därför övertygad, att det är för mycket sagt av den ärade talaren — vår premieringsnämnd sköter sitt kall oklanderligt.

Vad åter beträffar, att dessa bevaringspremier icke skulle vara behöfliga, så är jag av motsatt mening mot de herrar, som förmena något sådant; man kan säkert förutse att dessa premier skola komma till användning ganska betydligt hädanefter. Det blir en tävlan hästuppfödarna emellan att behålla de s. k. elitdjuren. Såsom nu är förhållandet, veta vi, att genomsnittsdjuren få ungefär samma premier som de, vilka äro av högsta klass. Men det är nu meningen, att de verkligt förstklassiga djuren skola bliva så markerade och utmärkta, att det kommer att uppstå en tävlan på ett nytt sätt att säga högre område, än förut varit fallet och skall säkert detta

*Ang. bevaringspremier
för ston av
ädel slag.
(Forts.)*

hela vägen igenom komma att ha goda verkningar på vår ädla hästavel.

En ärad talare sade, att det här endast vore en fråga om lyxhästar. Det kan ju vara sant, att lyxhästar nu för tiden icke behövas så mycket som förr, men vi böra dock besinna, att av de lyxhästar, hästar av rang, som vi ha här i landet, de flesta icke äro födda i Sverige utan kommit från annat håll.

Om vi jordbrukare vilja räkna oss som hästkarlar, varför skulle vi icke själva kunna föda upp dessa lyxhästar, vilka alltid betinga ett betydligt högre pris än remonterna. Remontuppfödningen torde även hava fördel av att hästuppfödare liksom sträva efter ett högre mål än som behöves för remonterna. Jag tror, att om hästaveln gagnas, svenska folket, i synnerhet småbrukarne gagnas, ty där småbrukarne föda upp hästarne, födas bondpojkarne upp samtidigt, och när det är hästar med gry i sig, varmblodiga hästar, utöva de ett välgörande och livande inflytande på de unga pojkarne sinne, det blir då mera raska och oförvägna pojkar än om de gå med de slöa ardennerne. Denna hästens livlighet piggar sedan upp hela vägen igenom och har på så sätt sin betydelse på uppfostran.

Herr Andersson i Milsmaden: Den siste ärade talaren anförde, att jag hade nämnt litet om, att det icke skulle vara hästarnas fel eller hästskötarnas, att hästarna i visst fall icke kunna bli premierade. Därom har jag icke alls yttrat något, men vad jag vet är, att dessa varmblodiga hästar icke alls äro så lämpliga till arbete inom jordbruket som ardennerhästar.

Så sade talaren även, att ardennerhästarna skulle göra pojkarne slöa. Jag vet inte hur det är på Hisingen, men jag vet, att i Västergötland ha vi icke blivit slöa av ardennerhästarna.

Herr Jespersen: Herr talman, mina herrar! Jag ber att med några ord få framföra min mening i denna sak. Jag tycker, att det är inkonsekvent av kammaren att bevilja denna lånefond utan att också bevilja bevaringspremierna. Vad vill man, då man beviljar denna lånefond? Man vill framkalla och främja den varmblodiga aveln, men då man gör detta men icke har bevaringspremier, är jag alldeles förvissad om, att i många fall skall just det allra bästa, som man har fostrat upp, gå bort till andra ändamål än aveln, därför att uppfödarna icke få den behållning de väntat sig av dessa hästar. Man menar väl icke annat än att det bästa som kommer fram, skall behållas för aveln. Jag är alldeles förvissad om, att så icke kommer att ske, och att hästuppfödarna skola finna, att det i många fall är förmånligare att sälja, om icke bevaringspremierna också beviljas. Det är ju ofta så, att aveln misslyckas ett eller annat år, att ett avelssto icke tar sig med föl, och då händer det lätt, att hästuppfödaren blir missbeläten. Om han för stoet erbållit bevaringspremier, och det vore väl meningen, att dessa skulle åter-

betalas, ifall hästuppfödaren säljer avelsstoet, drar han sig för att sälja, därför att han då skall betala premien tillbaka. Detta verkar således, att han behåller det bästa avelsmaterialet.

*Ang. bevaringspremier
för ston av
ädelat slag.
(Forts.)*

Jag vill också erinra om, att det antagligen icke är så, att om några av de bästa stona säljas, de då komma att stanna här i landet, utan de gå nog över till Danmark eller Tyskland, och jag tycker icke, att det kan vara skäl att lämna understöd för sådana affärer med medel från lånefonden, om man icke söker att i bästa möjliga mån tillvarataga det förnämsta avelsmaterialet.

Jag vill därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Karlson i Västtomten: Herr talman! Endast några få ord. Jag kan icke finna, att denna sista begäran om 20,000 kr. till en bevaringsfond för den ädla hästaveln kan i någon, ja, icke i ens den ringaste mån komma de mindre lantbrukarna till del. Jag kan nämligen, såsom min länskamrat herr Andersson i Milsmaden, intyga och känner flera fall, då till och med ädla ston genom stuteristyrelsens försorg blivit försålda till mindre lantbrukare och att det sedan visat sig, att vid premieringen rätt allmänt klagomål över, att sådana icke kunnat vara med och taga del i tävlan. Det har också hänt, att ädla hästar ha uppvisats för försäljning till remonter på en plats, där de blivit kasserade, men att på en annan hästarna ansetts lämpliga. En häst uppvisad men icke försold på ett ställe har gått för god på ett annat.

Att under sådana förhållanden understödja ett sätt till ädla hästars uppfödande, som på ett sådant vis hushållar och hanterar med statens medel, tycker jag för min del icke alls är på sin plats. Jag tror, att vi bevilja mången gång anslag, som äro alldeles onödiga. Jag vill icke säga, att allt vad som redan är beviljat här är onödigt, men i detta fall yrkar jag avslag å utskottets hemställan, och ber, herr talman, att få instämma med herr Hamilton.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde i enlighet med de därunder gjorda yrkandena propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes av herr Jönsson i Slätåker, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren avslår såväl jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 51 som den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 72 ja mot 37 nej, vadan kammaren avslagit såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

§ 17.

Ang. upplåtande av lägenheter från ett militieboställe i Kalmar län.

Till behandling företogs härpå jordbruksutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Flathult nr 2 i Kalmar län.

I en till Riksdagen den 21 februari 1913 avlåten, till jordbruksutskottet för förberedande handläggning hänvisad proposition, nr 111, hade Kungl. Maj:t under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen medgiva, att till förra regementsskrivarbostället $\frac{1}{2}$ mantal Flathult nr 2 i Gårdveda socken av Kalmar län hörande torpet Lövhult och den s. k. »Kämpes lägenhet» finge, var för sig med i statsrådsprotokollet tillstyrkt område, från egendomen upplåtas enligt kungörelsen den 31 december 1909 angående förändrade grunder för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar och med iakttagande av de i kungl. brevet till domänstyrelsen samma dag i fråga om tillämpningen av berörda grunder meddelade närmare bestämmelser.

Utskottet hemställde, att Riksdagen icke måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr Andersson i Hägelåkra yttrade: Herr talman, mina herrar! Med den lokalkännedom, som jag har i den föreliggande frågan, som rör försäljning av torpet Lövhult i Gårdveda socken, Kalmar län, kan jag icke annat än beklaga det slut, vartill utskottet kommit.

Den nuvarande innehavaren av torpet, Gustafsson, som är en ytterst arbetsam och skötsam man, har under en tid av 21 år innehaft torpet som torpare eller arrendator. Gustafsson har, som utskottets utlåtande visar, anhängit att få köpa torpet. Uppskattningsmännen hava hemställt, att torpet Lövhult måtte hembjudas Gustafsson, som väl skött torpet och ej ägde annan fastighet. Kungl. Maj:ts befallningshavande har förklarat sig biträda uppskattningsmännens ifrågasvarande förslag. Men så kommer ett utlåtande från

överjägmästaren Gyllenkrok, och det är på detta utskottet stött sig, när det kommit till sitt beslut. Överjägmästaren har nämligen haft att anmärka mot förslaget om försäljning, att därigenom skulle avstängas en del av skogen från möjligheten att komma ned till sjön. Han har också haft den anmärkningen, att på en del av det område, som skulle försälas, finnes en ganska värdefull ekskog, och det vore icke lämpligt att den komme i enskild ägo, ty den skulle då genast skövlas och komma bort från området. Enligt mitt förmenande har domänstyrelsen undanröjt båda dessa av överjägmästaren framställda anmärkningarna därigenom, att den har från den först föreslagna försäljningen undantagit just den areal, som överjägmästaren har talat om. Då kan jag icke se någon orsak varför jordbruksutskottet skulle komma med sitt avslagsyrkande och icke biträda Kungl. Maj:ts förslag.

Jordbruksutskottet har ej heller företett den allra ringaste motivering för sitt avslag. Allt vad jag kan finna är ett enda uttryck, att genom fränskiljandet från egendomen av här ifrågavarande område skulle uppstå olägenheter för den blivande kronoparkens skötsel. Jag kanske bort lämna den förklaringen, att det är just det samma som överjägmästaren uttalat, eller att detta fränskiljande skulle medföra besvärligheter vid skötseln av kronoparker. Han har nämligen föreslagit, att hela Flathult skulle avsättas till kronopark och förvaltas som skogsdomän. Då har han också föreslagit, att såväl huvudgården, som det ifrågavarande torpet skulle användas till bostäder åt den personal, som skulle behövas för skötseln av skogen.

Nu äro, som sagt, de första olägenheter, som uttalats av överjägmästaren fullständigt undanröjda av kungl. domänstyrelsen. Den andra olägenheten, som skulle ligga däri, att torpet skulle behövas som bostad åt personal, som skulle sköta skogen, anser jag vara fullständigt undanröjd på samma gång som överjägmästaren föreslår, att huvudgården skulle användas som boställe. Den är enligt mitt förmenande fullt tillräcklig för den personal, som behövas för skogens skötsel.

Det enda uttalande, jordbruksutskottet gjort, som skulle motivera dess avslag, skulle alltså vara, att detta fränskiljande för skogsförvaltningen skulle medföra olägenheter för den blivande kronoparkens skötsel. Detta motiv är enligt mitt förmenande något, som är detsamma som intet och kanske litet mindre ändå.

Jag vågar icke nu framställa något yrkande i den föreliggande frågan gentemot ett enhälligt jordbruksutskott; det skulle icke medföra någon verkan, men jag kan i alla fall icke underlåta att uttala ett beklagande av den snäva behandling, jordbruksutskottet ägnat denna fråga.

Häruti instämde herr *Isaksson*.

Ang. upplåtande av lägenheter från ett militieboställe i Kalmar län.
(Forts.)

Ang. upplåtande av lägenheter från ett militieboställe i Kalmar län.
(Forts.)

Vidare anförde:

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Petersson: Herr talman! Det var med sann tillfredsställelse jag i början av detta plenum satt och hörde de av varma känslor burna ord, som uttalades för egnahemstanken för, att personer i allt större utsträckning skulle bli försatta i den ställning, att de kunde få sig en liten jordbit, äga den och själva bruka den. Man klagade i den debatten över brist på lämplig lagstiftning. Jag tänkte då: det må vara sant, att mycket återstår att göra, men man borde åtminstone se till, att man gör det bästa man kan av den lagstiftning, som man har, och begagnar de tillfällen, som finnas. Det gör man icke.

Här förekommer ett fall, som nyss är relaterat av en talare, som känner förhållandena på orten. Han är, som han sagt mig, nära granne till den egendom, som är i fråga. Egendomen heter Flathult. Där fanns två torp och några lägenheter. Hela egendomen består av 54 tunnland åker, 38 tunnland äng och 50 tunnland avrösningsjord, utom den undantagna skogsmarken.

Uppskattningsmännen föreslog, att ett torp, som hette Lövhult, skulle fränskiljas. Kungl. Maj:ts befallningshavande instämde, som vi nyss hörde, i detta, men överjägmästaren gjorde invändningar, att det var några tunnland ekskog, omkring 8 1/2 hektar, och anförde till detta, att en utmark icke skulle komma ned till stranden av en liten sjö, som ligger där. Därför avstyrkte han. Jag skickade ärendet tillbaka — det kom in för en längre tid sedan — och bad, att man skulle undersöka, huruvida det icke kunde befinnas lämpligt att taga undan ekskogen efter en viss på kartan uppdragen gränslinje; man skulle då på samma gång vinna att man kom till sjön. Ärendet kom tillbaka, och en ny värdering var uträknad med frändragande av den ekskog, som skulle behållas, och den mark, på vilken denna ekskog växte. Efter värdering i detta nya skick föreslog jag Kungl. Maj:t, att för Riksdagen framlägga förslag om att låta denne torpare, som hade vitsord om att hava skött torpet utmärkt väl, och som hade suttit där i 21 år, köpa torpet. Denne hade först bett att få köpa torpet med ekskogen, men när han hörde invändningar däremot, förklarade han, att han vore tacksam, om han finge köpa torpet, även om ekskogen undantoges. När ärendet i det skicket kommer till jordbruksutskottet, säger jordbruksutskottet enhälligt: Nej, vi avstyrka; den gamle torparen bör icke få köpa torpet av de och de skälen. De skäl jordbruksutskottet anført, kan jag i likhet med vad den siste talaren sade, näppeligen förstå. Det ena skälet för avslag var från början, att man var rädd för att torparen skulle alldeles skövla ekskogen, men den har ju staten kvar. Det andra gällde stranden av den lilla sjön; den har staten också kvar. Vad hindrar då? Jo, det skulle vara det, som överjägmästaren nämnde, att lägenheten kan behövas till bostäder för arbetarna. Då vill jag inom

parentes säga, att det finnes andra torp där, som arbetarna kunna bo på. Dessutom är föreslaget, att hela åkerarealen skall läggas under skogsstaten. Den invändningen, att torpen behövas till boställen för arbetarne, kan göras varje gång fråga uppstår om försäljning av torp.

Jag har nu velat uttala detta just för principens skull. Ty om Riksdagens båda kamrar, så snart man ifrån skogshåll pekar på, att det uppstår olägenheter, peka på t. ex. att en figur blir mindre vacker eller en rågång blir krokig i stället för rät, därest avsöndring av lägenheter sker, om Riksdagens båda kamrar av sådan anledning motsätta sig försäljning och gå på en sådan princip, blir det Kungl. Maj:t omöjligt att föreslå försäljning av sådana fall, därför att man får alltid nej.

Det är därför ur principiell synpunkt jag gärna skulle se, att Andra kammaren bifölle Kungl. Maj:ts förslag. Här förekommer längre fram ett betänkande av precis samma slag.

Herr Hamilton: Herr talman! Jag ber först att få framhålla, att jag icke deltagit i behandlingen av detta ärende inom utskottet.

Det väckte verkligen min förvåning, när jag såg, att utskottet avslagit Kungl. Maj:ts proposition och därigenom frångått de principer, vilka hittills varit gällande för denna kammars jordpolitik, då det gäller små torparens rätt att köpa sina jordbruk.

Jag ber därför att med åberopande av de skäl, som blivit framhållna av herr Andersson i Hägelåkra samt senast av herr statsrådet, få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag och avslag å utskottets hemställan.

Med herr Hamilton förenade sig herrar *Ekerot, Runefors, Rosén, Lundblad*, och *Molin* i Dombäcksmark.

Herr Andersson i Hägelåkra: Herr talman! Då jag nu hör, att mina åsikter vinna så stark anslutning i kammaren, skall jag be att få instämma i det yrkande, som gjorts av herr Hamilton.

Herr Linders: Herr talman! Oaktat det tyckes vara en stark mening för, att jordbruksutskottets förevarande hemställan skall avslås, tillåter jag mig ändå säga ett par ord.

Herr Hamilton säger, att det här skulle vara stridande mot denna kammars vanliga jordpolitik, om utskottets utlåtande här skulle bifallas.

Jag får lov att säga, att man får väl i varje särskilt fall pröva, om det är lämpligt att sälja ett jordområde eller icke. Någon bestämt fastslagen princip har väl icke förefunnits och kan säkerligen icke påvisas.

Jag har icke heller deltagit i behandlingen av detta ärende inom utskottet, och jag får lov att erkänna, att jag icke ens varit i till-

Ang. upplåtande av lägenheter från ett militieboställe i Kalmar län.
(Forts.)

Ang. upplåtande av lägenheter från ett militieboställe i Kalmar län.
(Forts.)

fälle att läsa akten så noga, att jag vet precis läget för den lägenhet, som här avses. Men jag har så pass mycken tilltro till mina kamrater i utskottet, att jag är förvissad om, att dessa icke utan vidare hava hemställt om avslag på propositionen. Man har väl funnit, att här fanns ett område, som ej lämpligen kunde avsöndras.

Det är gott och väl med egnahemsfrågan och de varma önskingarna om densammans framgång; man må ömma hur mycket som helst för att människorna skola få egna hem, det gives dock andra intressen, som också böra tillgodoses och som man bör taga i betraktande i ekonomiska frågor.

Här gäller det skogsvårdssynpunkten. Utskottet har ju enhälligt visat på, att det ur skogsvårdssynpunkt skulle vara olämpligt att utbryta denna lägenhet ifrån egendomen, då denna i sin helhet skulle komma att stanna under skogsstaten. Nu vill jag säga, att här icke något eget hem går förlorat. Det är endast fråga om upplåtelseformen; det är fråga om man skall godkänna äganderätten, vilket utskottet enhälligt förklarat vara olämpligt, eller om man skall låta innehavaren av lägenheten bo kvar under de gamla betingelserna. Det kan ju visserligen anmärkas mot alla gamla upplåtelseformer, att de icke äro så värst bra, men den frågan är ju för närvarande under utredning. Även för sådana fall som detta. Och då man talar om äganderätten och att folk skall få förvärva äganderätt till sin lägenhet, får man icke uraktlåta eller förglömma att komma ihåg, att även staten har en äganderätt att bevara, att det även givs statsintresse att bevaka. Här förstöres i detta fall icke något hem på grund av att man bevarar statens intresse; det är — jag upprepar det! — endast upplåtelseformen det rör sig om.

Oaktat, som jag nyss sade, jag icke ansåg mig i detalj vara inne i detta ärende, då jag icke deltagit i det förberedande arbetet i utskottet i denna sak, anser jag dock mig kunna lita på mina utskottskamraters omdöme och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Hamilton: Det kan finnas fall, när t. ex. ett torp är beläget mitt i en skog, som skall avsättas till kronopark och sålunda komma under skogsstatens vård, då det icke kan vara lämpligt att sälja ett dylikt torp, men i föreliggande fall framgår det av kartan, och herr Andersson i Hägelåkra har också framhållit det, att torpet är beläget i en utkant av egendomen, och kan sålunda försäljas utan att egendomen i övrigt tager skada därav.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen propositioner å dels bifall till utskottets hemställan, dels ock avslag därå samt bifall i stället till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 18.

Föredrogs vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Bjuvstorp nr 4, 8 i Malmöhus län; och

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Dahl nr 1 i Södermanlands län.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 19.

Vidare förelåg till avgörande jordbruksutskottets utlåtande, nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Knutesbråten nr 1 i Jönköpings län.

Ang. upplåtande av en lägenhet från ett militieboställe i Jönköpings län.

I en till Riksdagen den 24 januari 1913 avlåten, till jordbruksutskottet för förberedande handläggning hänvisad proposition, nr 116, hade Kungl. Maj:t under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit Riksdagen medgiva, att ett till förra hovsmedsbostället $\frac{1}{2}$ mantal Knutesbråten nr 1 i Vrigstads socken av Jönköpings län hörande torp, benämnt Lövfällan, finge med i statsrådsprotokollet närmare angivet område från egendomen upplåtas enligt kungörelsen den 31 december 1909 angående förändrade grunder för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar och med iakttagande av de i kungl. brevet till domänstyrelsen samma dag i fråga om tillämpningen av berörda grunder meddelade närmare bestämmelser.

Utskottet hemställde, att förevarande proposition icke måtte av Riksdagen bifallas.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr Hamilton: Herr talman! Här är ett liknande fall som beträffande Flathult, där en torpare begär att få köpa en lägenhet som ligger i utkanten på domänen. Värderingsmännen ha tillstyrkt försäljningen, men överjägmästaren har avstyrkt, likaledes domänstyrelsen. Chefen för jordbruksdepartementet har ägnat frågan en noggrann prövning och funnit det vara lämpligt att sälja torpet. Jag får därför hemställa om avslag på utskottets förslag och bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Ang. upplåtande av en lägenhet från ett militiebo-ställe i Jönköpings län.
(Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Jonsson* i Hökhult och *Rosenquist*.

Herr Linders: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få påpeka, att i detta fall har Konungens befallningshavande ställt sig tveksam rörande lämpligheten av att försälja torpet, och för övrigt har, liksom i det fall, som vi nyss behandlade, domänstyrelsen och överjägmästaren avstyrkt.

På samma skäl, jag nyss i ett liknande fall har anført, ber jag att även i detta fall, då, som jag antager, utskottet har ägnat frågan en omsorgsfull prövning, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson i Grimbo: Herr talman! Jag var visserligen med i utskottet vid den slutliga behandlingen av denna fråga, men jag har icke suttit på den avdelningen, som behandlat dessa ärenden, och är därför icke i detalj inne i frågan, som jag eljest skulle haft tillfälle vara.

Det är en synpunkt, som gjort sig gällande, när utskottet avslagit dessa kungl. propositioner, men som här icke alls framkommit, den nämligen, att dessa torp bibehållits i och för skogsvården för att vederbörande skulle ha tillgång till arbetare. Vilket är då bäst att ha helt och hållet lejda arbetare eller att ha arbetare, som ha ett torp, en jordbit just på skogsområdet? Det är en genomgående tanke, att det skulle vara till fördel för skogen att bibehålla sådana fasta arbetare här, ty de ha säkert större intresse för denna sin uppgift än andra, och det skulle nog skogen vinna på. När nu staten fortfarande ökar sina skogsområden genom inköp, får man väl också i någon mån tänka på, varifrån staten skall få skogsarbetare. Skälen för avslag ha i detta här förevarande fall varit, att man skulle ha skogsarbetare på området.

På grund av vad jag nu anført ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Jag tror också, att om herrarna i detalj kände till förhållandena här litet mera, herrarna skulle ha en annan mening. Det finnes ingen här i kammaren, som icke vill ömma för dessa småbrukare och för de egna hemmen, men man får väl taga hänsyn även till andra omständigheter, som inverka. Vi veta också, att vi alla ivra för skogsskötseln, och vi vilja, att staten skall ta hand om den, och den viljan har Riksdagen flera gånger visat prov på.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Petersson: Herr talman! Jag nämnde i det förra fallet, att det egentligen var från skogsmannahåll invändningarna gjorts, och här framträder verkligen tydligt, vad jag då antydde, att det är en figurfråga, som här spelar en viss roll. Här talar man om den vackra ägofigur, som denna skogsmark och den angränsande egendomen tillsammans utgör och att den skulle genom avsöndring bli förstörd. Nu är det att

märka, att det av lantmätaren var föreslaget flera avsöndringar än de, som uppskattningsmännen slutligen stannade vid. De stannade vid att till försäljning föreslå torpet Lövfällan, som ligger uppe i en utkant.

Jag vill säga några ord med anledning av herr Anderssons i Grimbo tal om behovet av skogsarbetare. Det är uppenbart, att ett sådant behov förefinnes, men jag tror icke, att det får åtminstone överallt utgöra skäl mot att tillmötesgå dessa önskemål och mot att använda lämpliga kronans marker just för egnahemsändamål. Förhållandet här är nu sådant, att man tror, att det i framtiden skall kunna inköpas mark däromkring, och att därav skall bildas en kronopark.

Jag skall be att få citera några ord, som utskottet själv använder: »I ärendet har vederbörande jägmästare framhållit, att, därest — märk därest — genom inköp av kring egendomen Knutesbråten liggande, enskilda hemman tillhörande marker en kronopark komme att bildas, avsöndring av ifrågavarande torp skulle medföra olägenheter för skötseln av den blivande kronoparken, medan detsamma i kronans hand skulle finna användning såsom skogsarbetarbostad. Jägmästaren har emellertid icke ansett sig böra »under nu förhandenvarande omständigheter» motsätta sig en försäljning av lägenheten. Kungl. Maj:ts befallningshavande har för sin del ställt sig tveksam rörande lämpligheten av att försälja torpet.»

Det skulle sålunda vara något ovisst, om kronan blir i tillfälle köpa de här markerna; det beror på många omständigheter, bland annat på, om de nuvarande ägarna vilja sälja dem, och å andra sidan om det är lämpligt för kronan att köpa dem. Det tycker jag är att konstruera upp skäl mot försäljning av en sådan liten lägenhet. Jag ber att få tillstyrka bifall till den kungl. propositionen.

Herr Zetterstrand: Herr statsrådet läste icke upp fortsättningen, som lyder: »— under det att såväl överjägmästaren som domänstyrelsen bestämt uttalat sig mot den ifrågasatta försäljningen.»

Under sådana omständigheter och då därtill kommer, att jordbruksutskottet enhälligt yrkat, att lägenheten icke skall försäljas, samt då det icke här finnes någon närvarande, som varit med om att granska frågan ordentligt och i detalj, tror jag, att det är riskabelt för oss att nu frångå utskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Härmed var överläggningen slutad. I enlighet med de därunder förekomna yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl av herr

Ang. upplåtande av en lägenhet från ett militiebo-ställe i Jönköpings län.
(Forts.)

Ang. upplåtande av en lägenhet från ett militiebo-ställe i Jönköpings län.
(Forts.)

Branting, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 55, bifaller Kungl. Maj:ts förslag i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 44 ja, men 49 nej; och hade kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 20.

Vid nu skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 56, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utarbetande och framläggande av förslag till interimistiska bestämmelser i syfte att förekomma vanvård av samfälld skog, biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 21.

Ang. anordnande av skolbad vid landsbygdens folkskolor.

Härpå upptogs till behandling Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av skolbad vid landsbygdens folkskolor.

I anslutning till vad herr *Helger m. fl.* föreslagit i en inom Andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 228, hemställde utskottet, att Andra kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och i vad mån från statsmakternas sida åtgärder borde och kunde vidtagas för ett mera allmänt införande av skolbad i folkskolorna å landsbygden.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Mörtsell* och *Gustafsson* i Brånsta.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr Gustafsson i Brånsta, som anförde: Herr talman! Då jag antecknat mig såsom reservant emot utskottets förslag ber jag att få angiva skälen härtill.

Jag behöver väl ej försäkra, att jag till fullo instämmer med utskottet och motionärerna i allt, som yttrats, om betydelsen av bad ur hälsosynpunkt. Men utskottet motiverar sitt bifallsyrkande bland annat därmed, att ett blivande anslag för bidrag till anordnande av skolbad å landsbygden lär kunna beräknas till ett icke alltför stort belopp, då det i första hand dock egentligen gäller att uppmuntra vederbörande till inrättande av skolbad. Så avslutar utskottet sin motivering med att på det varmaste understödja motionärernas förslag. Motionärerna föreslå en utredning »huruvida och i vad mån från statsmakternas sida åtgärder böra och kunna vidtagas för ett mera allmänt införande av skolbad i folkskolorna.» Huru genom åtgärder från statsmakternas sida ett mera allmänt införande av skolbad i landets folkskolor skall kunna ske, utan att detta måste medföra rätt avsevärda kostnader, har jag svårt att fatta, och därför tror jag, att en dylik »uppmuntran» ej torde bli va blygsam, som utskottet söker göra troligt.

Motionärerna hava tänkt sig, att staten borde lämna bidrag till anläggningskostnaden av dylika badhus. En avsevärd del av anläggningskostnaden liksom det framtida underhållet måste dock bestridas av kommunerna själva, varför endast de ekonomiskt bärkraftigaste kommunerna kunde tänka på att inrätta dylika skolbad, så länge detta finge vara en frivillig sak. De fattigare kommunerna, som ännu ej ens kunnat skaffat sig tillräckligt med skolhus, kunna naturligtvis ej tänka på att inrätta skolbad. Därföre komme anslaget att bli va en premie endast åt de ekonomiskt bärkraftigaste kommunerna. Redan nu äro dock olikheterna i skolväsendets ordnande inom skilda skoldistrikt så stora, att man kan hysa betänklighet emot att ytterligare öka denna disproportion.

Såväl utskottet som motionärerna frambålla, att statsbidrag bör utgå för att bestrida *anläggningskostnaderna*, således enligt grunder, som äro alldeles motsatta dem, som gälla för statsbidrag till skolväsendet i övrigt. Varför? Jo, antagligen därför, att om man får fastslaget, att staten skall helt eller delvis bygga badhusen, så kan man ju ej med fog påstå, att baden äro viktigare än skolan. Bygger staten badhusen, kan man med ännu större fog påstå, att staten också bör bygga skolhusen.

Ja, mina herrar, det kanske även vid denna frågas behandling kan vara lämpligt att ägna en liten tanke, åt vilken inverkan genomförandet av en detaljreform kan hava för ett planmässigt ordnande av skolväsendet i sin helhet. För att ej bli va långrandig vill jag ej försöka att inlåta mig på någon vidlyftig utredning av detta spörsmål, utan jag vill blott hänvisa till en i februarihäftet av tidskriften Tiden av herr J. Sandler författad uppsats om folkbildningens grundproblem, vari han ägnat denna sak en rätt grund-

Ang. anordnande av skolbad vid landsbygdens folkskolor.
(Forts.)

Ang. anordnande av skolbad vid landsbygdens folkskolor.
(Forts.)

lig undersökning. Resultatet av denna undersökning visar, att till förbättring av skollokaler, omändring av flyttande skolor till fasta, mindre folkskolor till verkliga folkskolor, halvtidsläsande skolor till heltidsläsande, till nya läraretjänster och lärarebostäder m. m. skulle krävas en byggnadskostnad utöver den nuvarande av över 55 miljoner kronor, och en årlig driftkostnad på 18,5 miljoner kronor, allt efter låg beräkning. Likväl är häri icke inberäknat, vad som kräves för gymnastiklokaler, tandvård och läkarundersökning, fortsättningskolor m. m. samt en behöfvlig löneförbättring till folkskoleanstalternas lärarepersonal. Lägges härtill, yttrar författaren, ränta och amortering på byggnadskostnaderna, torde man icke räkna för högt, om man sätter kostnadskravet för ett någorlunda rationellt ordnande av vår allmänna folkskola till minst 30 miljoner kronor årligen *utöver* de nuvarande kostnaderna. Folkundervisningsanstalterna skulle alltså kräva en årlig kostnad av omkring 75 miljoner kronor i stället för 43 miljoner för närvarande.

För att kunna genomföra dessa förbättringar anser författaren, att den enda klara vägen är, att barnaundervisningen göres till en hela samhällets angelägenhet och att utgifterna fördelas lika efter den ekonomiska kraften över hela riket. Det vill med andra ord säga, att staten bör övertaga hela kostnaden för folkskoleväsendet.

Herr Sandler påvisar i förenämnda uppsats, att landsbygdens kostnader för folkundervisningen år 1911, fördelade på inkomsthundra, voro nära tre gånger så stora som i städerna. Och likväl offrades dubbelt så mycket per barn i städerna. Om landsbygden skulle ha följt med och kostat på sina skolbarn samma belopp, som städerna offrat för sina, vilket i huvudsak betyder detsamma som ett lika bra ordnat skolväsen, skulle kostnaden per inkomsthundra varit i runt tal *sex gånger större på landsbygden* än i städerna.

Statens övertagande av skolväsendet betyder således i stort sett, att en väsentlig del av kostnaderna överförs från landsbygden till städerna, och ur denna synpunkt skulle ju en landsbygdsrepresentant ej hava något emot, att hela kostnaden för skolväsendet övertages av staten. Om jag likväl hyser betänksamhet mot en utveckling i denna riktning, är det därför, att om man kan ordna sitt skolväsen utan att i avsevärd grad hava kännning av kostnaderna härför, så finnes ingen anledning att spara. Bygger grannkommunen många och dyrbara skolor, så eggas man därav att följa exemplet för att taga ut sin rätt, och ett sådant system kan ej verka föstrande till sparsamhet. Därför har jag ansett, att ett eventuellt statsbidrag till skolbad ej bort ifrågasättas att utgå annat än enligt de grunder, som varit gällande för statsbidrag till skolväsendet i övrigt, d. v. s. till *driftkostnaderna* och ej till *anläggningskostnaderna*, vilket jag, enligt vad jag anfört, anser vara av vägrödjande betydelse, om man vill göra även skolhusbyggandet till en statens angelägenhet.

Emot att statsbidrag skulle utgå till driftkostnaderna för skol-

baden anför utskottet, att dessa kunna förväntas bli så små. Anslaget skulle då bli alldeles för litet! Jag kan ej helt dela denna uppfattning. Är det så, som här nyligen framhållits, att hälsotillståndet bland skolbarnen är ganska dåligt, bör väl en synnerlig vikt ägnas åt, att dessa gemensamhetsbad anordnas så, att de ej medföra några sanitära vådor. Det torde erfordras, att varje barn får sin egen borste, sin egen handduk m. m. och att dylik attiralj ordentligt rengöres. Kostnaderna härför i förening med skolbadens övriga driftkostnader torde ej bli så obetydliga, att utskottet av detta skäl bort uttala sig emot, att statsbidrag borde utgå för detta ändamål.

Utskottet erinrar i slutet av sitt utlåtande, att Riksdagen i år redan förehaft en del frågor, avseende skolhygien och fysisk fostran. Ja, även jag vill sluta med att erinra om att innevarande riksdag redan beslutat utredning för åstadkommande av effektiv tandvård, obligatorisk läkarundersökning av folkskolebarn, gymnastikens främjande vid folkskolorna m. m., varför man ej med fog kan påstå, att även om denna motion avslås, innevarande års riksdag visat sig njugg gentemot ökade krav för skolhygienens främjande. Jag vill också erinra om, att Riksdagen även för en mängd andra ändamål visat rätt stor benägenhet för att skriva till Kungl. Maj:t och begära utredning. Till följd härav har också de kungl. kommitté- och sakkunnigutredningarnas antal vuxit i betänklighet. De av den nuvarande regeringen igångsatta utredningarnas antal närmar sig redan starkt hundratalet. Mångskiftande äro dessa utredningars uppgifter, men i ett äro de dock tämligen lika, nämligen däri, att de nästan alla utmynna i *ökade krav på statskassan*.

Då således såväl för folkskolan som också och icke minst för en mängd andra ändamål betydande statsutgifter äro att förvänta, så är även detta ett skäl, varför jag, herr talman, yrkar avslag på utskottets förslag.

Härpå yttrade:

Herr Enderstedt: Herr talman, mina herrar! Jag lovar, att bli mycket kortfattad. Det är alldeles riktigt, att här i år kommit fram en hel del motioner, som gälla fysisk fostran, hygien o. d., och det är även alldeles riktigt, att det kan synas, som om här skulle läggas rätt stora kostnader på staten. Dessa många motioner torde bero på, att man förut i så hög grad försummat dessa saker och därför nu vill söka taga igen det förlorade. Den omständigheten är väl ett ganska litet skäl att avslå en motion, att en hel del andra motioner framkommit, då man erkänner, att även denna motion är mycket berättigad och tilltalande.

Utskottet har nu emellertid för sin del ansett, att därigenom, att Riksdagen antager det förslag, som nu föreligger, skulle kostnaderna icke komma att ökas, utan snarare *minska*s. Man har nämligen tänkt sig, att alla de olika utredningar, för vilka Riksdagen eller åtminstone Andra kammaren uttalat sig, skulle kunna samman-

Ang. anordnande av skolbad vid landsbygdens folkskolor.
(Forts.)

Ang. anordnande av skolbad vid landsbygdens folkskolor.
(Forts.)

föras under en enda kommitté, som då finge systematiskt och planmässigt behandla samtliga dess hygieniska frågor, frågan om tandvård, om läkarundersökning o. s. v. Det är här icke fråga om någon vetenskaplig utredning, utan det gäller en kostnadsutredning, således en ekonomisk fråga. Om vi nu här bifalla utskottets hemställan, torde vi därmed även komma att befrämja vad kammaren förut uttalat sig för, och kostnaderna skulle likväl icke bliva större. Vi ha ju i utlåtandet bestämt betonat, att det här icke är fråga om något obligatoriskt och att det icke är någon avsikt att ålägga staten några särskilda kostnader, utan endast några små bidrag i ändamål att uppmuntra i detta hänseende, och vi ha särskilt betonat ordet »uppmuntra» och sagt, att man skall taga i övervägande, om icke just de kommuner, som ha mycket höga utdebiteringar, här skulle kunna få någon hjälp.

Herr talman! Då det här är fråga om att få ett visst system i alla dessa frågor, som gälla vårt folks kroppsliga och fysiska styrka, och då jag för min del anser detta vara av vikt, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hellberg i Lycksele: Herr talman! Jag skall icke i denna sena morgontimme tillåta mig att hålla något föredrag om att bad är hälsa. Jag skall endast be att få inskränka mig till att säga, att om vi icke få den personliga hygienien tillgodosedd, tjäna rymliga skollokaler och en hel del så att säga perifäriska anordningar föga till. I en stor del städer, såväl större som mindre, ha vi numera skolbad; på landet har det däremot gått trögare, vilket i många fall torde ha sin naturliga orsak. Men en badstu vid varje folkskola behöver väl icke, såsom den ärade reservanten antydde, mycket tynga på utgifterna, förutsatt nämligen, att man förfar praktiskt och förståndigt. En tvättstuga finnes väl alltid, åtminstone i allmänhet, och då är saken mycket enkel. Samma rum kan tjäna som badstu och tvättstuga; det enda, som behöver tillsättas för att få tvättstugan till badstuga, är en ugn samt ett avklädningsrum. Så enkelt kan det anordnas, om man blott har god vilja och under förutsättning naturligtvis också, att den badform, som jag här tänkt på, nämligen badstun, anses vara den lämpligaste, något som man ju gör. Jag känner en läkare, som på sin tid lyckades intressera dåvarande statsrådet Claeson för frågan om skolbad, och detta hade till följd, att Kungl. Maj:t anbefallde överintendentensämbetet att vid uppgörandet av ritningar till nya skolbyggnader uppgöra dessa så, att även badstu kunde inrättas. Dessa ritningar ha ännu icke utkommit, och det synes som om man glömt bort hela saken. Om emellertid befolkningen ute i landet får se, att badstun ingår såsom en normal del i skolbyggnaden, kommer det att gå mycket lättare att få igenom saken. För ungefär tio år sedan utgav den läkare, som jag nyss syftade på, en liten bok om hudens vård och om folkskolor. Endast för att visa huru de svenska läkarna skatta idén om

folkbud, vill jag nämna, att ifrågavarande lilla bok belönades av svenska läkarsällskapet med dess halvsekelspris år 1902.

Jag skulle vilja påpeka en annan liten sak. I äldre upplagan av byggningsbalken står i kapitel 2 § 1, som handlar om »hur å tomt skall byggas», följande föreskrifter att läsa: »Badstuva eller mälthus skall ock byggas». Det var på den tiden. Huru är det ställt nu i detta avseende? Jo, den nuvarande kulturståndpunkten är en annan. Jag vill inom parentes hänvisa herrarna till att göra en jämförelse i detta stycke mellan äldre lagböcker och senare upplagor. Jag vill även återropa den kungl. kungörelsen av den 6 november 1863, där det heter: »Vid husesyn å kronohemman och boställen skall hädanefter pröfvas och afgöras, huruvida badstufva och mälthus därstädes må anses erforderliga eller icke.» Badstugans tillvaro har således på sista tiden blivit beroende av syneför-rättarens så att säga privata renlighetskänsla.

Det skulle vara mycket att säga om denna sak, då den är av vikt för vårt folks hälsa och den, om jag så får säga, behöver en knuff och en stark knuff framåt. Badfrågan gäller en praktisk sak, och jag anser, att den är av större vikt än den läkarundersökning av skolbarn, som denna kammare för kort tid sedan beslöt. Badfrågan väl löst anser jag vara fundamentet för själva folkhygien, och då jag har den åsikten och anser, att kostnaderna i detta fall icke behöva vara oöverstigliga, kan jag för min del icke annat än på det livligaste yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de därunder framkomna yrkandena, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas Första kammaren.

§ 22.

Slutligen föredrogs Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en mera ingående reglering av yrkesmässig verksamhet såsom kommissionär för anskaffande åt tjänstehjon eller andra av anställning inom riket och yttrade därvid

*Ang. regle-
ring av viss
kommissio-
närverksam-
het.*

Herr Indebetou: Såsom av det föreliggande utskottsbetänkandet framgår, har jag jämte två av utskottets övriga ledamöter reserverat mig mot viss del av motiveringen. Jag finner mig nu för-anlåten att meddela, vilken del reservationen avser. Det är endast de två sista raderna å sid 2. De ordalag, som där användas, särskilt genom införande av ordet »ännu», kunna enligt min uppfattning giva vid handen, att man här uttalade sig för, att dessa pri-

Ang. regle-
ring av viss
kommissio-
närverksam-
het.
(Forts.)

vata arbetsförmedlingsanstalter för framtiden borde avskaffas. Jag och mina två medreservanter anse för vår del, att något sådant uttalande icke är av behovet påkallat, och därför ha vi här framkommit med denna reservation. Då jag emellertid till fullo instämmer med motionären i hans åsikt angående behovet av bättre kontroll över de nuvarande kommissionskontoren än den, som med tillämpning av 1884 års kungörelse är möjlig, har jag icke något särskilt yrkande att göra, utan har endast velat säga detta för att meddela, vad vi med vår reservation avsett.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls; och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas Första kammaren.

§ 23.

Herr *Zetterstrand* avlämnade en av honom och herr *Pettersson* i Södertälje undertecknad motion, nr 325, om gratifikationer åt vaktmästarna Per Albert Rydqvists och Gustaf Vilhelm Hjalmar Carlbergs änkor.

Denna motion bordlades på begäran.

§ 24.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till hantverksskolan i Kristinehamn för blinda;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till dränering och anläggning av trädgård å folkskoleseminariets i Falun tomt;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av brist å det till uppförande av ett hospital å Sätters kungsgård och därintill gränsande mark anvisade anslag;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av förslag till avlöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk m. m., samt i ämnet väckta motioner; och

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ombyggnad av Malmö statsbangård;

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

nr 33, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets memorial nr 28, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 12, i anledning av väckt motion om åläggande för banker m. fl. att till taxeringsmyndigheterna lämna uppgift å beloppet av insättare gottgjord ränta; och

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om införande i förordningen den 15 maj 1908 angående restitution av erlagd sockerskatt eller befrielse från sådan skatt för socker, som använts vid tillverkning av exportvaror, av bestämmelser om restitution av erlagd skatt jämväl då socker utföres till svensk frihamn eller intages å svenskt frilager;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6, 7, 8 och 26 §§ i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897;

nr 31, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående inrättande av nya tjänster i riksbanken m. m.; och

nr 32, angående förslag till ändrad lydelse av § 67 bankoreglementet; samt

lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i gällande bestämmelser om vågar; och

nr 24, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående fri rättshjälp åt mindre jordinnehavare i mål rörande vattenuppdämning m. m.

§ 25.

Justerades protokollsutdrag.

§ 26.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr Nilson i Örebro	under 3 dagar fr. o. m. den 17 april,
» Starbäck	» 3 » » » 17 »
» Christierson	» 3 » » » 17 »
» Petersson i Lidingö villastad	» 2 » » » 18 »
» Janson i Bråten	» 3 » » » 17 »
» Thorsson	» 3 » » » 17 »
» Larsson i Edsten	» 8 » » » 19 »
» Forsberg	» 4 » » » 17 »
» Andersson i Höckerum	» 2 » » » 18 »
» Odqvist	» 2 » » » 18 »
» Lindberg	» 4 » » » 18 »
» Lundell	» 6 » » » 18 »
» Andersson i Knäppinge	» 8 » » » 18 »
» Molin i Dombäcksmark	» 10 » » » 17 »
» Persson i Malmö	» 3 » » » 19 » och
» Jönsson i Slätåker	» 5 » » » 18 »

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl 3,57 på natten.

In fidem

Per Cronvall.